

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1103

82/

1950

1950

ՖԻԼԻՉԷ ՌՈԳՈՒԼԵ

ԵՏՔԻ ՕՐԵՐԸ

PRINTED BY

1844

№ 1850 1957

821

ՖԵԼԻՔՆԻ ՌՈԳՈՒԼՆ

ԵՏՔԻ ՕՐԵՐԸ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԴԳՆ

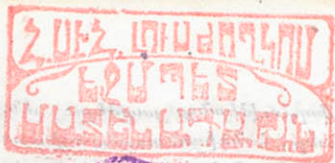
1103

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

ՍՈՒՐԲ ԶԱԶԱՐ

1850

ՅԱՐԱՋԱՐԱՆ

Հասանդամ Սրբոց վարքը կարգալով
ու անոնց գերմարդկային առաքինու
թիւնները տեսնալով, մարդ կը զարմա
նայ, սիրաւ կը վառի, բայց վարուցը ուղ
ղութեան քիչ սրտուղ կը քաղէ : Վասն
զի կարծէ թէ կարգէ դուրս մեղմէ
սարքեր արարածներ էին անոնք, և
անոր համար կրցեր են սուրբ ըլլալ :
Իբրեւ թէ սուրբ ըլլալու համար մասնա
ւոր կերպով մը աշխարհք գալու է .
ասլա թէ ոչ վայրապար է սուրբ ըլլա
լու յոյս ունենալը : Անանկ որ կը կար
ծուի թէ սուրբերը մեր մարմինը չեն
ունեցած, նոյն մոլութեանց ու մեղքե
րու դէմ պէտք չեն ունեցեր պատերազ
մելու, նոյն աշխարհքի ու սատանայի

փորձութեանցը յաղթելու չեն աշխատեր . հանգիստ՝ առանց աշխատութեան՝ առանց մահացուման կեանքով մը սուրբ են եղեր : Ասանկով կը մոռնանք թէ ամէն աս աշխարհքս եկողներուն համար արքայութեան ճամբան նեղ է ու դժուարին . նոյն մեր նեղութիւնները , նոյն դժուարութիւնները սուրբերն ալ ունեցեր են . բայց աշխատեր են . Աստուծոյ շնորհացը գործակից ըլլալով յաղթեր են ամէն նեղութեանց , ու հիմակ անոր համար արքայութիւնը կը թագաւորեն : Թէ որ մենք ալ անոնց պէս նոյն նեղութեանցը համբերենք , անոնց պէս Աստուծոյ շնորհացը գործակից ըլլանք , տարակոյս չիկայ՝ որ անոնց պէս ալ սուրբ կ'ըլլանք , անոնց հետ ալ կը թագաւորենք :

Աս ճշմարիտ խօսքիս օրինակ մը կրնայ ըլլար աս կարճ պատմութիւնս , որուն մէջ հողեակէր ընթերցողը կը տեսնայ՝ որ իր վիճակէն վարի վիճակի եղողն ալ , իրմէն աւելի ախտաւոր ու յանցաւոր եղողն ալ երբոր մէկ մը Աստուծոյ շնոր-

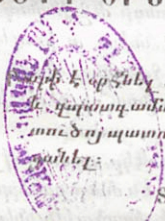
հացը գործակից ըլլայ, իր հողւոյն վեր-
կուծիւնը կրնայ ապահովցընել:

Ֆէլիքէ Ռոստոլ մեզմէ տասնըհինգ
տարի մը առաջ՝ դեղացի մը, և գլխի թէ
ամէն մեծ մոլուծիւններու տէր, ու
մարդկանց առջև վատամուռ մահուամբ
1835ին իբրև մարդասպան կախուէցաւ:
Բայց իրեն դարձը կրնայ սիրտ սալ
մեղաւորաց ալ և բարի օրինակ ըլլալ իր
նմաններուն որ կրնան իրենք ալ ճշմա-
րիտ ապաշխարութեամբ մը արքայու-
թեան յոյս ունենալ: Եւ որչափ որ նեղ
ու դժուարին ըլլայ արքայութեան ճամ-
բան, բաւական է որ մարդ հաստատուն
ու գործունեայ կամք ունենայ, Աստու-
ծոյ շնորհքովը կրնայ արիանալ ու յաղ-
թել ամէն դժուարութեանց:

Երանի՛, թէ որ աս օրինակն ալ յոր-
գորէ մեր հոգեւէր ընթերցողները և մե-
ղաւոր եղբարքը իրենցմով ալ արքայու-
թեան բնակիչներուն թիւը շատցընելու:

ՖԼԻԼՉԻ ՌՈՊՈԼԻՆ

ԵՏՔԻ ՕՐԵՐԸ

Ֆիլի և Երջևել զԱստուած...
և զարտադամս գործոց Աս-
տուծոյ պատուով մեծացու-
ցանել:

ՏՈՒՆ. ԺԷ. 6:

Ար յուսամ որ աս համառօտ յիշատա-
կարանը որն որ բարեկամաց փափաքը կա-
տարելու համար գրեցի Ֆիլի և Երջևել Ռոպոլին
արիական ու սուրբ վախճանին վրայ, Աս-
տուծոյ փառք ու բարեպաշտներու օղտա-
կար ու սիրելի ըլլայ: Արնայ ըլլալ որ մէկը
կարգալու ատեն կարծէ թէ շինծու վէպ
մը կը պատմեմ և ոչ ճշմարիտ պատմութիւն:
Անրելի է իրեն ատ մտածութիւնը, որով

հետև շատ բան կարգէ դուրս է ու հաղիւ
հաւատալի . բայց թէ որ ատանկ կարծէ ,
գիտնայ որ ճշմարտութեան դէմ կ'ընէ : Ես
հաւատարմութեամբ նայեցայ որ միայն ճշ-
մարտութիւնը ըսեմ . և թէ որ բանի մը վրայ
տարակոյս մը ունեցայ , աւելի ուզեցի թո-
ղուլ , բան թէ ճշմարտութենէ դուրս բան
մը ըսելու վտանգի մէջ չենկնալ : Քէլիչէին
ալ մտածութիւնները ու խօսքերը մէջ բե-
րելու ատենս , ջանացայ միայն բացատրու-
թեան կերպը շնորհքի բերել ինչ որ ինքը
ուամկաբար կը բացատրէր :

Իսկ թէ որ մէկը տեսնալով որ աս դը-
րուածքիս մէջը էն մանր բաները մինչև բա-
ռերը ու գրեթէ մտածութիւններն ալ սլա-
մեր եմ , զարմանայ ու հարցունէ թէ ինչպէս
աս առիւնն բան իմացեր եմ , սլաւապաշտան
կուտամ թէ չիկրնար ըլլալ որ չիգիտնամ
ան բանն որ բոլոր ես տեսեր ու լսեր եմ .
բիշ բան ալ ուրիշները տեսան ու լսեցին
ու հաւատարմութեամբ ինձի սլատմեցին :

Քէլիչէն աղքատ ծնողաց որդի էր Վալ-
լարսա ծնած , որ գեղ մ'է ան լեռներուն
մէջն որ Դրենդոյի թէմը Վ իշենցային թէ-
մէն կը բաժնեն . բնութիւնը իրեն բարեպա-

տութիւն մը տուեր էր և աղէկ հանձար :
 Յայց ան պատճառներով որ մտածելը դը-
 ժուարին չէ՝ և խոհեմութեան համար պէտք
 է լռել, անկիրթ, կատաղի ու անկրօն մեծ-
 ցաւ : Անոր համար զարմանալի չէ՝ որ երի-
 տասարդութեան հասակն որ հասաւ, իր
 կիրքերէն զատ ուրիշ խօսքի ուրիշ խրատի
 մտիկ չէր ուզեր ընել : Գրեթէ իրեն կեանքն
 էր ուտել խմել, խաղալ, կռիւ, անառակու-
 թիւն ու նախանձ : Այսչափ մոլութիւն-
 ներ վերջապէս զինքը այն յանցանաց մէջ
 ձգեցին, որուն պատճառաւը ետքը վատա-
 նուն պատուհասի արժանի եղաւ : Ար հա-
 մառօտութեամբ լսելով ատանկ հանդիպե-
 ցաւ :

Անկա Յողի անունով աղջիկ մը սիրեց,
 գուցէ յոյս ալ տուեր էր որ հետը կարգուի :
 Ան միջոցները աղջկան վրայ յղութեան նը-
 շաններ երեցան, և աս պատճառաւ Ռո-
 պոլ շատ կատողեցաւ . միտքը գրաւ որ աղ-
 ջիկը իրեն անհաւատարիմ է : Իսկ աղջիկը
 (չեմ՝ գիտեր ինչպիսի պատճառաւ) կ'ըսէր
 թէ Ֆելիչէէն է . բայց նա չէ կ'ըսէր, և
 միշտ չէ ըսաւ : Աղջիկը ամօթէն խալը-
 սելու համար բանը իր ժողովրդապետին

յայտնեց, և աղաչեց որ մէջ մտնայ որպէս
զի Ռոպոլ իր տուած խոստմունքը պահէ,
ու շուտ հարսնիքը կատարուի. աս էր աղ-
ջըկան խօսքը: Բայց ամէն բան պարտաւ:
Ֆէլիչէն յանձն չառաւ հետը կարգուիլ:
Այս վայրկեանն էր էն գէշ վայրկեանը, նա-
խանձ, վատահամբաւութեան վախ, բար-
կութիւն, սոսկալի կատաղիներու պէս իրեն
խորհուրդ տուին որ խեղճ աղջիկը սպան-
նէ: Մտածեց, կարգի դրաւ, ու քիչ օրուան
մէջ այն կրկին սոսկալի մարդասպանութիւնը
բրաւ: Բանի մը օրէն ետքը Բոլլի մեռելն
որ գտան, դատաւորները մեծ կասկած ու-
նեցան Ռոպոլին վրայ և ծանր նշաններ,
ուստի մէկէն բռնեցին ու բանտ դրին:

Բայց ան կասկածները ու նշանները օրի-
նաւոր, լիուշի ու ապահով ապացոյց չէին:
Չորս ամսուան մէջ տասուերկու անգամ
քննութիւն եղաւ. բոլոր աս միջոցին ա-
մենայն բարակ հարցմունքները բրին, դա-
տաւորները իրենց ծայրագոյն հմտութիւնը
և անխոնջ ջանքը ցրցուցին Ֆէլիչէին յան-
ցաւոր բլալը իմանալու համար: Բայց պա-
րապ. ինքը միշտ կ'ուրանար ու անմեղ եմ
կ'ըսէր: Դատաստանը լմննալու վրայ էր:

դատաւորներուն աւելի մխտըն ան էր, որ
զինքը առանց պատժոյ ազատին:

Բայց կրնա՞ր Մտուծոյ իր ընտրեալ
ները փրկելու բազմագում և անհասանելի
խորհուրդը պարապը երթալ: Արանի՛ երի-
տասարդին. Մտուծոյ նախախնամութիւնը
սահմաններ էր, որ աս յանցանքը իրեն մե-
ղապարտ և թշուառ կենացը մերջն ըլլայ, և
սկիզբը (ինչպէս կը կարծենք) սուրբ և երա-
նելի կենաց:

Հաւիտենական արդարութեան ձայնը,
որ ամենուն խղճմտանքին կը խօսի, և ա-
զատ է աւելի կամ պակաս ազդեցութեամբ
խօսիլ, միշտ յանցաւորին դէմ կը բողոքէր,
և անարգեալ իրաւանց փոխարէն կը պա-
հանջէր: Արչափ որ յամառութեամբ սուտ
կը զուրցէր, այնչափ աւելի տանջողական
անհանդարտ խղճմտանքը զինքը կ'ուտէր:
()ր աւուր կեանքը իրեն աւելի ծանր ու ա-
ւելի դառն կ'երևար. անանկ որ ալ սկսաւ
տարակուսիլ թէ ինչ որ ըլլայ՝ արդեօք յան-
ցանքը խոստովանելով պէտք է որ սրը-
տին տանջանացը հանդարտութիւն մը փրկ-
տրուէ թէ չէ: Ինքիւրենը աս կ'ըսէր. Ինձի
ի՞նչ օգուտ է ապրիլը, թէ որ կեանքս թը-

շուտուութեամբ պիտի անցընեմ: Այն տարակոյս այսպէս պիտի անցընեմ քանի որ ես երկրիս վրայ մնամ ու աս յանցանքին վրէժը չառնուի: — Ինչո՞ւ աս սրտիս խռովութեանց մէջը մտիկ չեմ՝ ըներ այն միսիթարալիան ձայնին, որ ինձի կը խոստանայ զթութիւն, խաղաղութիւն և փրկութիւն թէ որ յայտնի ճշմարտութեան ես զիս զոհ ընեմ: — Ուրեմն խոստովանիմ: Ի՞նչ երեսով դատաւորներուն ըսեմ՝ մինչև հիմակ սուտ ըսի իրաւ, իմ վրաս դրած յանցանքին տէրն եմ: Աշխարհք ի՞նչ կ'ըսէ: Ի՞նչ պատիժ արդեօք պիտի քաշեմ: Ա՜հ, կախաղան: Ար վայրէ որ ես ինձի աս վատանուն պատիժը տամ: — Հիմակ, աս միջոցիս որ ազատելու վրայ եմ, կամ թեթեւ պատիժ մը պիտի քաշեմ: — Թէ որ ճշմարիտը ըսելու ըլլամ իմ սիրելի ծնողքս, եղբարքս, ազգականներս, բարեկամներս ի՞նչ կ'ըսեն, վրաս ի՞նչ կը մտածեն: Ի՞նչ մեծ ձուն պիտի գլխորնուն բերեմ: — Այս ալ ի՞նչպէս պիտի կարենամ անոնք ետքի անգամ տեղնալ, ետքի համբոյրը տալ: Իրենց ի՞նչ վատանունութեան ու ցաւի պատճառ կ'ըլլամ: Պիտի կախաղան ելլամ ու հոն զիս պիտի խորդ

դեն : — Արեմն ձայն չեմ հաներ : Բայց
խմ խեղճ հոգւոյս վրայ աւելի ուժ կուտան
ան պատճառներն որ զիս ճշմարիտը ըսելու
կը յորդորեն : — Արեմն ինչ ընեմ : Ահ
սուրբ Աոյս Լստուածածին Սարիսամ, դուն
ինձի օգնական եղիր :

Ըս իրարու հակառակ մտածութիւնները
Ֆէլիչէին սրտին մէջ անդադար կը պատե-
րազմէին . բայց դեռ սիրտ չէր ընել ճշմա-
րիտը ըսել, թէսկեաւ և ուրիշ կողմանէ ալ
չէր ուզեր սուտ զրուցել :

Վերջապէս բան մը հանդիպեցաւ, որով
աս պատերազմիս ետքն եկաւ : Կամ երևա-
կայութիւնէն որ ցորեկուան մտածութիւն-
ներէն ու խռովութիւններէն այլայլեր էր,
կամ աւելի ծածուկ պատճառէ մը, Ֆէ-
լիչէ գիշեր մը կենդանի կերպով սարանսած
Բողին երազը տեսաւ, որ աջ ձեռքովը գիր-
կը տղայ մ'էր առեր, ու ծանր քալուած-
քով մը իրեն մօտենալով խողոր խողոր վրան
կը նայէր սպառնալով մը, ու աչքին դիմա-
ցէն չիհեռացաւ մինչև որ վախէն ու սոս-
կումէն արթնցաւ : Գուցէ ան ատենը կը
պոռար, ինչպէս որ ըսաւ մէկը, թէ շատ
անդամ բանտէն պոռալու ձայն կ'առնէի :

Աս երազը կամ տեսիլը երկրորդ գիշերն ալ տեսաւ : Յայց երրորդ անգամուն աւելի բան մ'ալ տեսաւ , որ իր պատկած տեղը Յօղին վրան ծռած կատաղաբար երկու ձեռքովս վզէն բռնելով կ'ուզէր զինքը խղզել : Աս երազէն հտե գրեթէ միտքը դրաւ որ ճշմարիտը խոստովանի : Յայց 'ի վերայ այսր ամենայնի իրեք օր ալ աս մեծ գործքը ընելու ուշացաւ . և ան օրերը կը մտածէր ու աղօթէր կ'ընէր : Ամէն օր հաստատ մտքով սուրբ Աստուածածնայ աղօթէր կ'ընէր : Ան վայրկենէն իր սիրտը քաղցր յոյս մը մտաւ թէ ան քաջած սոսկալի նեղութիւնէն պիտի խալըսի : Աս խաղաղութեան յուսովն ան համբերութեամբ փափաքեցաւ միտքը դրած խորհուրդը կատարել :

Իրեք օրէն հոգը բանտապանին աղաչեց որ իր դատաւորը իրեն կանչէ . միտքը դրած էր՝ որ ամէն բան անոր յայտնէ : Դատաւորն եկաւ ու Ռոպոլ դէմը հանեցին : Ռոպոլ հրաշալի համարձակութեամբ մը հարցմունք ներուն դէմը կ'առնէ , ու կը խոստովանի թէ մինչև ան ատեն սուտ է ըսեր . իրեն վրայ ձգած յանցանքին ինքն է տէրը , ու խղձմբ տանքին հրամայողական ձայնին ալ չի կրը

հար դէմ դնել, որ կը յորդորէ պինքը ու
իր սոսկալի յանցանքին փոխարէն պատիժը
կրէ. և պատրաստ է մահը յանձն առնուլ,
որ ատուածային ու մարդկային արդա-
րութիւնը տեղը երթայ: Սիայն աս շնորհ-
քը կը խնդրէ, որ որչափ կարելի է ժամ
մը առաջ քահանայի մը առջև Աստուծոյ
հետ հաշտուի:

Վիւրին չէ ըտեղ, թէ ինչպէս զարմա-
յած մնացին դատաւորը ու ուրիշ հոն եղող-
ները, ու ինչպէս սրտերնին շարժեցաւ Քե-
լիչէին աս անակնկալ փոփոխութեանը ու
դիւցազնական խոստովանութեանը միայ: Աւ-
ինչպէս որ որոտմունքը ամպերուն մէջ ճա-
թելով օդուն անհուն ընդարձակութեանը
մէջ կը տարածուի ու իր գոռալուր լեռներ
ու հովիտներ կը լեցնէ, ոչ ինչ ընդհատ
Քելիչէին խոստովանութիւնն ալ տարա-
ծուեցաւ ու մէկէն իմացուեցաւ մօտ տե-
ղուանքը:

Աւ որչափ որ ամէնն ալ սոսկացան երբ
որ յանցանքը լսեցին, այնչափ ալ ի գութ
շարժեցան երբոր իմացան իրեն հրաշալի դաւ-
ձը: Ամէնքը կը փափաքէին որ թողութիւն
ըլլայ իրեն, եղան ալ որ ծնողաց անուամբը

Լայսեր աղաչանոց գիր խաւրեցին : Իրեն դատաւորներն ալ իրեն համար միջնորդ եղան : Ահա այսչափ ճշմարիտ է, որ մարդու մանաւանդ քրիստոնէի բնութեանը մեջ մօրութեան դէմ անշիջանելի ատելութիւն մը կայ, ու ընդ հակառակն գթութիւն ու սէր՝ տպաշխարութեան առաքինութեանը :

Գուցէ ամենէն հոգը ծնողքը բանը իմացան. վասն զի մէկուն ալ սիրտը չէր դիմաւոր հօր մը մօր մը այնպիսի լուր ապա, որ սրտերնին պիտի սաստիկ նորէն վիրաւորէր, որ հազիւ յուսոյ պալատամուլը առջի խոցերնին գոցուեր էր. վասն զի կը կարծէին որ անմեղ է, ու քիչ ատենէն պիտի ազատի : Աս պաւր Ֆելիչէն առաջուց գուշակեց, ու խորհրդական խոստովանութենէն ետե՛ր իր խոստովանահօրը Առիւրեղոյի Աւագն ըէցին աղաչեց որ թղթով կամ ուրիշ ինչ ճամբով մը՝ եղածը ծնողացը իմացունէ, զի ընք մխիթարէ ու սիրտ տայ : Աւագերէյր աս դժար գործքը յանձնեց Վալարսայի ժամարար քահանային Տէր Օգոստինոսին տէղա Փիացցա. ու ծնողացը համար ալ աս թուղթը իրեն խաւրեց :

« Ուստի չօրը մօրը ու բոլոր տանը » :

« Արեւի բանտը գացի ձեր օրդին Պէլի
» չէն տեսնալու համար, որ ինձի խոստո
» վանանք ուզեց ըլլալ: Աս առթով աղա
» չեց ինձի որ փոխ ռեննամ ձեզ մխիթա
» ընելու, ու ձեզ սխտորատելու որ հնա
» զանդ ըլլաք Ատուծոյ ինչ բան որ իրեն
» հանդիսիլու ըլլայ: Աս իմ կողմանէս
» ձեզ ապահով կ'ընեմ՝ որ իր մօտածու
» թեանցը վրայ շատ մխիթարուեցայ ու շատ
» շինութիւն եղաւ ինձի. վասն զի յայտնի
» կ'երեւայ թէ ինքը ինչպէս Ատուծմէ լու
» սաւորուած է մասնաւոր կերպով որ ճանչ
» նայ ու գանի իր սոսկալի յանցանացը
» մեծութենէն. և հիմակ իրաւցնէ քրիս
» տոնէական արիութեամբ կեցեր կը սպա
» սէ իր պատժին: Հատ զոհ է թէ որ
» մարդկային արդարութեան ալ զոհ ըլլայ,
» միայն թէ սա իր խոնարհութեամբը և
» ապաշխարութեամբը Ատուծոյ արդա
» րութենէն իր մեծ յանցանացը շնորհք ու
» թողութիւն գտնայ, ինչպէս որ կը յու
» սայ: Աւ ձեր մխիթարութեանը համար

» ես ձեզի կ'ըսեմ, թէ որչափ որ ինձի կ'ե-
 » րեայ՝ ձեր Ֆէլիշէ որդին աղագրութեան
 » ու ապաշխարութեան գրեթէ մարտիրոս
 » է . և աս մտածութիւններով որ միտնինէ
 » արքայութիւն կը թռչի : Միայն իր աս
 » դիւցազնական հնազանդութեանը ատեն
 » մէկ միշտ մը զինքը կը նեղացնէ , որ է
 » տեսնալ ու գիտնալ որ դուք իր պատճա-
 » ռաւը մեծ ցաւ կը քաշէք : Ուստի ուրիշ
 » կերպով մը զինքը աւելի չէք կրնար մը
 » խիթարել , քայց եթէ զձեզ Մստուծոյ կա-
 » մացը յանձնելով , դուք ալ ձեր աս քա-
 » շած թշուառութիւնը ու նեղութիւնը
 » Մստուծոյ նուիրելով , որպէս զի Յիսուսի
 » դատաստանին առջին բոլորովին արժանի
 » ըլլայ թողութեան : Արբոր զինքը տես-
 » նալու համար զալու ըլլաք՝ չըլլայ թէ
 » սաստիկ ցաւ ու արտասուք միանիդ երե-
 » նայ . հասլա մանաւանդ ջանացէք որ ի-
 » բն սիրտ տաք , որ իր յճիւրը քրիստո-
 » նէական առաքինութեամբ ընդունի , ըզ-
 » ձեզ Մստուծոյ կամացը հսկատակ ցրցնե-
 » լով , ու գոհ ալ իր բռնած ճամբուն :
 » Վիտնաք որ ձեր Մստուծոյ կամացը հը-
 » նազանդելովը իրեն ալ մեծ սիրտ կու տաք

» ու տառն անգամ առելի կը թեթեցընէր
» իրեն ապաշխարութեանը մեծութիւնը » :

« Ռովերեդոյ . 29 Ապրիլ . 1835 » :

« Սուրբ Մարկոսի Առաքելներ
Ռոմանի » :

Հարկ չէ ըսել թշուառ տանը տխրութիւնը աս լուրիս լիայ , վասն զի իմ պատմութենէս դուրս է , ու մտածելը գիւրին : Միայն աս կ'ըսեմ որ ոչ հայրը ոչ մայրը և ոչ տունէն ուրիշ մը սիրտ քրաւ շուտ մը զինքը երթալ տեսնալ ու իրենց սիրելի որդւոյն , սիրելի ազգականին պատասխան տալ : Աղաչեցին քահանային՝ որ ինքը բանտն երթայ ու տեսնայ Ֆէլիչէն : Քահանայն յանձն առաւ , Ռովերեդոյ եկաւ , խնդրեց ու դատաւորներէն հրաման առաւ որ զինքը տեսնայ : Քարի քահանայն երկու բանտապանի հետ ներս մտաւ ու անոնց առջէն ըսաւ .

« Ֆէլիչէ ես հօրդ ու մօրդ կողմանէ
» կու գամ . ամէն բան գիտեն . շատ ցաւի
» մէջ եմ , բայց Աստուծոյ կամացը հպա
» տակ . քեզմէ ամէն բանի թողութիւն

» կ'ուզեն , ու քեզի իրենց օրհնութիւնը կը
» խաւրեն » :

Ան ատենը Ֆէլիշէ աներկիւղ սրտով ու
Աստուծով զօրացեալ , պատասխան տուաւ .

« Աս ալ չեմ փախաքիր որ իմ ծնողքս
» զիս իբրեւ իրենց որդին յիշեն . հասլա միայն
» իբրեւ զո՛հ մը իբրեւ կամաւոր պատարաղ
» մը Աստուծոյ արդարութեանը : Աս ի-
» րենց ամէն բանի համար թողութիւն կու
» տամ , և կը խնդրեմ որ իրենք ալ ինձի
» թողութիւն տան : Հիմկու հիմայ բանի
» պէտք չունիմ , միայն իրենց աղօթքը կ'ու-
» զեմ . ես ալ իրենց համար աղօթք ընելէն
» պակաս չեմ մնար : Ա'ուզէի հօրս հետ
» խօսել՝ միայն բանի մը պակսութիւններու
» ազդեցութիւն ընելու համար , յանձնելով
» իրեն որ վաղքը քրիստոնէվայել ըլլայ որ
» պէս զի զինքը աղքատութիւնը կարենամ
» տեսնալ : Վուցէ կը կարծեն թէ բանտը ու
» շղթաները ինձի ծանր են , բայց անանկ
» չէ : Ասանկ էին ան ատենն որ ես իմ յան-
» ցանքս սիրտս թաղած ուրհեր էի . մինչև
» որ չի հնազանդեցայ խղճմտանքիս ձայ-
» նին , որ զիս կը յորդորէր որ իմ յանցանքս
» յայտնեմ , ոչ ցորեկ ոչ գիշեր խաղաղութի

» ունէի : Այրեմն քիթիս տակէն կ'երգէի
 » և կը սուլէի, բայց միայն սրկունքներու
 » վրայ էր ատ զսօսանքը, բռնի ուրախու-
 » թիւն մ'էր, խեղճ դիմակ մ'էր խղճմը
 » տանքիս խոցոտիչ խայթերուն և մտացս
 » սոսկալի խռովութեանը : Հիմակ որ խղճ
 » մըտանքիս հնազանդեցայ, ու յանցանքս
 » խոտառլանեցայ, սրտիս մէջ այնպիսի ա-
 » նոյշ մխիթարութիւն մը կ'իմանաւ, որ
 » բոլոր կենացս մէջ ամենեւին չէի իմացեր :
 » Բանտը ինձի սիրելի է, անուշ են ինձի
 » աս շղթաները, նեղութիւն քաշելը փա-
 » փաքելի ու մահը խիստ բան մը չէ : Բան
 » տապաններուն և իմ բանտի ընկերոջս
 » օգնութեամբը կարգաւ սորվեցայ : Այս-
 » դայի որ սուրբ թաղաւորներ, թաղու-
 » հիներ, հարուստ և իմաստուն մարդիկ
 » շղթայի զարնուեցան : Աս կարդացմուն-
 » քը չափէն եւել զիս մխիթարեց : Հիմակ
 » իմ մեղացս վրայ զղջացած եմ, ու պա-
 » տիժը սիրով կը կրեմ, ու Աստուծոյ շնոր-
 » հացը մէջ եմ. կը համարձակիմ ալ ըսե-
 » լու թէ կերպով մը անոնցմէ մէկն ալ զիս
 » կը սեպեմ, և աս մտածութիւնը՝ զաս եր-
 » կաթները ինձի սիրելի կ'ընեն, ու կը յոր-

» դորեն որ ալ աւելի նեղութիւն քաշելու
 » փափաքիմ, ու չափազանց ու դրնթէ
 » անողորմ սեպեմ գութն ու հոգը, որ
 » ամէնը վրաս կը ցրցընեն : Այլ իրաւցը
 » նէ, թէ որ վրաս դեռ աւելի երկան կե-
 » նաց փափաք մը կայ նէ, անոր համար է
 » միայն որ կ'ուզեմ աւելի երկան ատեն չար-
 » չարութիւն : Իմ հայրենեացս քահանայներէն
 » աս շնորհքս կը խնդրէի, որ ամպիոննե-
 » լէն իմ դարձս ամենուն իմացընեն, իմ
 » կողմանէս ամենէն թողութիւն ուզեն
 » տուած գայթակղութեցս համար, յանձ-
 » նեն ամենուն որ ինձի համար աղօթք
 » ընեն : ու ամէնը ինձմէ սորվին թէ ամ-
 » պարիշտ և անկրօն կեանքը մարդը ուր
 » կը հասցընէ, ու Աստուծոյ շնորհքը ու
 » բարեբարութիւնը ինչ բան կ'ընէ : Հրա-
 » մանքդ, Վերասրատուելի Տէր, բռն իմ
 » ծնողացս, եղբայրս ու ազգականացս որ
 » իմ պատճառաւս շատ չի վշտանան. կ'ա-
 » ղաչեմ իրենց որ իմ խաղաղութիւնս չի
 » խռովեն իրենց այցելութիւններովն ու
 » մարդկային ու բնական գիծոյ խօսքերովն .
 » հասկա սեպեն որ ես արդէն միտած եմ
 » իբրեւ զոհ արդարութեան ու Աստուծոյ

» սիրայն, որուն գէմ այնչափ բաներ եմ
» դործեր » :

Աս խօսքերը բարի քաջանային սիրտը
այնպիսի զթուլեամբ փղձկեցուցին, որ
հազիւ կրցաւ քանի մը բառ քոյէ քոյ բե-
րելով պատասխան տալ, բարեւել, որհնել
զինքը, ու լալով ելաւ գնաց :

Ֆելիշէին խոստովանութենէն ետեւ ըն-
կեր մը տուին ուրիշ բանտեալ մը : Աս
տուծոյ նախախնամութեանը կարգաւորու-
թիւնն էր . փառն զի մտածութիւններով,
կամքով ու վարքով իրարու միաբանեցան :
Աղեքսանդրը (անոր անունն ալ սա էր) փա-
փաքեցաւ որ Աստուծոյ հետ հաշտուի, և
ան ծամանակն որ մարդկային արդարու-
թիւնը զինքը բանտի մէջ պիտի պահէր,
Աստուծոյ արդարութիւնը հաշտեցնելու
անցրնել : Աս պատճառաւս երկուքն ալ ի-
րարու գիւրաւ կապուեցան ճշմարիտ ու
սուրբ բարեկամութեամբ : Մէկ տեղ եր-
կան երկան ու ջերմեռանդութեամբ աղօթք
կ'ընէին, աղօթքնին ալ առանձին կ'ընէին :
Արթնցածնուն պէս առջի գործքերնին էր
առաւօտեան աղօթքնին ընել . ետքը ըղձա-
կան պտտադարձ կը տեսնային . քիչ մը ա-

տենէն ամբողջ վարդարանը կը գտնուէին ,
 ու օրը իրիկուան աղօթքովը կը ընդը-
 նէին : Իրենց աղօթքէն մէկը չէին մոռնար ,
 մէկը զանց չէին ընել : Աստուծոյ ամէն
 օրհնութիւն կը խնդրէին իրենց ծնողացը ,
 բարեկամացը , թաղաւորին ու իրենց դա-
 տաւորներուն : Աստուածային ողորմու-
 թեանը մեծ ջերմեանով աղաչանք
 կ'ընէին վշտաշարժար եկեղեցւոյն հոգւոյր
 համար , զիրենք ալ անոնց նման կը սեպէին ,
 որպէս զի շուտ մը երանութիւն Աստուծոյ քով
 հասնին : Արքեպիսկոպոս , մտածական աղօթք
 կ'ընէին , ու գլխաւորապէս Ֆելիչէն : Աղիւ-
 սանդր շատ կը կարգար : Ֆելիչէն առջի բե-
 րանը մտիկ կ'ընէր , ու կը նախանձէր որ ինչ
 պէս համարձակ կրնայ կարգալ իր բարե-
 կամը . փափաքեցաւ որ ինքն ալ անանկ ըլ-
 լայ , ու քիչ ստանի միջ փափաքանացը հա-
 ստ : Ան ատեն աւելի ուրախ , աւելի ջերմե-
 ոսանդ եղաւ : Օրուան բոլոր ժամերը աղօթք
 ընելու ու կարգալու բաժնուած էին : Ար-
 բոց վարը ու սուրբ Արիմատոս Ա խոյուորիին
 հոգւոյր Վարդապետը կը կարգար : Բոլոր հա-
 ւատք , բոլորովին երկիւղածութիւն . անով
 կը սնանէր , անով հոգին կը գիւնար : Անքն

ինձի լսաւ՝ թէ իր փրկութեան հասնելու
մեծ պատճառը ան գիրքն եղաւ :

Չեմ կրնար բացատրել թէ Քիւիչէն աս
կերպով անցնելով օրերը ամենայն գեղեցիկ
առաքինութեանց մէջ որչափ առաջ գնաց :
Իր մտքին մէջը պայծառ բորբոքեցաւ հա-
ւատքին լոյսը , և եղաւ ան փոքրիկներէն
մէկը , որոնց որ երկնաւոր հայրը կը հաճի
յայտնելու այն խորունկ բաները , որ աշ-
խարհքիս գիտուններէն ու իմաստուններէն
կը ծածկէ : Այլ վերին արեգական ճառա-
գայթեները չէ թէ միայն միտքը լուսաւորե-
ցին , հապա միանգամայն սիրտը տաքցու-
ցին , կեանքը պտղաբեր ըրին , ու արքայ-
ութեան սրտուղներ հասուցին : Ասոնք
էին սրտուղները , սրտանց ապաշխարութեան
արցունք , որով որ շատ անգամ անցած մեղ-
քերը կը լուար . նեղութիւն քաշելու սէր ,
որով բանափ խիստ կեանքը չէ թէ միայն
իրեն տանելի կ'երենար , հապա մանաւանդ
շատ փափուկ ու անոյշ . անոր համար ինք-
իրեն կամաւոր ապաշխարանքներ աւելցնե-
լով աւելի խստութեամբ կ'անցընէր օրերը .
ինչպէս գիտնի վրայ պառկիլ , ու քառասուն
գիշեր ալ շղթային վրայ , զորն որ վար-

պետութեամբ մը անանկ կը շարէր որ ան հանգիստ ընէ . քիչ ու հասարակ կերակրէն՝ որ կու տային՝ աղէկ մասը չուտել, հացով ու ջրով գոհ ըլլալով: Աւ բոլոր աս բաներս երկու սրտածառի համար ուրախութեամբ կ'ընէր . յիսն զի զինքը մահացընէլէն զատ, կրնար ալ ասանկով ինքն որ աղքատ էր՝ աղքատներուն ոգւրմութիւն ընել՝ ան բաները ուրիշ իրեն մօտ դըտուած բան տարդերոյ բաժնելով: Իսկ անոնց որ դու թերնին շարժելով վրան կը յորդորէին զինքը որ այն չափազանց խտութիւնը թեթեւցընէ, խընտալով պատասխան կու տար . Ի՞նչ, կ'ուզէ՞ք որ վրաս հոգ ունենամ որ զիս գէր գէր սպաննելու տանին: Ինք զինքը բոլորովին Աստուծոյ կամայն էր յանձնած, մանաւանդ շատ ուրախ էր որ Աստուծոյ արդարութեանը զինքը գոհ պիտի մատուցանէր . ու հաւատարմապէս ընդունելի ու հաճոյական էր իրեն թէ կարճ ու սոսկալի մահուան զոհը, և թէ երկան բոլոր կեանքը բանտ մնալով:

Բայց բան մը հանդիպեցաւ որ շատ թուն առջև կրնայ իրեն ապաշխարութեան պայծառութիւնը մթնցընել . բայց չեմ

կարծեր թէ ան քիչերուն առջին ալ, որ ինչ
բանէ առաջ գալը տեսան :

Պէտք է դիտնալ, որ ան վայրկեանէն որ
Լստուած իրեն լոյս տուաւ իր մեղացը սոս-
կալի մեծութիւնը ճանչնալու, այնչափ փա-
փաքեցաւ Լստուծոյ դէմ բրած յանցանք-
ներուն վրէժը սրբութեամբ մը ինքիբմէն
առնել, որ ինչ և իցէ մեծ պատիժ՝ իրեն ոչ
ինչ կ'երեւար. ոչինչ բանտը, ոչինչ բրած
կամաւոր տալաշտարանները. ոչինչ վատ-
անուշութիւնը. ոչինչ կարճ տանջանքը :
Ուտոյ սկսաւ մտածել, թէ դուչէ Լս-
տուած աւելի կը հաճի, ու իր հոգւոյն ալ
աւելի աղէկ կ'ըլլայ՝ թէ որ բոլոր կեանքը,
որ կ'երեւար թէ երկան սլիտի ըլլար, խիստ
ապօրշխարութեամբ անցընէ, անանկ որ ապ-
րիլը շարունակաբար մեռնիլ մը ըլլայ :

« Բայց ինչ հնարք կ'ընոյ ըլլալ, ինք-
» իրենը կը հարցընէր, որ աս փափաքս կա-
» տարեմ : Արկու միայն . Սէկը՝ որ կայս-
» ըր կեանքս շնորհէ, մահուան պատիժը,
» որ օրէնքը կը վճռէ, փոխէ, մշտնջե-
» նաւոր բանտ ընէ : Բայց աս յոյսը որչափ
» անստոյգ է, և գրեթէ անկարելի : —
» Սէկալն է ջանալ որ փախչիմ. ու ետքը

» անընակ հեռու տեղ մը քաշուիմ, ու հոն
 » բոլոր կեանքս ապաշխարութեամբ անցը
 » նեմ: Այլ թէպէտ աս ալ դժուար բան է .
 » ու յաջողութիւնը շատ դժուարին, սակայն
 » մէկալին չափ չէ, մանաւանդ ինձի պէս
 » որ ինքն ու ճարպիկութիւն ունեցողին: —
 » Բայց աս փախչել ուզելու արդեօք Աս-
 » տուծոյ կամայը դէմ չէ »: — Արկան
 ատեն աս մտածութիւններով կ'ալէկոծէր,
 ու չէր գիտեր թէ ո՞րը ընտրէ, որ կատա-
 րեալ կերպով վրան Աստուծոյ կամքը կա-
 տարուի: Ատքը ետքը կ'որոշէ. « Չանամ
 » փախչել: Թէ որ աս բանս ինձի յաջո-
 » ղի, ուրիշի ծանր մնաս մը չիհասուցած,
 » ան ատենը կ'իմանամ որ Աստուծոյ կամ-
 » քն աս է եղեր: Բայց թէ որ աս բանս յա-
 » ջողկու համար պէտք ըլլայ ուրիշին մնաս
 » ընել, ան ատենը կ'իմանամ որ Աստուած
 » չուզեր որ փախչիմ. վասն զի չուզեր որ
 » ինձի օգուտ ընելու համար անմեղի մը
 » մնաս հասցընեմ: Այլ ինչ որ ըլլայ՝ Աս-
 » տուծոյ կամքը հանդիստ սրտով կ'ըն-
 » դունիմ »:

Աւստի օր մը չիմ գիտեր ինչ բանի հա-
 մար բանտապանը երբոր ներս մտաւ, Վի-

լիչէն հնարքով և ուժով ոտքին շղժան
կոտորելէն ետեւ, բանտապանին ձեռքէն բան-
տին բալլիքը կը յափշտակէ, դէպ ՚ի դու-
ռը կը ցատկէ, կը բանայ ու կ'ուզէ փախչիլ:
Ուրիշ բանտապան մը հոն մօտ գտնուե-
լով կըտեսնայ և ուժով մը զինքը կը բըռ-
նէ. ու աղաչանքով ու սպառնալիքով կը
յորդորէ որ ներս բանտը մտնայ: Եւ ա-
տենը Ֆիլիչէն կը մտածէ. — Թէ որ ու-
զինամ աս խեղճ բանտապանին ձեռքէն
խալըսիլ տարակոյս չիկայ կրնամ. բայց
ուրիշ կերպով չեմ կրնար, թէ ոչ հրելով
ու ուժով գետինը զարնելով. որ իրեն մնաս
մը ընելու յայտնի փաանգ է: Ա'ուզեմ որ
անմեղ մարդու մը մնաս հասցընեմ: Եւ
տուճոյ հաճոյ կ'ըլլայ որ իմ եղբօրս մնա-
ստիւ ես իմ կեանքս խալըսցընեմ: Եւ կը
տեսնամ Ետուճոյ կամքը ուրիշ բան է.
ես ալ կ'օրհնեմ ու երկրպագութիւն կը
մատուցանեմ: — Աւ ասանկով խնտալով
իր բանտապաններէն թողութիւն խնդրեց,
նորէն բանտ մտաւ, ու աւելի հաստ շղճ-
թայով մը կապուիլը սիրով յանձն առաւ.
և հանդարտութեամբ ուրիշ ճակատագրի
սպասեց, որ էր մահապարտութիւնը: Բայց

Սեպտեմբերի 16էն առաջ որոշ չիմացա-
 ինքը իր մահը, փան դի ան օրը ամէնուն
 առջև իրեն մահուան վճիռը կարդացուե-
 ցաւ : Սինչև ան օրը մէկ յուսոյ նշող մը
 կար գեռ սիրար, որ թերեւս զինքը ողջ կը
 պահեն, որ հանգիտա կարենայ իր ասպա-
 խարանքն ընել : Իր խոստովանահայրը Ա-
 ւագերեցը միշտ իրեն կ'ըսէր՝ թէ պէտք չէ
 յոյս ունենայ որ իրեն շնորհք ըլլայ . հասկա-
 սիտի սկսածուի որ օրէնքը տեղն երթայ :
 Այս թէպէտ աս խօսքովն զինքը Աստուծոյ
 կամայը կը յանձնէր, բայց բողբոլիմ յոյսը
 չէր կրտսրեր . պատասխան կու տար թէ սի-
 րով յանձն կ'աւնու մահը, բայց աւելի սի-
 րով՝ բոլոր կեանքը մշտնջենաւոր բանտը
 անցընել : Մահը իր մեղացը համար շատ
 բիչ է, ինքն արժանի է աւելի խիտա սրա-
 ծոյ, ու թէ որ հրաշք մ'ալ պէտք ըլլար
 Աստուած չէր կրնար ընել : — Աս բանս
 կասկած կու տար Աւագերեցին, որ չըլլայ
 թէ ան ողջ մնալու յոյսը մէկ ծածուկ կեան-
 քը սիրելէ մը առաջ գայ : Անոր համար երբոր
 վճիռն եկաւ, ու իրեն լուր տուին որ Ֆե-
 լիչէն սրատրատուէ աս տոկաղի լուրը լսելու՝
 ինքը Ֆելիչէին բտաւ . թէ « Վիտեմ որ մը

Ճիւն եկեր է . և թէպէտ չին բաւ ինչ
վճիռ ըլլալը , բայց նպատաւոր չէ : Ինքն
իր յանցանքը խոտորվաներ է . օրէնքը զին-
քը 'ի մահ կը դատաւարաւ . կայսրը ա-
ղերսագրին մտիկ չէ ըրած : Արեւմն հնա-
զանդութեան առաքինութեամբ , չէ թէ
միայն յոյսը , այլ և ամէն մտածութիւն
կենաց մէկ դի ձգէ , և առանց ուշանալու
մահուան պատրաստուէ » :

Ֆէլիչէն հնազանդութիւն խոտորացաւ .
բայց մի կրնար առանց կասկածի իր խօս-
քին հաւատալ , ով իր սիրտը կը տեսնար :
Այսոր համար ամէնքն ալ կը վախնային՝ որ
չըլլայ թէ որոշ իր մահը իմանալը սրտին
մէջ ալեկոծութիւն մը սլաւածատէ , որով
հետեւ բոլորովին յոյսն ալ կը կարուէր :
Քահանայ մը , (որ ասկէց ետեւ օգնական
քահանայ կ'անուանենք , որովհետեւ Աւագ-
երէցը զինքը գրաւ որ աս բանիս մէջ մաս-
նաւոր օգնական ըլլայ) , որ բանտը դացեր
էր որ Ֆէլիչէն աս լուրը լսելու կերպով
մը պատրաստէ , առանց ծածկելու կ'ըսէ՝
թէ սիրտը կը նետէր , ու չէր կարծիր թէ
բաւական կարրձութիւն ունենայ անխը-
սով մտքով մտիկ ընելու իր խօսքերը՝ որ

իրաւ անորոշ խօսքեր էին, բայց անկարելի էր որ բաւական բացայայտ չըլլային: Դատաւորներն ալ կը կասկածէին և վախճալով որ չըլլայ թէ անուանարկութեան ու պատժին սոսկումը զինքը յորդորեն ինքզինքը սպաննելու, կամ չըլլայ թէ տաստիկ վնաս մը տան. ու և իցէ վտանգի դէմն առնելու համար, վճիռը հրատարակելու առջի գիշերը, ինչպէս որ սովորութիւն է, վրայէն ամէն կապ, ամէն չուան վերուցին, և ու զեցին որ ոգելից ըմպելիքներով իրեն հոգի տան, և գրեթէ բոլոր գիշերը հետն անցուցին: Ինքը հեղութեամբ թող տուաւ որ ինչ կ'ուզէին վրան ընեն. իրենց գթութիւնը բոլոր սիրով ընդունեցաւ, և միանգամայն կ'աղաչէր՝ որ իրմէ չխախտան ու գիշերը այնպէս չխփոքանցեն: Բայց շատ շնորհակալութիւն պէտք եղաւ Աստուծոյ ընել, որ հաճեցաւ իր արարածը այնպիսի անհաւատալի զօրութեամբ զօրացնել:

Ֆէլիչէին ատենանը ելլալէն ժամ մը առաջ Աւագերէցն ու օգնական քահանայն բանտը գացին. անոնց սովորական խօսքն որ տարին Ֆէլիչէն, ծոնցաւ, երկուքին ալ ձեռքը սլաղաւ, երեսն ալ շատ զրւարթ էր:

« Ֆէլիշէ, ըսաւ Աւագերէցը, կտրիճ
» կեցիր, յոյսդ Աստուծոյ վրայ դիր, ու
» բանէ մը չխախնաս » :

Պատասխան տուաւ . « Այս բանէ մը
» չեմ վախնար . Աստուած և տիրամայր
» Աստուածածին, մինչև հիմակ որ ինձի
» օգնեցին, և հիմակ ալ որ աւելի հարկաւ
» է որ վայրկեանն է, զիս երեսէ չեն ձգեր : —
» Բայց ուրեմն մահուան վճիռն եկաւ : Ինչ
» չու կը վախնան ըսելու » :

« Ֆէլիշէ, աս բանս ամենեւին մի հար-
» ցընէր : Դուն միայն սլիտի մտածես, որ
» ինչ որ Աստուած կ'ուզէ վրադ ան կա-
» տարուի : Կտրիճ եղիր, յոյսդ Աստուծոյ
» ու սուրբ Աստուածածնայ վրայ դիր, ու
» բանէ մը չխախնաս : Մնաս բարով : Այ
» քահանայն քովդ կը կենայ մինչև որ դուրս
» ելլալու ժամանակը գայ : Ուր որ վճիռը
» կարդան ես ալ հոն քովդ կ'ըլլամ . հիմակ
» ալ հոն կ'երթամ կոր քեզի սպասելու » :

Արբոր օգնական քահանայն ու Ֆէլիշէն
մինակ մնացին, Ֆէլիշէն իր հոգւոյն վրայօք
քահանային շատ երկան ու ջերմեռանդն
խօսքեր զրուցեց : Քահանայն ալ հասկըցաւ
որ շատ արի է, ու բոլորովին Աստուծոյ կա-

մայր յանձնուած : Արշափ որ կրնամ հա-
մառօտութեամբ իրենց խօսածները հոս
պատմեմ :

Նախ քահանայն սկսաւ : « Ֆէլիշէ, ա-
» տեան որ ելլաս չըլլայ թէ բանէ մը վախ-
» նաս : Այլժառու տունդ մտածութիւնդ
» ու վառփարդդ պէտք է Յիսուսի փրկչին
» վրայ ըլլայ, որ իրեն նմանիս : Վառն գի-
» տես թէ ինչպէս այն կատաղի հառի-
» մայեցի վնասուողները ու հրէայ դահլիճնե-
» ըր, զօրոնք իրեն չարասիրտ ու կատաղի
» թշնամիները իրեն դէմ էին խաւեր,
» սպարտեզէն ղինքը քահանայապետին տու-
» նը տարին, հոնկէց ալ դատաւարին տունը :
» Վիտես որ ինքն անմեղ ըլլալով ժողո-
» վըրդեան կատաղութենէն ու Պիղատո-
» սին վախկոտութենէն դատաւարտուե-
» յաւ որ խաչ ելլայ : Տես որ ծեծ ուտելէն
» ու փուշ ստակէն բոլոր արիւնջուայ եղիւ
» է. կէս մը մերկ, կէս մ'ալ սրտառտած
» քլամկոյով մը ծածկուած քարայտառ-
» կէն վարը կեցած անհուն բազմութեան
» դէմն ելաւ : Արբապիզծ ու անգութ ա-
» զաղակը լսէ, որով կը խնդրեն որ Քա-
» լարբաս աղատի ու Յիսուս խաչ ելլայ :

» Այժմ այն ողորմելի թշուառները, ինչպէս
» կ'աղաղակեն որ աստուածային արիւնք
» իրենց ու իրենց զաւակացը միզն ինկնաց :
» Բայց տես ալ որ Յիսուս ինչպէս չիզան
» զատիր իր ժողովրդեանը կատաղի ան-
» զթութեանը միայ, հասցա կը համբերէ,
» կը չարչարուի, ու լուռ կը կենաց, ու մեր
» սիրոյն համար ամէն բան իր սրտին մէջ
» երկնաւոր Հօրը կը մատուցանէ : Դուն
» ալ, ով Ֆէլիչէ, քիչ ատենէն քու քովերդ
» զննուորներ պիտի տեսնաս ձիաւոր ու հե-
» տեակ . կախաղանի վրան պիտի ելլաս,
» պիտի տեսնաս որ չորս դին անհուն բազ-
» մութիւն հաւաքուեր է, որ հետաքրք-
» քութեամբ քեզ տեսնան . նախ առան-
» ձին ժողովին մէջ պիտի քեզի կարդան
» վճիռդ, ետքը հրապարակաւ բարձր տ-
» տենէն : Ո՛հ որչափ պէտք է որ մխլթա-
» լուիս, ով Ֆէլիչէ, որ այսօր այնչափ
» կերպով մեր Վրկչին պիտի նմանիս :
» Բայց կէս մը միայն պիտի իրեն նմանիս .
» որովհետեւ ինքը բոլորովին անմեղ էր, ու
» դուն մեղաւոր . զինքը ամէնքը կ'ատէին,
» ամէնքը իրմէն կը դանէին, քեզի ամէնքը
» կարեկից . զինքը մեծ յանցաւորի մը պէս

» մատով կը ցրցընէին , քու վրադ զղջա-
» ցածի պէս պիտի նային » :

« Աս է որ զիս կ'ամբ չցընէ , քահանային
» խօսքը կտրեց ու ըսաւ Ֆէլիշէ . որ Յի-
» սուս ինձմէ այնչափ եւել բան քաշէ , ու
» անմեղ ու սուրբ ըլլալով չարչարուի :
» Ո՛հ , ինչպէս կը փափաքէի որ չարչա-
» բուէի , մեռնէի , միայն թէ որ կարենայի
» արդար ու անմեղ ըլլալով մեռնիլ : Ինձի
» կու գայ որ մարտիրոսներուն տանջանք-
» ներն ալ ինձի անուշ ու սիրելի պիտի ե-
» րենային , թէ որ անոնց անմեղութեամբը
» կարենայի մեռնիլ : Ինչպէս նախանձելի է
» անոնց մահուան պատճառը , որ չէ թէ
» մեղքն ու յանցանքն էր , հասկա հաւատ
» քըն ու Աստուծոյ սէրը » :

« Ուրեմն , Ֆէլիշէ , ատ պիտի զքեզ
» խոնարհեցընէ , բայց չէ թէ սիրտդ կո-
» տրէ . մանաւանդ թէ քեզի շատ մխիթա-
» րական խօսք մը ըսեմ : Մարտիրոսի պէս
» կ'ուզիս մեռնիլ , մարտիրոսի պէս կը
» մեռնիս : Ա՛յ մ'որ ապաշխարութեան
» արցունքն և Յիսուսի փրկչին արիւնը
» քու հոգւոյդ մեղքերը մաքրեցին , հոգիդ
» Աստուծոյ առջև մաքրուեցաւ ու գեղեց-

» կայաւ . ուրեմն ինչ պատիժ որ քաշես ,
 » անմեղութեամբ կը քաշես : Աւրեմն տես որ
 » աս կողմանէ մարտիրոսներուն նման ես ,
 » որ անմեղութեամբ տանջուեցան . եղան
 » ալ անոնցմէ որ մարտիրոսութեամբ ջըն-
 » ջեցին իրենց մեղքերը , որ առաջ գործեր
 » էին : Այ՛ն մահը , այլ մահուան պատճառ
 » ուր կ'ընէ մարտիրոս , հարկ ալ չիկայ որ
 » միշտ պատճառը հաւատքն ըլլայ , ինչ
 » առաքինութիւն որ ըլլայ բաւական է .
 » սիրտ առ , որ արդարութեան սիրոյն հա-
 » մար կրնաս մեռնիլ : Ճամարութեան
 » սէրը չէր որ հաւանեցուց քեզի որ յան-
 » ցանքդ խոստովանիս չէ թէ միայն Աս-
 » տուծոյ առջև , հասկա մարդիկներուն ալ
 » առջին , որ գիտէիր թէ քեզի վատահամ-
 » բառ ու խիստ մահ մը պիտի տային » :

« Տարակոյս չիկայ , հրամներ ես , ըսաւ
 » Ֆէլիչէն » :

« Աւրեմն պէտք է որ , ըսաւ քահա-
 » նայն , արիութեամբ ու քրիստոնէական
 » սիրով Աստուծոյ ձեռքէն ընդունիս քո
 » պատիժդ , Աստուծոյ նուիրես , գոհ ը-
 » լալով որ երկնից ու երկրի առջև կըր-
 » նաս տալ այս որպիսի և իցէ վկայու-

» թիւեր մեղաց ատելութեանն որ ունիս ,
» և Աստուծոյ սիրոյն » :

« Ա՛յլ հայր , տա է որ զիս ալ կը մխի-
» թարէ , ու շատ կը մխիթարէ , և ինձի
» չարչարանք քաշելու փափաք կու տայ :
» Առհը ինձի համար քիչ է . վասն զի չէ
» թէ կը չարչարէ , հասլա չարչարանքները
» կը լմնցնի : Աւելի մեծ կը սեպէի բոլոր
» կեանքս մինչև ցմահ բանալին մէջը անցը
» նել , որ կարենայի հոն միշտ ու խոտու
» թեամբ նեղութիւն քաշել » :

« Քէլիչէ , ոչ մահուան փափաքէ և ոչ
» կենաց , հասլա անոր միայն , որ Աստու-
» ծոյ կամբքը քեզի խաւրել կը հաճի : Խեղբոյ
» չնպատկիր որ Աստուած քեզմէ եւել գի-
» տէ ու կ'ուզէ ինչ որ քեզի աղէկ է » :

« Ամենեին տարակոյս չիկայ » :

« Արեւմն հանդարտ դուն զքեզ Աստու-
» ծոյ յանձնէ . ինչ որ քեզի համար պատ-
» րատուեր է , քեզի ամենաբարին ան է :
» Դուն շատ աւելի կ'ուզես նեղութիւն քա-
» շել , բայց դուքէ Աստուած չուզիր : Բայց
» տարակոյս չիկայ որ իր մեծագոյն փառքը
» ու քու մեծագոյն օգուտդ կ'ուզէ » :

« Ա՛հ , երանի՛ թէ իմ մահուամբս կա-

» րենայի զՄատուած փառաւորել . ամէն
» չարչարանք ինձի անուշ կուգար » :

« Արնատ փառաւորել, թէ որ մարդիկ
» տեսնան որ զողջացած, Մատուծոյ ասլա
» լինած ու գոհ ես » :

« Ես զիս Մատուծոյ եմ յանձնել ու
» գոհ եմ . մանաւանդ թէ սրտիս մէջ մեծ
» ուրախութիւն ունիմ, ու մեծ արիւն
» թիւն » :

« Հորհակալ եղիր Մատուծոյ, ու ե
» լախտագէտ սրբախ ընդունէ ինչ որ ին
» քը քեզի խաւրէ : Բայց զգուշացիր՝ չը
» լայ թէ դուն քու կարողութեանդ տաս
» աս առաքինութիւնը » :

« Ես . ես որդ մ'եմ, խեղճ մեղաւոր
» մը : Վայ ինձի, թէ որ վայրկեան մը ե
» րեսէ թողուն զիս Մատուած և սուրբ Մ
» տուածածին : Բայց սուրբ մը կ'ըսէ թէ
» Մատուածածին յուսահատելոյ յոյսն է,
» ես աս բանը իմ փորձովս գիտեմ : Մ
» տուծմէ ետքը իմ բոլոր յոյսս սուրբ
» Մատուածածինն է : Մ բանս մեծ բա
» րեբախտութեամբ ստրկեցայ ան գեղե
» ցիկ գիրքէն որ կ'ըսուի սուրբ Արհմատու
» Աղագորիին Հոգևորական գործքերը .

» որ Հրամանքդ իմ ընկերոջս Լխան
» տրոյին տուեր էիր : Ահ, որչափ շնորհա-
» կալ պէտք է ըլլամ ան գրքին : Անկէց
» որչափ աղուոր բաներ եմ սորվեր . անկէց
» շատ բան ալ աղօթքներէն , երգերէն բեր-
» նուց գիտեմ » :

Աւսկաւ սուրբ Աստուածածնայ աղօթք
մը բերնուց ըսել , ու ան ջերմեռանդ երգը
որուն սկիզբն է : « Ավ գեղեցիկ յոյս իմ
» միակ » :

« Դուն աս երգին եղանակը գիտես » :

« Զէ » :

« Արեմն մտիկ ըրէ » : Աւսկաւ քա-
Հանայն երգել , ինքն ալ սլարկեշտութեամբ
ու ուրախ սրտիւ հետը կ'երգէր : Բայց միտ-
քէն ալ չէր եղար թէ քանի մը վայրկեա-
նէն ետեւ մահուան վճիռը իրեն սխալ կար-
գան :

Ասխտակցութեանց վրայ էին , որ ինքը
աս բանս ըսելով յանկարծ դուրս ելաւ :

« Հիմակ միտքս ինկաւ որ մէկալ օր դա-
» տաւորէն իմ գգնատներս խնդրեր էի ,
» ինքն ալ խոստացաւ ինձի : Հատ կը փա-
» փաքիմ որ ատենան որ եղամ , ան գգնատ
» ները հաղած ըլլայի » :

Քաջանայն իր աս անկարծելի փափա-
քանայր վրայ զարմացաւ, ու չէր կրնար
հասկնալ թէ այն մինչեւ ինչ ատենը ցը-
ցուցած հոգեւոր մտածութեանց որ փափա-
քանայ ժամանակս ինչպէս կ'ըլլայ որ
միտքն իյնայ աղէկ հաջուած երեւալ որ
պիտի երթար մահուան վճիռը ըսեր: Իսկ
ինքը. « Ըս փափաքը ո՞նիմ ես, կ'ըսէր,
» որ դրսէն ալ ցուցնենմ իմ սրտիս մեծ
» մխիթարութիւնը, և թէ աս օրս չէ թէ
» տխրութեան ու սգոյ օր կը սեպեմ, հա-
» սկա ուրախութեան ու հանգիսի »:

Քաջանայն աս լսեմ մտածութեանը վը-
րայ զարմացաւ, և յայտնապէս տեսաւ որ
աս լուրնցիկն միտքը Նստուծոյ լուսովը լու-
սաւորուած էր: Ինքն ալ անոր աս փափա-
քանայր հաւնեցաւ, ու քանտին սրահա-
սլանին աղաչեց որ կամքը կատարէ. բայց
սրահասլանը չէր գիտեր թէ զգեստներն ուր
էին, ու ատենն ելլալու ժամանակը մօտ
ըլլալով հնար չէր որ երթայ փնտռէ:
Բայց աս սպառճառներով ինքը չէր հանգ-
չէր, և կ'աղաչէր որ փնտռեն: Ըն ատենը
Քաջանայն վախնալով որ չըլլայ թէ վրան
այլապէս թիւն մը գայ՝ իրեն բռաւ.

« Ֆէլիշէ, քու աս կամքդ ալ Յիսուսին
 » նուիրէ, ու միտքդ բեր, որ ինքը քու սիւ
 » բոյդ համար յանձն առաւ որ զինքը ժոյ
 » ղովորդեան դէմն հանեն կիսամերկ ու
 » սլանաւորած լաթերով ծածկուած. ուս
 » տի աս զգեստներով իրեն աւելի նման
 » կ'ըլլաս » :

Աս խօսքս որ լսեց ալ չխնդեց, ուրիշ
 բան ալ չըսաւ : Հանտապաններն որ դուրս
 ելան, ըսաւ՝ թէ կը մտածէ որ դատաւո
 րէն խնդրէ, որպէս զի գոնէ 'ի մահ անոնց
 մով երթայ : Հաւանեցան աս բանիս . միայն
 թէ աս բանս անոր համար կ'ընէր, որ աւելի
 փառաւորէ զԱստուած ինքը զինքը իրեն
 նուիրելու ատենը :

Աս խօսքերս ընելու ատեն բանտապան
 ները ներս մտան ու խմացուցին որ երթալու
 ատենն է : Աս լուրն որ լսեց՝ առանց վախի
 ոտք ելաւ, ու թող տուաւ որ նոր կապեր ու
 նոր շղթաներ ալ դարնեն իրեն, ու ծընկան
 վրայ եկաւ որ օրհնութիւն առնէ :

« Յիսուս և Մարիամ քեզի ընկեր ըլ
 » լան, ըսաւ քահանայն, սիւ Ֆէլիշէ .
 » միտքդ բեր ինչ որ քեզի ըսի : Աւագե
 » ըէցն ալ դուրսը կը տեսնաս : Արորոր

» դառնալու որ ըլլաս նէ՝ զիս հոս տե-
» ղը կը գրանաս » :

« Հայր իմ, մի վախնար, մեծապէս ու-
» բախ է սիրտս, ու Աստուծով զօրա-
» ցած » :

Աս խօսքէն ետեւ՝ խուցէն դուրս ելան :
Քանտին մեծ դրան առջեն որ հասան ,
յանկարծ դէմերնին ելաւ տխուր թափօրն
որ սկիտի հետն երթար : Հոն երկու զէնքեր
հապած զնուոր երկու քովն անցան : Դուրս
ճամբուն վրայ կեցեր էին զնուորներու եր-
կու կարգ հրացանին սլաքները տրնկած .
ետեւուն առջեւուն ալ զէնքերով ձիաոր-
ներ՝ սուրերնին ալ բայ : Մնացած հրապա-
րակն ալ ամէն տեսակ մարդ հաւաքուած .
ամէնքն ալ հետաքրքրաբար աչուրնին վը-
րան էին տրնկեր , շոշոնկոց մ'ալ կը ըսուէր՝
որ իրարու կը փրփրաային . « Սա է, սա է » :

Քահանայն առ տեսարանն որ տեսաւ ,
արունը երակներուն մէջը պաղեցաւ , հաղիւ
կրցաւ արցունքը բռնել , հաղիւ խօսք խօս-
քի քով կը բերէր : Բայց ինչ զարմանալի
բան , որ տարիքով և ուժով երիտասարդ
մը , հոգին արդարացած , աստուածաշ-
տով թեամբ հեղացած ու մեծանձն , տեսը

ամիս բանտին միայնութենէն ետքը , շող-
թաներով ու նախատական հաղուստներով
զինուորաց և սրահապաններու մէջ , գրեթէ
հաստատ միտքը դրած որ մահուան վճիռը
լսելու կ'երթայ , անհուն բաղմութեան մէջէն
կ'անցնի , որոնց շատը ինքը կը ճանչնայ ,
շատն ալ զինքը , բայց իրեն ոչ գոյնը կը նե-
տէ , ոչ կը կարմրի , և ոչ սիրտը խռովե-
լուն թեթեւ նշան մը կ'երեցնէ :

Դատաւարանարան հաններուն պէս , խուց
մը տարին , հոն կը սպասէին նախագա-
հը ու դատաւորը և ուրիշ պաշտօնատէր-
ներ . քիչ մը ատենէն Աւագերէցն ալ հա-
սաւ . ամէնուն գութն ալ շարժեր էր , ամէ-
նուն սիրտն ալ փրզկեր էր : Ինքը կը խն-
տար , ուրախ , անոնց կարեկցութեան խօս-
քերու նայնպէս խաղաղ ու հանդարտ սրտ
տով սլատասխան կուտար , որ երեցաւ թե-
շէ թէ անոնք զինքը , հապա ինքը զանոնք
կրնայ մխիթարել : Այն առանձին ժողով-
քին մէջ վճիռը կարդացուեցաւ , վճիռն ալ
մահուան վճիռ էր : Ֆէլիչէն առանց խռո-
վելու մտիկ ըրաւ . ու խոնարհութեամբ ու
գոհ սիրտով ընդունեցաւ : Բայտ թէ թա-
գաւորէն ու իր դատաւորներէն շնորհակալ

է, և քանի մը ամիս է որ անոնց համար միշտ
աղօթք կ'ընէ, ու անկէց ետքն ալ պիտի
ընէ, որ իրեն ինչ անուշութիւն ու սէր
ցուցուցին նէ փախարէնք ընէ :

Աագերէշը այսչափ առաքինութեան
փայլ զարմացաւ ու սկսաւ ըսել . « Աստու-
» ծոյ ողորմութեան փայլ հաստատ յոյս ու-
» նիմ, որ առանց քաւարան իրթալու հո-
» գին արքայութիւն պիտի թռչի » : Եւ
ետընդին ալ փափաքանաք ու ուրախութեամբ
նոյն խօսքը հառոտաւեցին : Ատքը խռոված
հոգւով նախադաճը Ֆէլիչէին ըսաւ .

« Պէտք է որ յանձն առնուս որ աս
» մէջիւր նորէն բարձրաւանդակէն լսես » :

« Սիրով, սրտասիւսան տուաւ ու լաւ
» մը ծոնցաւ, ամէն քանի ես բողբոլիկն
» պատրաստ եմ : Սիայն շնորհք մը կը
» խնդրեմ՝ որ իմ հագուստներս տան ին-
» ձի, վասն զի կը փափաքիմ որ իս սպան-
» նելու տարած ատենը, ան հագուստներք
» հագնիմ » :

« Հատ լաւ, կուտան քեզի » :

Ան ատենը ծոնցաւ, ու զինքը իրենց ա-
ղօթքին յանձնեց ու դուրս ելաւ : Աագե-
րէշը քովը՝ սանդուխէն վար իջաւ ու բար-

ձրաւանդակը ելաւ, չորս գին զինուորներ
սրատած էին ու անհուն բազմութիւն :
Վճիռը բարձր ձայնով կարդալու տուն
լռութիւն մը տիրեց : Աւ երբոր կարդալը
լռեցաւ, Ֆէլիչէն բարձր ու սրայծառ ձայ-
նով սրատասխան տուաւ .

« Եւ վճիռը սիրով յանձ կ'առնում Եւ »
» տուծոյ սիրուն ու իմ մեղացո տապալիս »
» բութեան համար » :

Եւ խօսքիս բոլոր ժողովուրդը գութ շար-
ժեցաւ, խուլ ձայնով մը բոլորը մկէն զին-
քը գովեցին ու ըսին « Եւրիս , ապրիս » :

Արնայ ըլլար որ մարդ ըլլայ՝ որ աս
սրատասխանիս վրայ չիզարմանայ, սեպելով
որ ուրիշը տուն տուած ըլլայ իրեն, ինչպէս
որ իրօք է : Բայց պէտք է մտածել, որ չէ
թէ խօսքերը զարմանալի են, հասրա ան՝ որ
կրցաւ ըսել ան խօսքերը այնպիսի համար-
ձակութեամբ ան տեղը, ան վայրկեանին,
ու ան գիպուածին :

Ետքը նոյն կարգով բանաւ տարին : Եւ
ւագերէցը հետը գնաց ու ճամբան ըտաւ .

« Ֆէլիչէ , ինչո՞ համար հազուամիտդ
» ուզեցիր » :

Ինքն ալ սրատասխան տուաւ .

« Հայր իմ, կը մտածեմ որ ան օրն որ
» մահուան պիտի երթամ, պէտք է լաւ ու
» մաքուր հագուած ըլլամ, որչափ որ
» ձեռքէս կուգայ: Այն օրն ինքը զինքս
» Բոտուճոյ զոհ ընելու պիտի երթամ »:

Բանտն որ հասաւ, զինքը մէկէն պզտիկ
մատուռ տարին, որ մեծիակ խուցի մը մէջ
իրեն համար առաջուց պատրաստեր էին:
Արեւմտեան կողմը երկու սրատուհան կար
երկաթ վանդակով պատած, որ Սարգեան
կուսանաց հին վանքին ընդարձակ դաւթին
վրայ կը նային, բայց հիմակ զինուորանոց
ու բանտ է: Խուցին պատերը մթադոյն
ներկած էին: Դուռն որ սրատուհաններուն
դէմն էր, սրահի մը վրայ էր. հոն կը կե-
նային զինուորներն որ գիշեր ցօրեկ իրեն
սրահպանուի կ'ընէին: Հարաւային պատին
վրայ շինեք էին հարուստ բայց ջերմեռանդ
սեղան մը. մանաւանդ պատկերն որ Սըր-
բազան Աղգատոհմի պատկերն էր նկարած,
մտածութիւնը շատ լաւ, նկարն ալ ըստ բա-
ւականին. ձախ կողմը ամենապարկեշտ սուրբ
Բոտուածածինը աջ թեր Յիսուսին վրայ
սլըլած, ձախն ալ դէպ 'ի ծընկանը վրայ
երկրնոցսցած. Յիսուս մանուկը խիստ գե-

ղեցիկ , խրնառումներն , կանանց մետաքսէ
բարձի մը վրայ , բարձն ալ սկաւառակի մը
վրայ . խուլինն ո՛ր անկիւնն որ ըլլաս քեզի
կը նայի , ու անոշ աչուրներովը կը խրն-
տայ , ու սիրելի անմեղութիւնը կը փայլի ,
ու ծածուկ սրբտինն մեծութիւնը . թաթիկու
վը ժապաւէն մը բռնած , ժապաւինէն ալ
խաչիկ մը կախած , մէկալ թաթիկովն ալ
խաչին վարի կողմէն բռնած ու երկու թա-
թիկովը կը մօտեցնէ , ու մօրը կուրծքին վրայ
շնորհալի կերպով մը կը դնէ , իբրեւ թէ ը-
սէր . « Մի մարդ , տես . աս խաչն որ ա-
» նով իմ մօրս կուրծքը կը զարդարեմ , ան
» սեղանն է որ վրան ինքն ալ ես ալ Մս-
» տուծոյ ազդարութեանը պիտի զոհ ըլ-
» լանք քու սիրուդ համար . բայց ես մարմ-
» նով պիտի զոհ ըլլամ , մայրս սրբտով » :
Իսկ Յովսէփ աջ կողմն է , ձեռքը ծաղ-
կեալ դաւազանով , տարիքը առած քան թէ
ձեր . ճակատը ճաղատ ու լայն , գլխուն մէ-
կալ կողմերը գրեթէ ճերմակ ու դռուզ մա-
ղերով : Իրաւ որ բուն ինքն է Մստուծոյ
տանը արդար ու հաւատարիմ հաղարասի-
տը . մտիկ կընէ , կը դիտէ , կը մտածէ ու
կը լսէ :

(Օգնական քահանայն հոն կեցեր կ'ըստասէր կոր Ֆելիշէին . ու շատ անհամբերութեամբ կ'ուզէր տեսնալ թէ մահուան վճիռը վրան ինչ ազդեցութիւն է բեր . և մեծ փոյթ ունէր որ կրթէ զինքը ան բաներուն մէջ որոնցմով որ սխալի անցընէր ան իրեք անգին օրերը, որ կենացը ետքի օրերն էին:

Ապագերէցը ու բանտապան մը հետը ներս մտաւ Ֆելիշէն: Քահանայն խռոված սրբտով ու արտորանօք մը դէմն եղաւ: Ինչքը եկեղեցին մտածին սէս խորանին ծռեցաւ ու քահանային ձեռքը սլաղաւ: Բանտապանը շղթաները ու կապերը վրայէն քակեց, ոտքը միայն երկան շղթայ մը կապեց, որ մէկալ ծայրը անուրի մը անցուցած էր ու քառակուսի մեծ քարի մը վրայ հաստաւորած, ու խորանին դիմացի սլատին մէկ անկիւնը դրած:

« Ֆելիշէ, բանը ինչպէս լամըցաւ » .
ըսաւ քահանայն:

Իսկ Ապագերէցը .

« Հատ աղէկ . իր բարեպաշտական մը
» տաժութիւններովը ամհուն բարի օրի
» նակ եղաւ »:

« Աստուծոյ փառք տանք, ըսաւ քահա-

» նայն : Բայց այնչափ բազմութեան մէջ
» ու մահուանդ վճիռը լսելով վրադ այլայլ
» լութիւն մը չեկան » :

« Այ, Հայր, մանուանդ թէ ուրախու
» թիւն ու գոհութիւն : Սիրով կը մեռնիմ,
» որովհետեւ Աստուծոյ կամքն աս է : Ար
» յուսամ որ մեղացս թողութիւն տայ . և
» աս իրեք օրը ինձի ժամանակ տայ որ բա
» պատրաստուիմ : Ամէնուն թողութիւն
» կուտամ, ես ալ ամէնէն թողութիւն ու
» զեցի » :

« Զակոբ, ըսաւ բանտապանին, որ դե
» անի ծուր էր ոտքին շղթան յարմարը
» նեղու համար, դուն ալ ինձի թողութիւն
» տուր, թէ որ քեզի տհաճութեան մը
» պատճառ եղայ . շատ շնորհակալ եմ
» այնչափ քաջած նեղութեանցդ ինձի հա
» մար » :

Բանտապանին սիրտը շարժեցաւ, ու
բանի մը կցկտուր խօսքով ու արցունքով
պատասխան տուաւ . « Ա՛հ, մ'ըսեր...
» Հա հա... ինձի բան չըրիր » : Բանը
լմբնեցուց ու լալով ելաւ գնաց :

Ֆէլիչէն երբոր ազատ մնաց, մէկէն ինք
իրենը ոտքովը երկան ու շառաչող շղթան

բաշերով՝ գնաց աղօթարանի մը վրայ ծըն-
կան վրայ եկաւ , որ խուցին մէջ տեսնէր
խորանին առջեւ : Արեւան աղօթք ըրաւ
լուռ , անշարժ , ջերմեռանդութեամբ ձե-
ռոտները իրարու կպուցած , ու աչուրնե-
րը գոցած . միայն թէ աստեան ատեն սիրալիր
ու զուարթ նայուածքովը աչքը սուրբ Րն-
տանեաց գեղեցիկ սպասկերին վրայ կը դար-
ձնէր :

Աագերէցը մօտեցաւ . « Աղէկ կ'ընես ,
» Ֆէլիչէ , Աստուծոյ շնորհակալ եղիր ինչ
» կարգաւորութիւն որ վրադ ըրաւ . և ա-
» ղօթք ըրէ որ քեզի օգնէ որ իր սուրբ
» կամբը կատարես » :

Ֆէլիչէն սպասասխան չիտուաւ , բայց
դիտովը հա ըսաւ . աղօթքը առաջ տարաւ :

Արբոր աղօթքը լումնացուց , Աագերէցը
ըսաւ . « Ֆէլիչէ , կտրիճ կեցիր : Աստուած
» և սուրբ Աստուածածին քեզ երեսէ չեն
» ձգեր . մենք ալ մինչև ետքի վայրկեաներ
» քեզի օգնական կ'ըլլանք . ամէն օր հոս
» քեզի համար սպասաւորագ կ'ըլլայ . և ան-
» բան որ իբրեւ ամենափափաքելի շնորհք
» մը այնչափ փափաքանօք խնդրեցիր , սուրբ
» հաղորդութիւնը ամէն օր կ'ընդունիս » :

« Հրամներ ես, իմ յոյսս դրեր եմ Մատու-
 » ծոյ և սուրբ Մատուածածնայ վրայ. աս
 » պատասխանը տուաւ : Օ իս իրենց գը-
 » թութեանը կը յանձնեմ : Ա՛հ, միթէ ես
 » աշխարհքիս մէջի ամէն մարդիկներէն եր-
 » ջանիկը չեմ : Քանիներ կան, որ ունենան
 » ինձի պէս աս շնորհքը մահուան աղէկ
 » մը պատրաստուելու : Ես արժանի չէի
 » աս շնորհքին, որ այնչափ անգամ իմ
 » Մատուծոյս սիրոյն դէմ եմ ըրեր » :

Ես խօսքերէս ետքը Մաղերէցը երթա-
 լու ատենը Ֆէլիչէին ճակատը սիրով մը
 սրազաւ . Ֆէլիչէն ալ պարզմտութեամբ
 և ուրախութեամբ ուժով մը Մաղերէցին
 ճակատը սրազաւ : Օգնական քահանայն
 ու Ֆէլիչէն մինակ որ մնացին՝ նստան .
 ու Ֆէլիչէն սկսաւ ուրախութեամբ սրտի
 ըսել թէ որչափ երանելի է ինքը որ կրնայ
 առողջ մտքով ու մարմնով մահուան պա-
 տրաստուիլ, ամենայն հնարաւոր օգնու-
 թիւնն ալ դիւրին :

Են ատենը քահանայն ըտաւ իրեն .
 « Ստիկ ըրէ, Ֆէլիչէ . որ աս իրեք օրը ինչ
 » պիտի ընենք : Եռաւօտը կանուխ Վրիս-
 » տոսի չարչարանաց վրայ մտածական կ'ը-

》 նենք: Ատքը պատարագ. որ գուն ալ
 》 ամէն օր Քրիստոսի սուրբ մարմնոյ ու
 》 արեանը կը հաղորդուիս, ինչպէս որ Ա.
 》 ազգերէցը խոստացաւ: Աս կերպով հո-
 》 գիւ ուժ առնելէն ետքը, քիչ մ'ալ մար-
 》 մնոյդ. որ ի կ'առնես նախաճաշիկով, ու
 》 քիչ մ'ալ հանգիստ: Ատքը քահանայ
 》 մը կուգայ, ու անոր հետ սուրբ ու զուարթ
 》 բաներու վրայ կը խօսակցիս: Ատքը Ա.
 》 ազգերէցը կուգայ որ քեզ մեր սուրբ հա-
 》 ապքին բաները աւելի խորունկ բացա-
 》 տրէ: Արծեմ որ ուրիշ բարի քահա-
 》 նայ մ'ալ կուգայ, իմ պատարագէս զատ,
 》 նորէն պատարագ մ'ալ կ'ընէ: Աս կեր-
 》 պով ու աս զրադմունքներով կէսօրը կը
 》 հաննի: Աս ատենը երկու ժամ քեզ մի-
 》 նակ կը թողունք, որ կերակուր ուտես ու
 》 հանգչես: Աւսօրունէ ետքը ժամը եր-
 》 կուքին քահանայ մը կուգայ, որ քեզ
 》 սրբոց վարքը կարգայ, կամ սրբոց վար-
 》 քէն պատմութիւն ընէ. կամ գուն իրեն
 》 կարգա կամ պատմէ ինչ որ կ'ուզես: Ժա-
 》 մ, մը ետե ես կուգամ, ու նորէն Յիսու-
 》 սի չարչարանաց վրայ մտածական կ'ը-
 》 նենք: Ամաժականէն ետքը ուրիշ քա-

» Հանայ մ'ալ կուգայ, ու որչափ որ կըր-
 » նանք փառաւոր կ'երգենք սուրբ Աստուա-
 » ծածնայ Լիժանիայն : Ժամը Հինգին
 » Ազգերէցը կուգայ քեզ տնանալու, որ
 » խոստովանահայրդ ըլլալով սրբախիդ ա-
 » մէն ծածուկ բաները կրնաս իրեն բա-
 » նալ համարձակ. և խոստովանանք ըլ-
 » լալով հաղորդութիւն առնելու կը պա-
 » տրաստուիս, որպէս զի երկրորդ օրը հա-
 » ղորդութիս : Իրիկուն օր ըլլայ քանի մը
 » քահանայ կուգանք և Պատկ Կուսին կը
 » զուրցենք, ետքը Ողորմեա ինձ սաղմոսը
 » կ'երգենք քանի մը աղօթքներով որ քեզի
 » յարմար ըլլան : Բոլոր օրուան զբաղ-
 » մունքը մինչև ժամը ութը հոգեւոր խօսա-
 » կցութեամբ մը կը լմնայնենք : Ժամը ու-
 » թին իրիկուան կերակուրդ կ'ուտես, ետ-
 » քը իրիկուան աղօթքդ ընելէն ետեւ, Աս-
 » տուծոյ կը յանձնես դուն զքեզ ու կ'եր-
 » թաս կը պառկիս : Բնդհանրապէս սա
 » կերպով կ'անցընենք աս իրեք օրը. բոլո-
 » ըովին ասանկ չիկրնար ըլլալ, վասն զի
 » իմ'ախտաբաղէս զատ ուրիշ պատառաղ-
 » ներ ալ կ'ըլլան. ու ոմանք ալ ի հարկէ
 » կ'ուզեն գալ քեզ տնանալ : Բեզի ալ չեմ

» արդեւեր որ թէ որ կ'ուզես՝ ուրիշ կեր-
» սով անցընես ժամանակդ. կրնաս կար-
» դալ, կրնաս աղօթք ընել, կրնաս հանդ-
» չել, ինչպէս որ կ'ուզես՝ սէտք չէ ամե-
» նեին դուն քեզի բռնութիւն ընես, հասար-
» սիրադ որ ինչ կ'ուզէ, համարձակ ըրէ » :

Ֆէլիչէն բոլորին ալ հառնեցաւ, ու մեծ
զարմանք ու երախտագիտութիւն ցուցուց,
որ քահանայք այսպէս սիրով կ'ուզէին միշտ
քովը գտնուիլ: Աս միջոցին քահանայ մը
եկաւ՝ որ Ֆէլիչէին համար կ'ուզէր պատա-
րագ ընել: Աս բանիւ վրայ շատ ուրախա-
յաւ իրրեւ անակնկալ շնորհք մը, որով-
հետեւ կէսօրը մօտ էր: Ան ատենը օգնա-
կան քահանայն ուղեց երթալ: « Մնաս բա-
» րով, բաւ, Ֆէլիչէ, քիչ մը ատեն կ'եր-
» թամ. բայց քիչ ատենէն սլառարագին
» մէջ Յիսուս կուգայ որ քեզի ընկերու-
» թիւն ընէ: Մնաս բարով » :

« Հրամանքիդ սիրոյն փոխարէնը տայ
» Աստուած: Կերակրէն ետքը կը հրամէք » :

« Բեզի բաի, մի տարակուսիր կուգամ » :
Ան ատենը ծնկան վրայ եկաւ որպէս զի
օրհնութիւնը առնէ. քահանայն օրհնեց
զինքը, ու պաղսաւ ու եկաւ դնաց:

Արքայն Սարկոսի քահանայներէն մէկը
 ժամը երկուքին կէսօրուրնէ ետքը Ֆէլիշէին
 քովն եկաւ, որ ինչպէս որ կարգաւորեր
 էին՝ հոգեւոր բան մը պիտի կարգար կամ
 պատմեր: Տեսաւ որ ինքը սրբոյն Ալիոն
 սոսի Վիգուորիին հոգեւորական գործքերը
 պահապանի մը ու ղինուորի մը կեցեր կը
 կարգար. անոնք պատուհանին քովը նըս-
 տած մտիկ կ'ընէին: Արտիճեաւ ոչ երբէք
 զինքը մինակ կը թողուին, ինչպէս որ սո-
 վորութիւն է մահուան դատապարտելոյ,
 քահանայք որ ելլային զինուորներ կամ բան-
 տապաններ ներս կը մտնային. ինքն ալ ա-
 նոնց հետ համարձակ Ատուծոյ վրայ կը
 խօսէր, կամ հոգեւոր գիրք մը կը կարգար
 այնպիսի պարզմտութեամբ ու խաղաղու-
 թեամբ սրտի, որ ամենուն զարմանք կը բե-
 րէր, շինութիւն և ուրախութիւն, ինչպէս
 որ ետքը իրենք կ'ըսէին, ու յայտնի ալ
 կ'երեւար:

Պատարապէն ետեւ պնայ քահանայն .
 բայց ուրիշ քահանայ մը վրայ եկաւ, որ ջերմ
 եռանդական խաչելութեան մը առջև Ֆէ-
 լիշէին հետ ծնկան վրայ եկաւ, և Հիսուսի
 պարտէզ երթալու վտիմ՝ ու սրտաշարժ խոր

Հըրդոյն վրայ մտածական ըրին : Աս մտածականին պտուղն աս էր , որ Ֆէլիչէն երկնային : Հօրը խմելու համար տուած բաժակը առնելու ատեն իր Փրկչին հետ աբխութեամբ ըսէ . Հայր , քու կամքդ կատարուի : Այլ ուլ որ ուզէ աս մտածականը ընդարձակ կարդալ՝ աս պատմութեանը ետքը կը գտնայ Մտածութիւն Ա :

Մտածականէն ետքը քանի մը աղօթք ըրին , քահանայն խաչելութիւնը սլաքնել տուաւ Ֆէլիչէին որ ճակատը և հինգ վերքը ջերմեռանդութեամբ պագաւ : Ատքը երբոր նստան , Ֆէլիչէն ըսաւ . « Ասկից »
 » կուգայ , Հայր իմ , որ մահուան մտածու-
 » թենէն ամենեւին ինձի վախ չիզար , մա-
 » նաւանդ թէ քանի որ կը մտածեմ՝ ուրա-
 » խութիւն կուգայ : Ո՛հ որչափ ուրախ
 » կ'ըլլայի թէ որ աս կողմանէ ալ Փրկչիս
 » նմանէի » :

Քահանայն պատասխան տուաւ . « Աս »
 » կողմանէ անհանգիստ չըլլան , Ֆէլիչէ .
 » կ'ուզէ Աստուած որ քու վրադ աս կեր-
 » սով փառաւորուի : Թէ որ քեզ չիմիտ-
 » թարէր , ինչպէս որ կը մխիթարէ հիմա ,
 » դժուարին էր՝ որ այսպէս համբերու-

- » Թեամբ սպաննուիլ յանձն առնուիր :
» Հայրն երկնաւոր հաւատարիմ է , քու
» ուժէդ աւելի զքեզ փորձել չուզիր : (Հոր
» հակալ եղիր , ու խոնարհէ » :

Ժամբ չորսն ըլլալով մոմերը վառեցին ,
և քահանային մէկը շապիկն հագաւ ու ու
րարը միզը , սուրբ Աստուածածնայ Ա ի
թանիայն երգեցին : Ֆէլիչէն ալ երգեց , ա
ւելի ջերմեռանդութեամբ , քան թէ լաւ ձայ
նով : Ա իթանիայէն ետքը Յիսուսի միրացը
ու Աստուածածնայ խոցերուն յիշատակ մը
րբին , և Ֆէլիչէն Աստուծոյ յանձնեցին ան
աղօթքներն ըսելով , որոնցմով որ սուրբ ե
կեղեցին ամենագութ մայրը Աստուծոյ կը
յանձնէ իր մահուան դուռն հասող որդի
քը : Ժամբ հինգին Աւագերէցն եկաւ . հոն
եղողներն ամէնն ալ դուրս ելան ու մինակ
ինքն ու Ֆէլիչէն մնաց . որ խոստովանանք
կըաւ ու վաղուան հաղորդութեան պա
տրաստութեալ : Ատքը քանի մը քանի միաց
Աւագերէցը խրատ , ու յորդոր տուաւ : Աս
րաներէս մէկն աս էր , որ անհաւատալի կ'ե
րևնայ . որպէս զի այնչափ շատ դրսէն չերև
ցընէ այն արիութիւնը ու ուրախութիւնը ,
որով որ սիրտը լեցուն էր : Բայց աս բանս

խոհեմութիւն երեցաւ, մէկ մը որ չըլլայ
թէ փափուկ խոնարհութեան դէմքան մը
ըլլայ. մէկ մ'ալ որ եկողները զինքն որ
տեսնան նէ աւելի շինութիւն առնին քան
թէ զարմանան :

Ազգերէցն երթալէն ետե՛քանի մը
քահանայք ու պահապաններէն և ուրիշ
հոն դատողներէն ներս մտան, ու ամէնը
մէկ տեղ վարդարանը զուրցեցին, ու ետքը
Ողորմեա ինձ տաղմոսը երգեցին :

Աղօթքէն ետքը, ամէնքը Ֆէլիչէին չորս
դին ժողկեցան որ հետը խօսակցին : Շատ
կը ցաւիմ որ մէկը չեղաւ որ նշանէ թէ ան
ատենը ինչ խօսեցաւ, անտարակոյս այնպի-
սի բաներ ըսած կ'ըլլայ, որ արժան էր որ
Քրիստոսնից մէջը յիշատակը պահուէր :
Աս բանս միայն կը յիշուի, որ մէկը սրբոյն
Վենարիոսի մարտիրոսութեան պատմու-
թիւնը պատմեց, որ ինչպէս սուրբը կրակը
ձգեցին, ու անկէջ որ անվնաս խալտեցաւ,
գերարանով տանջեցին, ետքը գողաններու
նետկցին, ու ետքը գլուխը կտրեցին : Ինքն
ըսաւ թէ մարտիրոսայ աս տանջանքներուն
փոյ շատ կը նախանձի. ու կը ցաւի որ իրեն
այսպիսի կարճ ու այսպիսի անուշ տանջանք

կու տան . կը փափաքի որ դա՛հիճը շատ երկան իրեն տանջանք քաշել տայ . փանն զի սրտին մէջը փափաք մը ու արխութիւն մը կը զգայ որ ինչ մեծ տանջանք ըլլայ կրնայ քաշել , նաև ձիու սրտի մը կտալած (Պոլսէ) բեղոյի բոլոր ճամբաներէն քաշքոտուելով տարուիլ , ասդիս անդին արիւնն ու անդամները թողլով : Ան գիտեր թէ աս անգամ ալ , բայց ստոյգ ուրիշ անգամ աս ալ ըսաւ , որ Աստուծոյ սիրոյն համար սիրով ու մէկէն դժոխք ալ կ'երթայ , թէ որ Աստուած ուզէ ու իր մեղացը համար չըլլայ :

Ամէնքը գային ու օգնական քահանայն միայն քովը մնաց . ան ստոնն բանտապան մը եկաւ հարցնելու թէ ինչ կերակուր կ'ուզէ իրիկուան : Ինքը համետոտութեամբ չէր ուզեր երիկուան կերակուր ուտել , ըսելով որ աշնանային ծոմապահութեան չորիքշաք թին է ան օրը , ու քիչ մը նախաճաշիկ ալ ըրեր էր : Բայց քահանայն թող չխտուաւ , ու ըսաւ որ քիչ մը բան ուտէ , գոնէ հաւ կիթ մը ու քիչ մը զինի :

« Աղէկ է , ըսաւ , թէ որ Հրամանագր ,
 » ո՛վ Հայր , սրտաշաճ կը տեսնաս , կը
 » հնազանդիմ » :

Իրիկուան կերակուրը պատրաստելու ան-
տեն, Ֆէլիչէն փորձեց որ արդեօք կրնայ
գիր գրել: Բանտի մէջ, խոստովանութե-
նէն ետեւ, ջանացեր էր՝ չեմ գիտեր ինչպէս՝
ածուխով պատին փայ գիր գրել: ու կա-
պարով՝ հողմոր գրի մը կողքին փայ. ու
Ագեբեկը իրեն զբաժ բաներէն մեծ մասը
գետ պահած ունի՝ իրեն երկիւղածութեանը
իրրեւ սիրելի յիշատակ մը: Գլուածքը լե-
ցուն է սխալով, բայց կրնայ ըստ բաւական
նին կարդացուիլ, այնչափ որ շատերն որ
տնտեսաւ ըլլան, չեն կրնար դիւրաւ հաւ-
տալ՝ թէ գեղացիի մը գիր է, ու առջի ան-
գամն է որ գրիչ ու թանաք ձեռքն է ա-
ռեր: Արծեմ որ ընթերցողաց ալ հաճելի
բան մը կ'ըլլայ՝ թէ որ հոս օրինակելու
ըլլամ, ինչ որ Ֆէլիչէն գրեց իրեն ետքի
իրեք օրը: Առջի իրիկունը զբաժները ա-
սոնք են.

- « Ի Ռուսերեաց Սեպտեմբրի 10. եւ
» Ֆէլիչէ իմ անօրէնութեանցս համար մա-
» հուան դատապարտուեցայ, բայց Աս-
» տուծոյ ողորմութեանը ապաւինած եմ:
» Իմ սրբախ բաղձանքը աս է, ո՛վ Աս-
» տուած իմ, և կը յուսամ որ իմ կեանքս

» քեզի զոհ ընեմ մահուամբ որուն ժամա-
» նակը սահմաներ եւ . ինչպէս որ հաճոյ
» է քեզի քու փառացոյ համար այնպէս
» ըրէ , քու կամքդ ըլլայ . Այլ դու մայր
» իմ Մարիամ , օգնէ ինձի որ կատարեմ
» Աստուծոյ կամքը եւ անիծեմ ան ժամը
» որ եւ իմ կամքս ըրեր եմ : (1)

« Իմին սիրելի ծնողքս , բոլորով սրտի-
» կ'ողջունեմ զձեզ , նախ հայրս , ետքը
» Մայրս , Աղլայրս ու բոլոր ընտանիքս ,

(1) Roveredo adi 10 settembre Felice Rebol sono stato condannato a morte per i suoi misfatti Ma spero nella Miseri — questo e il mio desiderio che io tengo nel mio cuore o mio Dio col sacrificio che io spero de farti con la mia vita che già tu lo averai stabilito il momento opera come a tu ti piace a gloria tua e sia fata la tua volontà e voi Madre mia Maria agutatemi a fare la volontà di Dio e maledire quella volta che io o fato la mia.

» պսիւնքն է քուրերս, եղբորս կինը և քե-
» ուայրերս, բայց կ'աղաչեմ զձեղ որ... (1)

Արբոր Քիւլիէն աս բաներս կը գրէր
բաճանայն եղաւ գնաց, բայց 'նախ զինքը
օրհնեց ու սրտանց պաշտաւ ։

Եւ բաներս գրելէն ետե' խորանին առ-
ջև ծնկան վրայ եկաւ, և գրեթէ երկու
ժամ միակերպ աղօթք ըրաւ ։ Ատքը պատ-
կելու հրաման ուղեց ։ Բանտապանները
շղթան քակեցին ու զինքը մատրան մօտ
խուց մը տարին, հոն ալ քիչ մը աղօթք
ըրաւ . օրհնած ջուր առաւ ու անկող-
նին վրան ալ ցօղեց, խաչելութիւնը, ուրիշ
ջերմեւանդական պատկերները պաշտաւ ու
տառնըմէկին մօտ պառկեցաւ ։ Հագլու որ
անկողինը մտաւ, մէկէն սկսաւ խորունկ
ու հանդարտ քուն, ու չորս ժամ մէկ քու-

(1) Carissimi Genitori io vi saluto con
tutto il Mio cuore prima Mio padre e
poi Mia Madre mio Frate con tutta la
Familia cioè sorele cunada e cunai Ma
vi pregho che —

նով առաւ : Ըսոնք բոլոր զարմանալով ու
զուլթէն լսելով սրահապանը պատմեց քա-
հանային , երբոր առաւօտը կանուխ քահա-
նայն բանտ եկաւ : Աւ տեսաւ որ Ֆէլիչէն
խորանին առջև ծնկան վրայ եկած ջերմե-
ռանդութեամբ աղօթք կ'ընէր : Տեսածին
պէս քահանայն ոտք եղաւ , ուրախութեամբ
դէմն եղաւ ու ձեռքը սկսեցաւ :

« Ի՞նչպէս անցուցիր գիշերը » . հար-
ցուց :

« Պատասխան տուաւ . « Հաստ աղէկ ,
» Հայր իմ , մէկ քունով չորս ժամ , ա-
» ռանց երազե , առանց նեղութեան մը :
» Չեմ յիշեր որ բոլոր կենացս մէջ այսպէս
» հանդարտ ու անոյշ քուն եղած քչամ » :

« Սիրտդ ի՞նչպէս է » :

« Աւրախ , զոհ , ու կը փախաբիմ որ մա-
» հուանս վայրկեանը ժամ մը առաջ գայ » :

Մտածականին տեսնն որ հասաւ , կը
կուքն ալ խորանին առջև ծնկան վրայ եկած
մտածեցին Յիսուսի դէպ 'ի տանջանայ լե-
որ ըրած ցաւազին ճամբորդութիւնը : Գլու-
րին է մտածելը թէ Փրկչին մերոյ չարչա-
քանաց աս խորհուրդը որչափ Ֆէլիչէին
գիպուածին յարմար էր . և ով որ կ'ուզէ

նէ կրնայ ետեւ գտնալ աս Մտածութիւնը Բ:

Առնիջապէս մտածականէն ետե սկսաւ սուրբ պատարագը: Օգնական քահանայն ըսաւ Ֆէլիչէին որ պատրաստուի Հիսուսի ամենասուրբ մարմինն ընդունելու: Ֆէլիչէն երեսը նայեցաւ, ինչպէս որ մէկը վախնայ ու տարակուսի, ու ըսաւ, թէ չի կարծեր որ կարենայ ապահովապէս սրբութիւն առնել, վասն զի կը վախէ որ չըլլայ թէ հոգին ամէն մեղքէ այնչափ մաքուր չըլլայ, որչափ որ կը վայելէ այնպիսի Տիրոջ, ու կ'ուզէ սպասել որ վաղը սրբութիւն առնէ: Բայց քահանայն տեսնելով որ ատ խոսվութիւնը իր սրտին մէջ դրոշեր է թշնամին ամենայն բարւոյ, մէկէն վինքը հանդարտեցուց հնազանդութեան քաղցր ուժովը: Անանկով երբեմն կարդալով, երբեմն ինքիւրենը աղօթք ընելով պատրաստութիւն տեսաւ: Դասանակն որ եկաւ, ելաւ աղօթարանին վրայէն, և քաշկռտելով շղթայն որ ձայն ալ կը հան'ր, որչափ որ կրցաւ խորանին մօտեցաւ, ու հոն ծնկան վրայ եկած, ձեռք ձեռքի կալուցած ջերմեռանդութեամբ հաղորդուեցաւ: Ատքը բիշ մը

ատենն անշարժ կեցաւ , տխուր բարեկաշ-
տութեամբ մը : Ատենէն ոտք ելաւ նորէն
աղօթարանին միայ դարձաւ , և իր գիրքը
Հոգեորական գործք ձեռքն առաւ , ու
շնորհակալութեան աղօթքը կարդաց : Ատ-
քը իրեն գաճմէ բերին , կը յորդորէին որ
գաճմէն չխաղաժ գաց խմէ , ու ետքը ա-
ղօթքները ընցընէ : Բայց ինքը խոնարհու-
թեամբ պատասխան տուաւ , թէ նախ կ'ու-
զէ շնորհակալութեան աղօթքները ընցընել :

Արօժհետե բաւական ձայնով կը կար-
դար , ամէն վանկը կը ըսուէր : Արբոր ը-
մնցուց աս աղօթքը . « Այլ ամենասուրբ
» Աոյս , դու քու ձեռքովդ ամենասուրբ
» Արբորութեան առջեւ հանէ աս իմ
» նուէրս , և դու ընդունելի ըրէ , և ինձի
» առ շնորհք մինչեւ 'ի մահ հաւատարիմ
» մնալու » . մէկէն գիրքը ձգեց , ու ձե-
ռուններովս երեսը գոցելով սկսաւ հեկեկալ
ու լալ : Օ խնուօրներէն մէկն որ հոն էր ,
աս որ տեսաւ , սկսաւ վախնալ . կարծեց որ
մերձաւոր մահուանը վախն ու ցաւը վրան
տիրեր է , ու մխիթարեց զինքը որչափ որ
կրնար շարժմունքով կամ խօսքով : Բայց
բաճանայն խնայաւ որ այն հառաչանքն ու

լայր վախէ ու ցաւ առաջ չէր իզար, հա-
սկա սիրալիր բորբոքում մ'էր, և գերբնա-
կան քաղցրութիւն մը, որով Աստուած զհո-
գին կը փայտայէր: Անոր համար ժպտե-
լով զինուորին նշան բռաւ որ չխռովի, ու
լուռ կենայ. ու Ֆէլիչէին մօտենալով
լսաւ ականջէն. « Ֆէլիչէ, Յիսուս և
» Աստուածածին, քեզի կուգան ու քեզ կը
» մխիթարեն, անանկ չէ »: Ինքը առանց
սլատախան տալու ձեռուրները կրեսին
վրայէն վերուց, և քահանային դարձաւ ու
ուրախ կրես մը երեցուց, որ կրակ էր դար-
ձեր, ու ժպտելով մը նշանայի լսաւ թէ ը-
սածը շիտակ է: Ետքը նորէն ձեռուրնե-
րովը երեսը դոցեց, ու քիչ մը ատեն ալ
սողմբ բռաւ:

Երբոր լմնցուց՝ օգնական քահանային
լսաւ, որ շատ կը փափաքի ծով պահել իր
մեղաց ապաշխարութեան համար. բայց քա-
հանայն թող չիտուսու: Ան ատենը աղաչեց
քահանային որ նախաձաշիկը օրհնէ, ու
ինքը նախ համն առնէ. քահանայն զինքը
գոհ բռաւ: Ղահվին խմեց ու Աստուծոյ
շնորհակալ եղաւ, ինչպէս որ միշտ բան ու-
տելէն ետքը կ'ընէր, ետքը սկսաւ լսել:

« Հայր իմ, լաւ ճանչցայ որ իրաւընի
» սատանային փորձութիւնն էր, որ սլա-
» տարագէն առաջ իս սուրբ հաղորդու-
» թենէ հեռացնել կ'ուզէր : Ա՛հ, հիմակ
» որչափ դո՛հ եմ, որ հնազանդեցայ : Ար-
» չափ Մստուած և Մստուածածին զիս
» մխիթարեցին » :

« Ա՛րչափ երանելի ու նախանձելի են
» քահանայք, որ ամենայն օր արքայութիւնը
» իրենց սրտին մէջ կրնան ընդունիլ : Հի-
» մակ կ'ըմբռնեմ, որ սուրբերը իրաւունք
» ունէին, որ միշտ կ'ուզէին սուրբ հաղոր-
» դութեան դիմացը կենալ, ու այնչափ մեծ
» նեղութիւն կ'իմանային երբոր հեռանալու
» ըլլային » :

« Ինչո՞ւ հապա առաջ չիճանչցայ ես աս
» երջանկութիւնը, ու միայն իմ կենացս աս
» եռքի վայրկեաններուն կ'իմանամ » : Աւ-
» աս բաներս ըսելով գրեթէ կու լար :

Այսօրուան մօտ բանտապան մը եկաւ
ու լսաւ որ Ֆէլիչէին մայրը դուրսը կեցեր
կ'ուզէ նախագահին հրամանաւր քիչ մը
ատեն իր դաւակը տեսնալ, թէ որ օգնա-
կան քահանայք անյարմար չխնայեն : Քա-
հանայն Ֆէլիչէին աւանջէն վար ըսաւ,

վասն զի ծնկան վրայ եկած աղօթք կ'ընէր .
որ կ'ուզէ մայրը տեսնալ , որ իրեն այցելու
թեան է եկեր : Ինքն առանց այլայլելու պա-
տասխան տուաւ . « Հրամներ ես . քիչ մը
տպասէ , որ կ'ուզեմ աղօթքս ըմբռնել » :
Ի մնացնելէն ետեւ , մայրը ներս մտուցին :
Հոն էին ուրիշ քահանայ մ'ալ , բանտա-
սան մը , երկու պահապան , ուրիշներն ալ
դրանքով կեցած ու դուռը վրայ՝ կը նայ-
էին ու մտիկ կ'ընէին : Մայրը զաւակն որ
տեսաւ , այլայլեցաւ , ու առանց խօսելու
սկսաւ ըսլ : Պէշիչէն , առանց երեսին գոյնը
փոխելու , զուարթութեամբ մը մօրը վրան
նայեցաւ և համարձակ ըսաւ . « Բարեւ ,
» Մայր իմ . ուրախ եմ որ անդամ մ'ալ
» զքեզ կը տեսնամ . չէի կարծեր որ մէկ
» մ'ալ զքեզ պիտի տեսնայի : — Բայց
» ինչո՞ւ կու ըսս . չեմ ուզեր որ ըսս . ու
» լախ , շատ ուրախ կ'ուզեմ զքեզ տես-
» նալ : Ըռաջի անդամուն որ եկար , խոս-
» տովանութենէս ետեւ , ու զիս բանտին
» մէջ որ տեսար , ու դուն որ լացիր , ես
» ալ լացի : Բայց հիմակ ալ զիս չես կրնար
» լացընել : Յաւելու պատճառ մը չիկայ ,
» ուրախանալու շատ պատճառ կայ : Հա-

» բաժ օր ես մեռնելու կ'երթամ. բայց կը
 » յուսամ որ շաբաթ օրը արքայութիւն
 » ալ երթամ: Արեմն Մատուծոյ ինձի ը-
 » բաժ անհուն աղօթմութիւնն ու գթու-
 » թիւնը նախատել չէ որ իմ ճշմարտ եր-
 » ջանակութեանս փայ ախրիս: Մկրտու-
 » թեանս ինձի Ֆէլիչէ անուն դրիր, բայց
 » ես կենացս մէջ ոչ երբէք երջանիկ եմ ե-
 » դեր, բայց հիմայ իրաւյրնէ եմ (1) »:
 « Զէ, որդեակ իմ, սրտասխան տուաւ
 » մայրը, որ առաջին այլայլութենէն հան-
 » դարտեր էր, ու որդւոյն խօսքերէն սիրտ
 » էր առեր. չէ, չեմ լար. մանաւանդ թէ
 » կարծածէդ առելի մխիթարուած եմ, և
 » բոլորով սրախ կ'օրհնեմ զՄատուած:
 » Մխիթար եղաւ իմ լացս երբոր իմացայ
 » թէ յանցանքդ քու բերնովդ խոստովաներ
 » ես, որուն ետեւէն 'ի հարկէ մահ էր գա-
 » լուրը: Բացց քու Մատուծոյ կամայր հը-
 » սրտակելդ, քու ուրախութիւնդ, քու
 » աղէկ մտածութիւններդ, ամենուն շննու-
 » թիւնը, և Մատուծոյ շնորհքը մէկէն դիմ

(1) Ֆէլիչէ խոսքերէն երջանիկ ըսել է:

» մխիթարեցին : Չեռքէս ինչ որ կուգար
» քեզ մահուընէ խալըսելու համար՝ ըրի ,
» ու սիրտս հանդարտ է որ մայրենի գթու
» թեան աս պարտքը կատարեցի . իրաւ իմ
» ամէն ջանքս պարագին ելաւ , բայց նոյն
» պէս գոհ եմ . մանաւանդ այնչափ կ'եռել
» նայ ներսուանց իմ մխիթարութիւն , որչափ
» որ աւելի դուն մահուան կը մօտենաս :
» Այսօր Վ իլարսայէն գալու ատենս , քա
» նի որ քեզի կը մօտենայի , այնչափ քու
» վրադ սիրտս հանդիստ ու գոհ կը զգայի » :

« Ո՛հ , աս բանիս վրայ կ'ուրախանամ ,
» ըսաւ Ֆէլիշէ , աս բանս շատ ուրախու
» թեամբ կը լսեմ : Բայց , մայր իմ , չըլլայ
» թէ քննէ կարծես ատ ուժը : Աստուած
» է որ կուտայ քեզի . իրեն փառք պիտի
» տաս , իրեն պիտի շնորհակալ ըլլաս » :

« Ո՛հ , գիտեմ , որդեակ իմ , որ ինձմ ,
» աս բանս կարող չէի . և գիտեմ որ Աս
» տուծոյ ու Աստուածածնայ շնորհքն է .
» որ ամէն օր երկան աղօթքներով քեզ
» ալ իրենց կը յանձնէի » :

« Այո լաւ է . ես ալ միշտ աղօթք ըրի ,
» որպէս զի Աստուած ձեզի ուժ տայ , որ
» սրբութեամբ համբերէք աս վշտացը , ու

» Աբրահամուն պէս զիս սիրով Աստուծոյ
» զսէէք : Գիտէք թէ ինչպէս ինքը Աս-
» տուծոյ հրամանին հնազանդելու հա-
» մար , առանց տարակուսելու ձեռքը մեր
» ցուց որ իրեն զաւակն սպաննէ , իրեն սի-
» րելի Իսահակը » :

« Աստուած աղօթքիդ լսեց , մօլ Ֆէլիշէ :
» Արկան ատեն կայ որ ես քեզ Աստուծոյ
» զոհ կը նուիրէի ամէն օր ըսելով որ թէ
» որ հողւոյդ մեռնելը ապէկ է , իր սուրբ
» կամօրը ըլլայ : Աս աղօթքէն ինձի եկաւ
» Աստուծոյ կամաց հպատակիլ , արիւ-
» թիւն , ու գրեթէ ուրախութիւն , որ
» միտքս զրեւ էի թէ սպաննելու որ քեզ
» տանին հետդ դամ , ու հոն տնորը քեզ նո-
» րէն Աստուծոյ նուիրեմ , ու ես քու հա-
» զիդ Աստուծոյ յանձնեմ : Բայց խեղացի
» մարդիկ , որոնց որ յայտնեցի իմ աս մտա-
» ծութիւնս , զիս արդեւեցին , գրեթէ հրա-
» ման տալով . ուստի պէտք է որ ես ալ
» հնազանդիմ . բայց նոյն առաւօտը ես ալ
» ժամկ'երթամ , ու սուրբ հաղորդութեան
» առջեւ ինկած ան տեղէն չեմ ելլար , ու
» աղօթքէ չեմ դադարիր , մինչև որ դուն
» արքայութիւն չերթաս » :

Մայրը որդւոյն հետ աս բաներս խօսե-
լաւ առնն հոն եղօղներուն բոլորին ալ սիր-
տը փղձկեցաւ, ու չէին կրնար արցունքնին
բռնել. բայց հոն եղող քահանաներուն մէկն
ալ ինք զինք չկրնալով բռնել՝ նստած տե-
ղէն մէկէն ոտք ելաւ ու ըսաւ. « Եւ չեմ
» կրնար գիտնալ. լաւ է որ երթամ, ու
» իմ արցունքովս ձեզ շնորհամեցընեմ, ու
» իմ տկարութեամբս ձեզի գայթակղու-
» թիւն չիտամ: Մնաս բարով, Ֆէլիչէ
» ինձի համար աղօթք ըրէ. մնաս բարով.
» Եստուած ու սուրբ Եստուածածին ա-
» ռաքինութիւնդ անվտանգ պահեն »:

Ճպտեղով Ֆէլիչէն փրան նայեցաւ, ու
ձեռքը բռնեց պաղնիւ ուղեց:

« Չէ, չեմ ուզեր որ ձեռքս պաղնիս,
» ըսաւ. եկուր պագտուինք »:

Ու սիրով զիրար պագին, քահանայն լա-
լով գնաց: Դուրս որ ելաւ՝ տեսաւ արք և
կանայք որոնց ամէնն ալ կու լային:

« Տես, մայր իմ, իրաւունք չունիմ որ
» ուրախ ըլլամ, ու Եստուծոյ շնորհա-
» կալ: Աշխարհքիս փայ քանի՜ հոգի
» կրնայ գլխաւիլ, որ իրենց կենացը ետքի
» օրերը այսչափ օգնութիւն գտնան, այս-

» չափ շնորհք, այսչափ մխիթարութիւն,
 » որչափ որ ես կը գտնամ: Եւ առաւօտ
 » ինձի համար իրեք պատարագ եղաւ. առ-
 » ջի պատարագին հաղորդութիւն ալ ա-
 » ոի: Եւ ազնիւ քահանայք ոչ երբէք զիս
 » մինակ կը թողուն. ինձի համար հոս ա-
 » ղօթք կ'ընեն, ուրիշ տեղ աղօթք կ'ընեն,
 » ուրիշներուն աղօթք ընել կու տան. ինձի
 » հետ անանկ կը վարուին որ կարծես թէ
 » եղբայրնին ըլլայի, վրաս կը պղտւին, զիս
 » կը պագնեն, ամէն կերպ անուշութիւն
 » կը ցուցնեն ինձի: Այնպէս իմ դատա-
 »ւորքս: Մայր իմ, թէ որ երէկ տեսած
 » ըլլայիր, երբոր մահուան վճիռը առջևս
 » կարդացին, ինչպէս սրտերնին ելեր էր,
 » ինչպէս այն ազնիւ Պարօնները վրաս
 » հող կը ցուցնէին: Շեմ գիտեր որ ես
 » այսչափ սիրոյ ինչ փոխարէն կրնամ ը-
 » նել. բայց կը յուսամ որ Եստուած առա-
 » տութեամբ ամէնուն իրենց վարձքը կու
 » տայ իմ տեղս: Իրաւ որ արքայութիւն
 » երթալուս պէս ամէնը պիտի յիշեմ, ամէ-
 » նուն համար պիտի աղաչեմ » :

Մայրն որ աս բաներս կը լսէր, սիրտը կը
 ճխար. ինքն ալ սկսաւ վրան ինչ սէր ու
 կը ցուցնէին՝ գովել :

« Եւ խաղա՛հն որ հրամանն տուեր էր մօրն
որ Ֆէլիչէն տեսնայ, խոհեմութեամբ շատ
կարճատեն դրեր էր. անոր համար բանտա-
պանը նշան տուաւ մօրն որ ալ դուրս ելլայ:
Խեղճը կը տնտրնար դուրս ելլալու, վա՛նն
զի զաւկին քով մնալ կ'ուզէր: Ֆէլիչէն
ան միջոցին մօրը կ'աղաչէր որ ինչ փնտա որ
մարդու մը տուեր է, վճարէ, ամէն ազ-
գականաց շատ բարեւ ընէ, և մանաւանդ
հօրը, ու իր կողմանէ ըսէ, որ ասկէց ետ-
քը հոգեւորն ըլլայ հոգինին փրկել: Այբրը
խոստացաւ որ ամէն բան կատարէ. իսկ
ազգականները վաղը կը խաւրէ որ գան զին-
քը տեսնան: Ե՛ն ատենը նորէն որ ըսին որ
դուրս ելլայ, ոտք ելաւ: Ֆէլիչէն աղաչեց
մօրը որ խորանին առջին իրեն համար իրեք
Ողջոյն քեզ Ա'արիամ' ըսէ: Ե՛ն ալ ծըն-
կան վրայ եկաւ, ու ջերմեռանդութեամբ
ըսաւ. ետքը իրարու պլլուեցան, իրար պա-
գին, ու առանց արցունքի իրարու ետքի
բարեւ տուին: »

() Գնական քահանայէն զատ մօրը հետ
ամէն հոն եղողները դուրս ելան: Ֆէլիչէն
քահանային ըսաւ, որ ան այցելութիւնը ի-
րեն կրկին մխիթարութեան պատճառ էր

եղեր, մէկ մը որ տեսաւ մայրը որ Աստուծոյ կամօնը հպատակ ու կտրիճէ, ինչպէս որ կը փափաքէր. մէկ մ'ալ որ մեծ որտի նեղութենէ խալըսեցաւ :

« Իմ գարձիս առջի ամիսները, ըսաւ,
 » շատ անգամ իմ մեղացս վրայ ողբալու
 » շնորհքն ունեցայ : Բայց շատ ատեն կայ,
 » որ հոգիս մխիթարութեամբ մը լեցուած
 » էր անանկ որ բան չիկար որ ինձի զղղջ
 » ման արցունքի պատճառ ըլլար. ոչ մը
 » տաժական, ոչ ընթերցմունք, ոչ աղօթք.
 » ուստի մտքէս կ'անցնէր թէ գուցէ Աս-
 » տուած աս ճամբով իր սուրբ անունը
 » իմ վրաս կ'ուզէ փառաւորել, և սաով
 » հանգչեցայ : Անցեալ օր մայրս եկաւ որ
 » զիս տեսնայ. երբոր իրարմէ բաժնուե-
 » ցանք, նայեցայ որ դեռ կրնամ ցաւ զգալ
 » ու լալ. վասն զի ինքն որ լացաւ, ես ալ
 » լացի : Աս բանս ինձի տաստիկ յանդիմա-
 » նութիւն մ'եղաւ ու ես ինձի ըսի. վայ
 » ինձի, կը նայիմ որ մօրս համար գութ
 » ու արցունք ունիմ. միայն Աստուծոյ հետ
 » խիստ ու անզգայ եմ, ու իրենն դէմ ը-
 » րած մեղքերուս վրայ չեմ լար : Բայց օրհ-
 » նեալ ըլլայ Աստուած, որ այսօր իր ողոր-

» մութիւնը ցուցուց վրաս, ու չիթողուց
 » որ բնական գութը ինձի յաղթէ, հասա
 » ես անոր յաղթեցի այնչափ որ արցունքի
 » կաթիլ մ'ալ չիթափեցի, և ոչ սրտի գո-
 » ցուիլ մը խնայայ երբոր մօրս ետքի բա-
 » ընը տուի: Այժ որ հիմակ մեղացս վրայ
 » լալ չեմ կրնար նէ, առ մխիթարութիւնը
 » գոնէ ունիմ, որ ուրիշի համեմատու-
 » թեամբ Աստուծոյ նախատինք չեմ ը-
 » ներ »:

Աերակրոյ ատենը քահանայն գնաց, ու
 կէսօրու ընէ ետքը ժամը իրեքին դարձաւ
 մտածականն ընելու համար, և մտածա-
 կանն եղաւ Քրիստոսի խաչելութեան վրայ,
 որ է Ստածական Գ: Ստածականը լը-
 մըննալէն քիչ մը ետքը բանտին գլխաւոր
 դատաւորն եկաւ, ինչպէս որ ուրիշ շատ ան-
 դամ ալ եկեր էր: Բարեւ տուաւ, ու շատ
 սիրով խօսեցաւ Ֆէլիչէին հետ. իսկ Ֆէ-
 լիչէն երբոր դատաւորը ներս մտաւ՝ ոտք ե-
 լաւ ու լաւ մը ծռելով բարենն առաւ:

« Լէյ, նայինք, Ֆէլիչէ, սիրտդ ինչպէս
 » է » . դատաւորը հարցուց:

« Հատ աղէկ, Աստուծոյ ողորմու-
 » թեամբը, սխառտախան տուաւ: Ասանկ

» նուեղու մտածութիւնը ինձի վախ չխտար,
 » հապա մխիթարութիւն ու արիութիւն :
 » Հանդարտ, մանաւանդ թէ անհամբե,
 » բութեամբ կը սպասեմ ան ժամուն ոք
 » իմ կեանքս Աստուծոյ զոհ ընեմ : Ասոր
 » վրայ միայն կը ցաւիմ, որ ինձի համար
 » մահը խիտ քիչ սլափած է : Այլ փափա
 » քէի որ զիս սպաննեն, ու նորէն ողջնե
 » նայի, նորէն սպաննէին, մէկ մ'ալ ողջնե
 » նայի, որպէս զի նորէն սպաննեն . և այս
 » ուրիշ շատ անգամ : Այն կը փափաքէի
 » որ միանգամ որ սլափ մեռնիմ դահիճը
 » զիս շուտ մը ու դիւրին կերպով չտպան
 » ներ, հապա երկան ատեն ինձի տանջանք
 » ու չարչարանք քաշել տար : Ի՞նչ բան է
 » մէկ կեանք մը Աստուծոյ սիրոյն համար
 » նուիրել : ինձի համար սպաննուիլն ի՞նչ
 » է, որ դժոխքի եմ արժանի եղեր » :

Այլ աս ամէն բան այնպիսի սրարզմտութեամբ, ուժով և ապահովութեամբ մը զուրցեց, որ յայտնի երեցաւ թէ ինչպէս որ սիրտը բոլորովին վառուած էր՝ անանկ ալ կը խօսէր : Անոր համար դատաւորը զարմացաւ, ու չիկրցաւ ինք զինք բռնել, ուստի ըսաւ.

« Կ'ուզէի որ լուսաւորեալ ըստած երի-
» տասարդներէն մէկը հոս ըլլար, և կարե-
» նար նէ թող ըսեր՝ թէ, աս երիտասարդը
» միայն բաւական անյաղթիւ ապացոյց մը
» չէ մեր հաւատքին ճշմարտութեան ու
» գերբնական ուժին » :

Հատ յարմար ու շատ ճշմարիտ մտա-
ծութիւն : Այսին զի մարդ մը աս մտածու-
թիւնները չիկրնար ունենալ մինչև որ անե-
րևոյթ վարպետ մը չունենայ, և այնչափ ոյժ
չիկրնար ունենալ մինչև որ գերբնական օ-
գնական մը չունենայ : Եւորը Ֆելիչէին
դարձաւ ու ըսաւ .

« Գնա, վասն զի դուն իրաւցնէ երջա-
» նիկ ես ու շատ նախանձելի . իրաւ կը
» վայելէր որ քու այսչափ առաքինութեանդ
» համար ամէնքը վրադ համարմունք ու
» սէր ունենան : Բու խոստովանութենէդ
» առաջ մարդ չիկար որ քեզմէ չիզըզուէր
» որ անզգամներու գլուխն ես . բայց եւորը,
» և մանաւորապէս հիմակ՝ ամէնքը զար-
» մացած քեզմէ բարի օրինակ կ'առնեն .
» վրադ գովեստ կը խօսին ու կը սիրեն ըզ-
» քեզ . քու վրադ կը սալին, քեզի համար
» աղօթք կ'ընեն, ու մահուանդ վրայ կու-

» լան : Հաւատա որ մենք ալ գրեթէ լալով
» քու մահուանդ վճռոյն ստորագրեցինք .
» և ամենայն ջանք ըրինք կայսեր խաւրած
» աղերսագրիդ յաջողութեանը համար » :

« Հնորհակալ եմ ամէնէն , ու այնչա
» փին ալ արժանի չեմ , բայց աս ամէնուն
» համարումը ու սէրը շատ վտանգաւոր է .
» որովհետեւ շատ դժար է սնասպարծու
» թեան դէմ դնելը : Աստի կը փափաքէի ,
» որ ամէնը զիս անարդէին , ու ամսարըշ
» ան մը տեղ դնէին , ինչպէս որ Յիսուսին
» ըրին . աւելի վարձք կ'ունենայի , ու աւել
» լի ապահով կ'ըլլայի » :

« Հատ աղէկ են ատ քու մոտածու
» թիւններդ . իրաւ սէտք է հպարտութենէ
» վախնաս . բայց ուրիշներուն բարեսրտու
» թիւնն ալ սէտք չէ քամահրես , և ոչ
» պիտի ցաւիս , որ քու ընկերներդ քեզմէ
» բարի օրինակ առնեն : Ֆէլիչէ , Լյու
» տուած աս ալ քու օգտիդ համար թող
» կու տայ որ ըլլայ : Քիչ ատենէն դուն
» արքայութիւն պիտի երթաս , մենք դեռ
» հոս վտանգի մէջ ենք և կրնանք դժոխք
» թափիլ : Այլ որ Լյուտուծով կը մեռնի , չէ
» թէ կը մեռնի , ո՛վ Ֆէլիչէ , հասկա եր

» Զանկութեան կը ծնանի, որ է Աստուծոյ
 » քովը միշտ մնալ: Հաւատք ունեցիր, այն
 » բաւական է: Ինչպէս որ բաւ Աւագե-
 » ըէցը, դուն թռչելով երկինք կ'երթաս:
 » Այս ողորմելի աշխարհքիս ամէն թշուա-
 » ռութիւնները հոն կը լմնան, ու հոն ի-
 » բաւ թագաւոր մը պիտի ըլլաս »:

« Ձէ, երկրիս վրայ եղաններուն մէկուն
 » ալ կենացը վրայ չեմ նախանձիր: Այս աս
 » իմ շղթաներս աշխարհքիս ինչ և իցէ եր-
 » անիկ կենաց հետ չեմ փոխեր: Թէպէտ
 » և իննսուն տարուան կեանք ըլլար, ամէն
 » հարրստութեամբ, զուարճութեամբ ու
 » պատուով լի, ետքը ինչ բանի կու գար
 » ան ամէն բանը. դույէ իմ դատաւար-
 » տութեանս պատճառ կ'ըլլային: Այս կը
 » յուսամ որ հիմայ Աստուծոյ շնորհաց
 » մէջն եմ, և ուրախ կը մեռնիմ »:

Ֆէլիչէն աղօթք մը սկըսեր էր գրել,
 դատաւորն առաւ կարդաց, ու այնչափ
 հաւանեցաւ, որ աղաչեց որ իրեն համար ալ
 բան մը գրէ, և շատ սիրով յիշատակի տեղ
 կ'ուզէր պահել: Պատասխան տուաւ Ֆէ-
 լիչէն, շատ սիրով կ'ընեմ:

Ասոնք և ատենց նման ուրիշ խօսքեր ալ

խօսեցան, որ համառօտութեան համար
չեմ յիշեր: Աւ երբոր դատաւորը պիտի
երթար, Ֆէլիչէն աղաչեց, որ նախադա-
հին և բոլոր դատաւորներուն իր բարեն ու
մեծարանքը ընէ, և իր կողմանէ շնորհա-
կալ ըլլայ, ու թողութիւն խնդրէ, ու ըսէ
որ շատ սիրով կը փափաքի մէկ մ'ալ զի-
րենք տեսնալ, թէ որ արժան սեպէն դալ
զինքը տեսնալու: Դատաւորը սիրով խօս-
տացաւ որ ըսածները կ'ընէ, ու կը յուսայ
որ զինքը կը մխիթարէ:

Քիչ մը ատենէն չորս քահանայ եղան.
Ֆէլիչէին չորս դին նստեցան, ու խօսքը
անանկ բերին որ ինքն սկսի Աստուծոյ վրայ
խօսիլ: Իր մտածութեանցը վրայ միշտ կը
զարմացընէր: Արտի ճխալով մը խօսեցաւ
հասարակաց եղբայրական սիրոյն վրայ, որ
Աւետարանը շատ անգամ կը սրտառուի.
ցաւով խօսեցաւ մարդկային կուրութեան
վրայ, որ մարդիկ չեն պահեր աս սուրբ պա-
տուիրանը, և թէ որ պահելու ըլլային, եր-
ջանիկ կ'ըլլային երկրիս վրայ ալ. շատ ցաւ-
ցուցուց քրիստոնէից թերահաւատութեան
և գրեթէ անհաւատութեան վրայ. շատ
մտնալ բռնեալ խօսեցաւ իր ատ Աստուծոյ և

առ սուրբ Աստուածածին սիրոյն վրայ :
 « Ո՛հ, երանի թէ իմ մահուամբս աս
 » Հնորհքս ընդունէի որ ամէն մարդիկ Յի
 » սուս ու Սարիամ սիրէին : Արչափ սի
 » րով կը համբերէի ամենայն չարչարա
 » նաց, որ ցուցնեմ թէ վրանին ինչ սէր
 » ունիմ : Ար փափաքէի որ զիս կտոր կտոր
 » ընէին, և սպառառ սրատառ՝ քիչ մը Յի
 » սուսի, քիչ մը սուրբ Աստուածածնայ
 » տային » :

Իրիկուան կերակրէն ետեւ գրիչն առաւ,
 ու աս աղօթքը գրեց ըմբուց .

« Հնորհակալ եմ, Աստուած իմ, ինչ
 » բարերարութիւն որ ըրեր ես ինձի բոլոր
 » իմ կենացս մէջը. և կը խնդրեմ քեզմէ,
 » ով բարերար և ողորմած հայր իմ, որ
 » հաճիս քու ողորմութեամբդ ինձի ընկեր
 » ըլլալ թէ կենդանութեանս և թէ մա
 » հուանս : Ամէն : Այլ դու, մայր Աստու
 » ծոյ և մայր իմ, որ զիս երեսէ չիձգեցիր,
 » երբոր ես քեզ չէի յիշեր. որչափ եւելի
 » հիմակ կընամ յուսալ որ օգնես ինձի, և
 » գիտեմ որ կ'օգնես. ուրեմն, մայր իմ,
 » մի թողուր որ ես զԱստուած կորսնցը
 » նեմ, ես քու պաշտպանութեանդ վրայ

» վատահայած , մայր իմ , ապահով եմ որ
 » պիտի չիկորսնայրնեմ իմ Մատուածս . ա
 » նանկ որ իմ քահանայքս ալ կորննան մը
 » խիթարուիլ » :
 « Ի՛նչ մեծ մխիթարութիւն է մեղաւոր
 » ըի մը համար ըսել , թէ Մատուած այն
 » պէս ողորմած է , որ թէ մեղաւոր մը զող
 » ջայ իր մեղացը վրայ , ստոյգ և ապա
 » հով է որ Մատուած իրեն թողութիւն
 » կու տայ » : (1)

(1) Vi ringrazio o mio Dio di tutti i
 benefizj che mi avete fatto nel tempo di
 tutto il viver Mio ma vi pregho o mio
 Dio e padre mio bono e misericordioso
 che voliate con la vostra misericordia
 companarmi nel vivere e nel morire così
 sia e voi madre di Dio e mama mia che
 non Mi avete abbandonato quando io non
 mi ricordava apena quanto più poso ora
 sperare che mi agutate che io il sento
 che mi agutate dunque Madre non pre-
 metete che io perda iddio così mi ten-
 gho sicuro della vostra protezione ma-

Հինգշաբթի օրուան վրայ երեւելի գրելու
բան մը չունիմ, որ արդէն գրածէս տար-
րեր ըլլայ : Արկրորդ օրը, արշալուսէն քիչ
մը առաջ օգնական քահանայն ուրիշ քա-
հանայի մը հետ բանաւ հկաւ որ Ֆէլիչէին
համար պատարագ ընէ : Տեսան որ բան-
տապանները ու պահապանները զարմանք-
նուն հիացեր էին :

Պահապանը ըսաւ իրենց . « Ֆէլիչէն
» երէկ իրիկուն տասնին ատենները անկո-
» ղին մտաւ ու մինչև հիմակ հանգիստ քուն
» կ'ըլլայ : Պատկերէն առաջ մատուռը գրե-
» թէ ժամ մը արթնք ըսաւ . ետքը քիչ մ'ալ
» իր պատկերաւ խուցը . խաչելով ինչը պա-
» դաւ , ետքը իրեն պատկերները պադաւ ու
» պադաւ , և պատկերներուն մէկը ձեռքը »

ma mia che io perda il mio Dio così
che i miei Sacerdoti si possa consolare.

Che bela consola . . a dire che un pec-
catore che iddio è così Misericordioso
che un peccatore còlè contrito di suoi
peccati lè certo e sicuro che iddio ge li
perdona.

- » մէկէն քունը տարաւ : Այլ ոչ զինուորնե,
- » բուն ոտքին ձայնովը արթնցաւ , որ սլաւ
- » հասկանները փոխելու համար շարունակ
- » կ'երթան կու գան . և խուցին դուռը բաց ,
- » դրանք քովը կը կենան » :

() Գնական քահանայն տարակուսած չէր գիտեր ինչ ընէ : Արթնցրնէ՞ , բայց կը մեղքընար : Ի՞նչպէս որ դեռ քնանայ . բայց իրեն աղէկութեանը նայելով կը սեպէր որ անգին վայրկեանները դողնալ է : Վերջապէս որոշեց որ արթնցրնէ : Չեղբը ճրագ մը ներս մտաւ , վասն զի դեռ լաւ չէր լուսւած . անկողնին մօտեցաւ . որ մէկ լեցուն սլարկ մ'էր գետին ձգած : Պատին վրան գամ, մը օրհնած ջուրի աման մը կախուած էր . անկողնին քով աթոռ մը , վրան սրբոյն Ալիանսոսի Վիպուորիին հագեցրական դործքերը , և քանի մը սուրբի պատկերներ : ճրագովը քիչ մը ծռեցաւ , և տեսաւ որ երեսը անանկ հանդարտ էր , ու քունը այնպէս հանգիստ , ինչպէս որ պղծտիկ տղաք կը քնանան : Քիչ մը ատեն կեցաւ նայեցաւ . և ցաւելով շուզեց արթնցրնել ու ետ կը քաշուէր : Էն միջոցին Քիւլիէ ինքն իրեն արթնցաւ , ուրախութեամբ

քահանային երեսը նայեցաւ . և երբոր լսեց
 թէ ատենը ուշ է, շուտ մը ելաւ մատուռը
 դնայ : Այլի պատարագը շուտ մը սկսաւ
 ու ան ատենը առաւօտեան աղօթքները բ-
 րաւ . երկրորդին ուզեց սրբութիւն առնել :
 Արկրորդ պատարագին քահանայն սրբու-
 թիւն տալու ատենը՝ փղձուկէն իր սիրտն
 ալ այլայլեցաւ, և թէպէտ շատ ջանաց որ
 դռնէն չերեցնէ, բայց չկարցաւ, և հոն և
 զողնները տեսան արցունքը, որ « Ահա դառն
 Աստուծոյ » ըսելու ատենը կը թափէր : Այս
 փղձուկը եկաւ քահանային Աստուծոյ ան-
 չափ սէրը և գթութիւնը մտածելէն : Սրա-
 քէն աս կ'ըսէր. « Տես որ Աստուած ինչպէս
 իր սէրը ցուցնելով աս ողորմելին՝ կ'իջ-
 նայ արքայութենէն մխիթարելու համար
 զինքը, որ աշխարհքէս խիստ և վատամտուն
 մահուամբ մը կը փրնտուի : Տես որ ինչ-
 պէս աս երկնի և երկրի գերագոյն թագա-
 ւորը աս խեղճը կը գրկէ և անճառելի կեր-
 պով իրեն հետ կը միանայ . և հետք գրե-
 թէ բանտ կը մտնայ . և ինչպէս կը կա-
 սուի : Այլ մարդիկ պիտի դադրին իրենց
 ապերախտութենէն որ աս անհամբար բա-
 րեկամին կ'ընեն : Եւ երբ զինքը փրկէ պիտի

սկսին » : — Եւ ոչ դէպ 'ի սեղանն որ
դարձաւ աս սրտին փղձուկը դադրեցաւ ,
մանաւանդ թէ ետքի աւետարանին ատենը
աւելի այլայլեցաւ , վասն զի ան դիպուածին
շատ յարմար էր . որ էր՝ Մագդաղենացւոյն
ապաշխարութեանը աւետարանը երբոր Սի-
մէոնի տունը եկաւ և Յիսուսի՝ որ հոն կերա-
կուր կ'ուտէր՝ ոտքն ինկաւ , ցաւով ու ող-
բով սրագաւ ոտքը , և աջապատրէ ամանը
կոտրելով ծանրագին օծանելիքով օծեց , ու
աւելի ծանրագին արցունքովը լուաց , ու
ցրցկնած մազերովը սրբեց ու չորցուց : Տան-
տէրը փարիսեցին դալթակղեցաւ . բայց Յի-
սուս իր արդարութիւնը ցուցուց . Մագ-
դաղենացին պատուեց , ու հպարտը յանդի-
մանեց երկու պարտականներու առակաւը
որոնց մէկը աւելի , մէկալը սգակաւ պարտը
ունէր , բայց երկուքին պարտքն ալ շնորհ-
քաւ թողուց պարտատէրը , և որուն որ շատ
պարտքը թողուց , անիկայ աւելի սիրեց :
« Աւստի գիտցիր , ըսաւ Քրիստոս , որ
» թէ աս կիներ մինչև հիմայ քեզմէ աւելի
» որ մեղանչեց , ես իրեն թողութիւն տա-
» լովս , հիմակ ինքն ալ զիս քեզմէ եւեթ
» կը սիրէ : Բրա՛ծն ալ նայէ : Եւոր ցու-

» ցուցած յարգութիւնը և սէրը դուն ինձի

» ցուցուցիր : Ինքը աւելի կը սիրէ , վասն

» զի աւելի մեղքի թողութիւն գտաւ » :

Աս աւետարանը կարդալու ատեն քահա-
նայն կարծէր թէ Քրիստոս տէրն մեր նոյն
բանը իրեն կը զրուցէր , ինչպէս որ ինքը
սլատմեց ետքը . « Ահա երկուքդ ալ ինձի

» սեղանակից եղաք , դուն քահանայ ու իմ

» ժողովրդեանս ուսուցիչ , իսկ Քիլիչէն

» անուս և անկիրթ , ու իր յանցանքներուն

» համար մահուան դատապարտուած :

» Բայց ի՞նչ կարծես , երկուքէդ ո՞րն աւել

» լի ինձի սիրելի է . երկուքէդ ո՞վ աւելի

» հաստատուն հաւատք ունի , աւելի մե-

» ծարանք , ու վրաս աւելի սէր : Տես որ

» ատ խեղճը ի՞նչպէս յարգութեամբ բռն-

» ներ է ձեռուրները ու ծնկան վրայ եկած

» կ'աղաչէ : Տես որ սրչափ սլարզմտու-

» թեամբ , վստահութեամբ , քերմեռանդու-

» թեամբ ու արիութեամբ զիս կը պատուէ

» ու կը սիրէ : Աւ ո՞ր գիտէ որչափ ատեն է

» որ հարսնիքս մոռնալու արժանի է եղեր ,

» ու աս երրորդ կամ չորրորդ անգամն է

» որ արժանի կ'ըլլայ կոր : Ղու՛ն որ ամէն

» օր արժանի կ'ըլլաս , անոր պէս ես » :

Ըս մտածութիւններով այնչափ լացաւ, որ հագիւ կրօցաւ աւետարանը լմնցրնել :

Բոլոր ան առաւօտը անցաւ հինգ պատարագով, որ Ֆէլիչէին համար եղաւ : Ինքն ալ ամէնն ալ տեսաւ, միշտ ծնկան վրայ, երբեմն կը կարդար, երբեմն ջերմեռանդութեամբ աղօթք կ'ընէր :

Բանտին գլխաւոր գատաւորը նախագահին ու մէկալ գատաւորներուն խմացուցեր էր Ֆէլիչէին փափաքը որ զերենք մէկ մ'ալ կ'ուզէ տեսնալ ու շնորհակալ ըլլալ : Բայց ոմանք չէին ուզեր նորէն երթալ տեսնալ, վասն զի կը վախնային որ շատ սիրտերնին կը շարժի ու կ'այլայլին : Բայց նախագահը սիրտ տուաւ, մանաւանդ քահանայք օրինակ բերելով, անանկ որ հաւանեցուց որ գան, ու կէսօրու ընէ ետեւ ամէնը մէկ տեղ եկան : Ֆէլիչէն աս բանիս վրայ շատ ուրախացաւ : Բոլորով սրտիս շնորհակալ եղաւ ինչ որ իրեն ըրեր էին. իր սովորական կերպով իր խաղաղութեանը, աւրիութեանը, ուրախութեղ ու յուսոյն վրայ խօսեցաւ. խոնարհութեամբ զինքը յանձնեց որ իրեն համար աղօթք ընեն. խոստացաւ ալ որ երկինք գացածին պէս ինքն ալ իրենց

համար ընէ : Վատաւորները զարմացել
մնացել էին , ու սրտերնին շատ փղձկեցաւ .
ու ինչ որ գլծութիւնը ու աստուածաշ-
տութիւնը քանի մը խօսք որ բերաննին դը-
րաւ , ան զուրցեցին , ու շուտով ետ դար-
ձան :

Աերակրէն ետքը շուտ մը քահանայն
Ֆէլիչէին դնաց . վասն զի անոր ընկերու-
թիւնը՝ առաքինութեան սիրելի և օգտակար
գալստի մ'էր դարձել իրեն : Ֆէլիչէն նրա-
տեղ հոգեւորական Վործքերը կը կարդար
զինուորի մը որ իրեն սկստանութիւն կ'ը-
նէր : Քահանայն ուղեց որ կարդալը առաջ
տանի : Հնազանդեցաւ , ու մահուան , դը-
ժոխքի ու աստուծոյ նման բաներու վրայ քանի
մը մտածութիւն ալ կարգաց : Արքեմն
կարդալը կը գաղբեցընէր , ու գլուխը կը
շարժէր ու հառաչելով կ'ըսէր . « Ա՛հ , թէ
» որ մարդ հաւատք ունենար , անկարելի
» կ'ըլլար մեղանշելը » :

Իրիկուան մտածականին ժամանակն որ
եկաւ , օգնական քահանայն ու Ֆէլիչէն
Խաչելութեան առջին ծնկան վրայ եկած ,
ինչպէս առջի օրը , Յիսուսի մեռնելու ատեն
խաչէն զուրցած քանի մը խօսքերուն վրայ

մտածական ըրին . որ ետքը ուզողը կրնայ
կարդալ Ստածական Գ :

Այս մտածականն ընելու վրայ էին՝ որ դու
ուր բացուեցաւ ու զինուորաց խումբին հա
րիւրապետը երեցաւ , աւելի վարի աստիճա
նի զինուորական մ՝ալ հետը և բանտին
գլխաւոր դատաւորը : Այլեր էին որ Ֆէլի
չէին այցելութիւն ընեն , բայց երբոր տե
սան որ ծնկան վրայ , աս հոգեւոր մտածա
կանը կ'ընէր , կ'ուզէին կամ ստիպել կամ
ետ դառնալ : Բայց օգնական քահանայն
մտածականը կտրեց , ու ոտք ելաւ , և նը
շան տուաւ որ համարձակ ներս մտնան :
Ֆէլիչէն իրենց ծռեցաւ , և առանց այլայ
լութեան կեցեր էր ուրախ , հանդարտ ու
խնտուամբես : Քիչ խօսեցան , վասն զի կ'ե
րեւար որ հարիւրապետը համարձակ խոա
լերէն չէր կրնար խօսել . անոր համար Ֆէ
լիչէն ալ քանի մը խօսք որ ըսաւ՝ դատաւո
րը գերմաներէնի դարձուց . ու Ֆէլիչէին ա
ռաքինութիւններուն վրայ ալ քանի մը բան
խօսեցաւ : Աւրիշ երկու բարեկամներ ալ
այցելութեան եկան , և իրենց աս խրատը
յիշատակ թողուց , որ հմուտ ու առաքինի
և սուրբ խոստովանահայր մը իրենց ընտրեն ,
ու բոլորովին անոր հնազանդ ըլլան :

Ուրբաթ իրիկուն Սուրբ Մարկոսի ժողովրդապետութեան մէջ հասարակաց աղօթք ըրին, որ Աստուած շնորհք տայ Քէլիչէին որ նոյն հաւաքով, արիութեամբ ու խաղաղութեամբ մնայ մինչև մահը: Սրբութիւնը բազմոցը դրին, ամենայն սրբոց Ալեքանդրայի ըսին և ուրիշ աղօթքներ: Այս ատիկա հանդէսին անմիւ ժողովուրդ եկաւ: Սէկն ալ եղաւ, որ այն հասարակաց ջերմեանդութեան հանդէսին շերտան անվայել սեպելով չէ թէ միայն Քրիստոնէի մը, հասկա միայն մարդու ալ, աս խօսքս ալ լսաւ. « Արեւուն տարի է որ եկեղեցի չի » գացեր, բայց այսօր ես ալ կ'երթամ »:

Աս հասարակաց աղօթքներուն ժամանակը օգնական քահանայն միշտ Քէլիչէին բոլի էր: Ան միջոցին յանկարծ բանտին դիւարը դատարարը ներս մտաւ, ու քահանայն մէկ դի կանչեց ու ցած ձայնով լսաւ, որ Քէլիչէին հայրը, եղբայրը, բոլորը, քեռայրը ու քենին և ուրիշ իր մէկ ազգականը եկեր կ'ուզեն աս ետքի անդամուն զինքը տեսնալ: Հարցուց քաղաքաւարութեամբ՝ որ թէ որ անյարմար ու խոհեմութեան դէմ չէ նէ տեսնուին:

Հաւանեցաւ որ ներս մտնան, միայն թէ
 երկայն չկենան : Այն ատենը դատաւորը
 Ֆէլիչէին լուր տուաւ՝ որ եկեր են գինքը
 տեսնալու, ու անմիջապէս ալ ներս մտան : Տե-
 ոարան մը որ իրաւըրնէ մարդուս դուժը
 կը շարժէր, ու ատտուածարաշտութեան
 փառքը կ'եւերընէր : Այս հայրը մտաւ,
 լեռնացի մը վաժմտուն տարուանի չափ, մի-
 ջակ հասակով. նիհար՝ քաշած ներութիւն
 ներէն ու սրտացաւէն, որ աղէկ կը հասկը-
 ցուէր լուծենէն և ուռած ու արտասուա-
 լից աչուրներէն, որ իր զաւկին անթարթ
 անկէր կը նայէր : Հօրը հոռեւէն իրարու հոռե-
 ման հղբայրը, բոյրը, բեռայրը, բենին ու
 կնիկ աղգականը բոլորն ալ մունջ, աչուր-
 նին արցունք, բայց հօրը չափ չէ : Ֆէլիչէն
 ոտքի վրայ, դատաւորը ու օգնականն քա-
 հանայն բռնէ, բանի որ կը մտնային՝ մէկիկ
 մէկիկ զուարթ ու հանդարտ երեսնին կը
 նայէր : Արբոր ամէնքն ալ ներս մտան, նախ
 հօրը բարեւ տուաւ. հոգը մէկիկ մէկիկ մե-
 կալոնց, ամէնուն ալ անունը տալով : Բայց
 անոնցմէ մէկն ալ ձայն չէր հաներ մինչեւ
 ինքը ան ցաւալից լուծիւնը կտրեց ու սկը-
 տաւ անհատառափ համարձակութիւն ըսել :

« Ինչո՞ւ համար կու լաք . մանաւանդ
 » թէ ինչո՞ւ ուրախութեամբ ու մխիթարու-
 » թեամբ լի չէք իմ բարեբախտութեանու
 » փրայ : Ամենիս պիտի մեռնինք . կեանքը
 » քանի մը տարի եւել է եղեր , քանի մը
 » տարի սրտաւ , վերջապէս կը լմննայ , ե
 » ո՞րչափ շուտ : Բ՛տէ , հայր իմ , հրա-
 » մանքդ գուցէ հիմակ վաթսուն տարուան
 » ետ . բայց անանկ չէ՞ , որ այնչափ տարին
 » քեզի քիչ մը առեն կ'երենայ : Արեմն
 » ի՞նչպէս կրնայ ինձի փափաքելն ըլլալ
 » աւելի երկայն կեանք , ի՞նչպէս ջաւաղի
 » տարածամ մահը , թէ որ կեանքը , որ
 » չափ ալ դիմանայ , գործընի մ'է որ կ'ե-
 » րենայ չերենար մէկէն կ'ոչնչանայ , փայ-
 » լակ մը որ կը փաշիլի ու կ'անցնի : Հար-
 » կաւորը ան է՝ որ մարդ սրբութեամբ ա-
 » սրի ու սրբութեամբ մեռնի : Տեսէք ու
 » ընմն որ իմ վիճակս աւելի նախանձելի է
 » քան թէ ողբալի : Չեզմէ քանի՞ն ար-
 » դեօք պիտի ըլլայ , մանաւանդ թէ աչ-
 » խարհքիս բոլոր մարդիկներէն քանի՞ն
 » կրնայ ըլլալ որ մահուան սրտորատուե-
 » լու այսչափ հանգստութիւն ու այսպի-
 » սի դիւրութիւն ու այսչափ առիթ ունե-

» նայ : Արեմն մի լաք, սիրելիք իմ, հապա
 » ուրախացէք ու ցնծացէք, ու ինձի հետ
 » մէկ տեղ Աստուծոյ բարերարութիւն օրհ-
 » նեցէք, որ ինձի պէս մեղաւորին ու ա-
 » նարգ որդի մը վրայ իր այսչափ մասնաւոր
 » ողորմութիւնը ցուցուց : Բնդ-հանրական
 » խոստովանանք եղայ, ու ետքն ալ շատ
 » անդամ խոստովանանք եղայ, ու բանտին
 » մէջ շնորհք եղաւ ինձի որ սրբութիւն
 » առնեմ. ու հիմայ՝ ինչպէս որ կը տես-
 » նաք՝ իբրեւ թէ ես եկեղեցւոյ մը մէջ եմ.
 » հոս ամէն օր ինձի համար քանի մը սրա-
 » տարագ կ'ըլլայ . ամէն օր խոստովանանք
 » կ'ըլլամ ու սրբութիւն կ'առնեմ, և ուրիշ
 » դեռ շատ հոգեւոր օգնութիւններ ունիմ :
 » Արչափ որ չէք կրնար մտածել՝ Աստուած
 » զիս կը զօրացնէ. ու կը մխիթարէ : Ամէն
 » բաղձանք, ամէն մտածութիւն ու գրեթէ
 » աշխարհքիս ամէն զգացմունքները վեր-
 » ցուած են սրտէս : Ինչ որ ուրիշ ատեն
 » կուգար՝ հիմա և ոչ միտքէս կ'անցնի ոչ
 » տուն, ոչ հայրենիք, և ոչ ուրիշ բան մը :
 » Արծեմ որ բանտին մէջը ծներ ու մեծ-
 » ցեր եմ : Փափաքանօք մահուանս վայր-
 » կեանին կը սպասեմ, վասն զի Աստուծոյ

» ողորմութեանը վրայ յոյս ունիմ որ մե-
 » ղացս թողութիւն տուած է, ու շուտ մը
 » արքայութիւն պիտի երթամ: Աւրեմն թէ
 » որ զիս կը սիրէք, մի լաք, մի ցաւիք. ու
 » անոր տեղը ինձի համար աղօթք ըրէք,
 » որ Աստուած ինձի ուժ տայ, որ կարե-
 » նամ իմ զոհս կատարել, ու զիս շուտ մը
 » իր արքայութիւնն ընդունի, ուր որ հաս-
 » նիմ նէ ես ալ ձեր սիրոյն փոխարէնը
 » կ'ընեմ: Բայց հրամանոցնուդ կը յանձ-
 » նեմ որ ճշմարիտ քրիստոնէի վայել ձեր
 » կեանքը անցընէք. և նայեցէք որ միշտ
 » խոստովանանք ըլլաք, սրբութիւն առ-
 » նէք: Կեանքը սրբութեամբ ու հանգար-
 » տութեամբ անցընելու համար աս է մէկ
 » հատիկ հնարքը: Արանի՛ թէ առաջուց
 » ճանչցած ըլլայի, որ այնպիսի ամպարիշտ
 » կեանք չէի անցըներ: Հատ ուրախ եմ
 » որ զձեզ հոս կը տեսնամ. գրեթէ յոյսս
 » կտրած էի, տեսնալով որ ասանկ անձ
 » բնոտ է օրը, ու գիշերն ալ մօտ: Բայց
 » մէկաշունք ալ ինչո՞ւ չեկան »: Այլ քանի
 » մը ազգականներուն վրայ հարցմունք ըրաւ:

Բոլոր աս խօսակցութեան ատենը խեղճ
 հայրը մունջ արձանի պէս անշարժ կեցեր

էր ինչպէս որ ներս մտաւ : Մէկաշունք կար
ծես մխիթարուեցան . լացերնին դադրեցաւ ,
ու հարցմունքներուն պատասխան տուին :

Ֆէլիչէն պատմեց թէ բանտին մէջ ինչ
պէս կարգաւ ու գրել էր տորժած . և անոնց
յուշընելու համար նստաւ ու Հոգևորա-
կան գործքերէն բիշ մը կարդաց : Կար-
գալու տունն ան բանն հանդիպեցաւ որ կ'ը-
սէ , թէ « Ամէն փրկութեան համարողները
» անոր համար փրկութեան հասեր են՝ վասն
» զի աղօթք են ըրեր . ու անոնք որ դա-
» տապարտուած են , անոր համար դատա-
» պարտուել են՝ վասն զի աղօթք չեն ը-
» րեր » : Ինքն ալ աս խօսքերը մեկնելով
» ըսաւ . « Ասեցիք , պէտք է աղօթք ընել ,
» աղօթք ընել , թէ որ փրկութեան հասնիլ
» կ'ուզենք : Աղօթքով Աստուծով ամէն
» բան կ'ընդունինք : Աս գիրքը շատ աղէկ
» գիրք է . կը փախարէի որ ամէնքնիդ ալ
» մէկ մէկ հատ ունենայիք » :

Ֆէլիչէն աս խօսքերս որ ըմբոյց , դատա-
ւորը օգնական . քահանայն մէկ գի . քաշեց ու
հարցուց որ թէ որ կ'ուզէ ալ դուրս ելան :
Հրամար ես , ըսաւ . քահանայն : Ֆէլիչէն
ու աղգականայր խմացուցին , ըսելով թէ

վարդարանը ըսելու ու Աղորմեա ինձ Աստուած երգելու ատենն եկեր էր։ Ֆէլիչէն աղաչեց՝ որ հրաման տան, որ անոնք ալ մէկ տեղ ընեն աղօթքը։ Փափաքը կատարեցին։ Սեղանին աջ դին ամէնքը մէկ տեղ խումբ մը եղած ծնկան վրայ եկան։ Ֆէլիչէն ու օգնական քահանայն դիմացը, երկու զինուոր ալ ետեւը։ Աս ջերմեանդու թենէս ետեւ՝ հայրը չիշարժեցաւ, ծնկան վրայ մնաց, ու ձեռուրները իրարու կարուցած՝ քառորդի մը չափ կեցեր լուռ աղօթք կ'ընէր։ Արբոր ոտք ելաւ, Ֆէլիչէն հօրմէն ու մէկալոնց ամէնէն ալ թողութիւն խնդրեց իր տուած դայթակղութեանց ու նիւթութեանցը համար. աղաչեց հօրը որ ուրիշ ազգականներուն ալ իր կողմանէ բարեւ ընէ ու մասնաւորապէս մօրը. ու ամէնուն ալ զատ զատ մէկ մէկ քիչ բան ըսաւ։ Ատքը սրագոտեցաւ հօրը, եղբորը ու քեռայրին հետ. հօրը առջև ծնկան վրայ եկաւ՝ ու խնդրեց որ զինքը օրհնէ, ան ալ օրհնեց՝ ձեռքովը վրան խաչ հանելով. բայց ցաւն ու արցունքը թող չէին խտար որ բերնէն բառ մը հանէ։

Աս այցելութենէն ետեւ, որովհետեւ ա

տենն ուշ էր, եկաւ բանտապան մը աղա-
 շեց որ ըսէ թէ իրիկուան ի՞նչ կերակուր
 կ'ուզէ : Բայց թէ աւելի կ'ուզէ բան չու-
 տել . վասն զի եղանակաց ծովին ուրբաթն
 էր, միանգամայն իր մահուան հսկումն էր :
 Բայց օգնական քահանայն հրաման չի-
 տուաւ որ բոլորովին ծով կենայ, և յոր-
 դորեց որ քիչ մը բան ուտէ : Քիչէն
 մէկէն հնազանդեցաւ հլոթեամբ, բայց
 միայն հայ ու ջուր ուզեց, ուրիշ բան
 չուզեց :

Ահապէհն ետքը իր զգեստները կապուց
 մը ըրած բերին : Ենոնցմէ որոնք որ իրեն
 յարմար երեցաւ՝ որ երկրորդ օրը կրնայ
 հագնիլ՝ առաւ, ու բանտապաններուն ա-
 ղաջեց՝ որ մնացածը աղքատներուն տան :

Ետքը գրիչն առաւ որ քանի մը բան գրէ .
 ինչպէս որ մէկ քանի հոգի իրեն յանձն-
 արարութիւն էին ըրեր, և կ'ուզէին որ իր-
 մէն յիշատակ մը ունենան : Ատթուրնի մը
 համար աս յիշելիքը գրեց .

« Ես իրատը կու տամ ամէնուն, որ աւելի
 » լի քաղցր ուրախութիւնը որ հոգին կըր-
 » նայ զգալ Եստուած սիրելն է, ու ամեն
 » նասուրք Սայրը իրեն պաշտպան բռնել,

» Հատապտուռն հաւատք ու յոյս ունենալ
» ու կատարեալ սէր » : (1)

Ետքը ուրիշներուն համար ուրիշ թուղթի վրայ գրեց .

« Ողջոյն ձեզ Յիսուս ու Մարիամ, որ
» խմայտ էք . ջերմեռանդ հոգի, սիրէ Յի-
» սուս ու Մարիամ, և չիմոռնաս երբէք
» քեզ յանձնելու Յիսուսի ու Մարիա-
» մու » : (2)

Ուրիշ թուղթի մը վրայ ալ .

(1) Questo è l'avviso, che io ghe dago a tutti, che la più bella contentezza, che può trovare un'anima è amare Iddio, e tenere la madre SS. per sua avvocata e star con ferma Fede, con ferma Speranza, e perfetta Carità.

(2) Viva Gesu e Maria che siete speranza mia anima divota amante Gesu e Maria e non tralasa mai di racomandarti a gesu e maria.

« Ողջոյն ձեզ Յիսուս ու Մարիամ,
» սիրտս ու հոգիս ձեզի կու տամ »

Ֆէլիշէ Ռոպոլ : (1)

Աս բաներս գրելու ատեն յանկարծ գա-
գրեցաւ ու օգնական քահանային դարձաւ
ու ըսաւ . « Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ առ ետ-
» քի վայրկեաններս ինձի համար աղօթք
» ընէի , քան թէ ուրիշներուն համար կե-
» նամ բանս գրեմ » :

Քահանայն պատասխան տուաւ . « Ֆէ-
» լիշէ , ըրէ ինչ որ Աստուած քեզի կ'ազ-
» դէ , թէ որ աղօթք ընելու փափաք կըլլ-
» գաս , գրելէն լաւ է աղօթք ընելը » :

Աս խորհուրդին հաւանելով , գրիչը մէ-
կէն թողուց , ու ետքը և ոչ վանկ մը գրեց ,
ու մինչև պառկելու ատենը կեցաւ աղօթք
ըրաւ : Բայց տանըմէկէն առաջ չիարտկե-
ցաւ : Տանըմէկին աղաչեց որ զինքը պառ-
կելու խուցը տանին . հոն ալ քիչ մը ա-

(1) Viva Gesu e Maria vi do il cuor e
lanina Mia.

Felice Rebol.

լովժք ըրաւ, ու խաչելութիւնը ու իր սրբ-
բերուն, պատկերները պաղնելով՝ շուտ մը
քունը տարաւ. որ առանց ընդհատելու
հանդարտ մինչև երկրորդ օրուան ժամը
չորս քէնց :

Թէպէտ և իրեն արիութեանը ու հան-
դարտութեանը նայելով պատճառ չիկար
տարակուսելու թէ արդեօք գիշերը հան-
գիստ կ'անցընէ, բայց օգնական քահա-
նայք խոհեմութիւն սեպեցին որ գիշերը ի-
րեն պահպանութիւն ընեն : Գիշերուան առ-
ջի մասը Սուրբ Մարկոսի երէցը Լ'նճէլոյ
Մանդուլանի քահանայն կեցաւ. մնացած
մասը օգնական քահանայն : Ուստի երբոր
Ֆէլիչէն արթնցաւ, օգնական քահանայն
մատրան մէջ իրեն կը սպասէր : Հազիւ որ
ներս մտաւ, վախով ու հոգով մէկէն հար-
ցուց թէ գիշերն ինչպէս անցուց : Ֆէլիչէն
սիրտը հանդարտեցուց երբ ըսաւ՝ թէ կե-
նացըր մէջ այնպիսի հանգիստ գիշեր չէր
անցուցած : Քահանայն հարցուց՝ թէ սիր-
տը ինչպէս է, արթնցածին պէս միաբը ինչ
մտածութիւն էր եկեր : Պատասխան տուաւ
թէ ոչ երբէք աւելի ուրախ ու զուարթ
սրտով անկողնէն ելած էր. ու արթնցածին

սէս Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ՝ որ մեր
Ջապէս ծագեց ան օրը որ իր կենաց զոհ
պիտի ընէ :

Աս խօսքերէն ետքը , սնդանին առջև
ծնկան վրայ եկաւ , ինչպէս որ սովորութիւն
էր ըրեր , և շատ ջերմեանդութեամբ իր
առաւօտեան աղօթքներն ըրաւ : Հինգին
մաս Աւագերէցն եկաւ , ու ինքն ուրիշ սրա-
տարադ ընել , ու իր ձեռքովն ետքի սրբու-
թիւնը տալ իբրև թողակ մահուան : և շատ
ջերմեանդութեամբ ու ուշախօսութեամբ
հաղորդուեցաւ : Ամիջապէս ետքը օգնա-
կան քահանայն ալ սրատարադ ըրաւ . Քի-
րիչէն ծնկան վրայ՝ ան սրատարադն ալ տե-
սաւ , ու հաղորդութեան շնորհակալութիւնն
ըրաւ , որ սրատարադէն ետքն ալ դեռ քշեց :
Վախճաշի իրեն չկրողած բերին , ու Ար-
սրոսի գինի : Բայց նորէն աղաչեց ինքը
որ թող տան որ ծով սլահէ , բսելով թե-
առողջ ու ուժով է ու կարօտութիւն չու-
նի , և թէ մահն որ քիչ ատենէն վրայ
պիտի գար չէ թէ միայն զինքը չկտուիր ,
հապա զինքը շատ կը միտիմարէ , ու կ'ա-
րիացընէ : Այլ իրաւ էր . վասն զի Աւա-
գերէցը սպանուելու երթալէն քիչ մը ա-

ուաջ երակը նայեցաւ ու տեսաւ որ ամենեւին
կանոնաւոր ու հանգիստ էր :

() Գնական քահանայն կէս մը կամքը
կատարեց , կէս մ'ալ ստիպեց , որ գոնէ չի
քողաթը խմէ : Այս աս բանս ուժով հրամե-
լուն սլատճառն ան էր որ Ֆէլիչէին չէ թէ
միայն ժողկալութեան առաքինութիւնը ,
հապա սնունդն ալ հարկաւոր էր , այն
սուրբ և բարձր գիտմանն համար որ ու-
նէր : Այս աս բանտապանէ մը խմայուեցաւ ,
որ ան ետքի երեք օրերուն մէկը սիրտ տա-
լու ատենն որ բան ուտէ , վասն զի չէր ու-
զեր ուտել , աս ըսաւ Ֆէլիչէն . « Ի՞նչ որ
» գիտնայի թէ աւելի ուտելով աւելի չար-
» չարանք կը քաշեմ , շատ սիրով կ'ու-
» տէի » : Այս խօսքով կ'ուզէր ըսել , թէ
որ յուսար որ աղէկ սնունդ առնելով , կըր-
նայ մահուան տանջանքը աւելի սաստիկ ու
աւելի երկան խմանալ , ծովն լաւ կը սեպէր
ուտելն ու խմելը :

Ժամը ութին երրորդ սլատարագ մ'ալ
կըսաւ , որ Ֆէլիչէին համար ետքի սլատա-
րագն էր : Այն միջոցին քանի մը քահա-
նայք վրայ եկան , որ կ'ուզէին մահուան
երթալու ատենն հետն երթալ . ասոնց մէջն

էր Աւագերէցն ալ : Աւագերէցը՝ ահաւոր
 ժամը մօտեցած ըլլալով՝ այլայլեալ սրտով
 Ֆէլիչէին ըսաւ , որ Հաւատոյ խոստովա-
 նութիւն ընէ , որպէս զի ետքի արձակում
 մ'ալ առնէ , որ ծայրագոյն քահանայապե-
 տը յանուն Յիսուսի կու տայ Հաւատացե-
 լոյ մեռնելու ատեննին : Սորմեցուց թէ աս
 արձակման առջի ակդեցութիւնն է մեր մե-
 ղացը սլատիժներուն կատարեալ քառու-
 թիւնը : Ֆէլիչէն դեռինը ծնկան վրայ եկաւ ,
 և միտքը ամփոփ մտիկ կ'ընէր եկեղեցական
 աղօթքներն որ այսպիսի ատեն կը կարդան ,
 ու ան ետքի օրհնութիւնն ալ առաւ , ըստ
 արարողութեանը ուր որ պէտք էր՝ ինքն ալ
 քահանայից հետ սլատասխան կու տար :
 Ատքը դեռ ինքը ծնկան վրայ մնաց , ու մեծ
 ջերմեռանդութեամբ աղօթք կ'ընէր , ու ա-
 տեն ատեն եռանդագին աչուրները երկինք
 կը դարձնէր : Տեսնուեցաւ որ Աստուած
 մասնաւոր կերպով հետը միացեր էր , ու
 Ֆէլիչէն կարծես որ ինքիրմէ ելեր վերացեր
 էր , ու չէր իմանար թէ չորս դին ինչ կ'ըլ-
 լայ : Քահանայ մը քովը դնաց չեմ գիտեր
 ինչ ըսելու համար , ու յանձնելու որ իրեն
 համար աղօթք ընէ : Ֆէլիչէն խոնարհու-

Թեամբ աղաչեց որ ան միջոցին զինքը թողու որ ինքն իրեն վրայ հոգ ունենայ, ու մանաւանդ թէ ինքն ալ աղօթքով օգնական ըլլայ իրեն, որ չըլլայ թէ անստուգ անցընէ իր ետքի վայրկեանները, ու խոստացաւ որ երբոր հոգին ամէն վտանգէ ապահով ըլլայ, ինքն ալ իրեն համար աղօթք կ'ընէ: Աս բանս ամէնքն ալ իմանալով թէ ինչպէս կը փափաքի որ միտքը Աստուծոյ հետ մնայ, ու թէ ինչպէս սրտին մէջ ամէն վարժապետէ լաւ աներեւոյթ վարժապետ մը կար, թողուցին զինքը հանդարտ որ աղօթք ընէ ու ինքի իրենը կարդայ, մինչև որ նշան տուին որ ճամբայ ելուի:

Ան նշանը առաւօտեան ժամը իննին ատեններն էր որ ատենինն ռատիկանը տուաւ: Ան նշանը հոն եղած քահանայից բոլորին սիրտը շարժեց ու սոսկացուց: Աւագերէցը շապիկը հագած վեղը մանուշակագոյն ուրար մը, ձախ ձեռքը խաչ, գլուխը խաչ գտակը, Ֆէլիչէին մօտեցաւ. աջ ձեռքով ձախ թեւէն բռնեց, ու սրտին փղձուկը բրոնելով՝ ուժով մը ըսաւ. « Ֆէլիչէ, յանուն »
 » Յիսուսի մեռնելու եկո »: Ֆէլիչէն իբրեւ ուրախալի լուր մը լսած ըլլաւ, աղօթքը

կտրեց, առանց վախի վեր ցաթկեց, և երկան երկաթին ծանրութիւնը կը կրէր, որովհետեւ բանտապանը ծայրը քարէն աղատեց ու ձեռքը տուաւ. և անանկով մատուռէն դուրս ելաւ: «Աեղ ճամբէ մը անցնելու ատենը տեսաւ որ իր ընկերը պատուհանին երկաթին պլլուած կը նայ՝ ր, որովհետեւ ետքի չորս ամիսը Ֆէլիչէն բանտին ան կողմն էր կեցեր, որ պատուհանները ան ճամբուն վրան կը նայէին: «Աոյն վայրկեանը իրարու ըսին. «Արժաս բարով, Ֆէլիչէ: Անաս բարով, Ախանտրոյ» . բայց մէկը կու լար, մէկաւր զուարթ էր: «Ինձի համար աղօթք ըրէ»:

«Դուն ալ երբոր արքայութիւն երթաս» ինձի համար ըրէ»:

«Հրամներ ես, մի տարակուսիր. մնաս» բարով»:

Ճամբուն վրայ որ ելաւ, գահիձը գէմն ելաւ. քառասուն տարուան կար. միջահասակ բայց ուժով ու լիցուն. երեսը դեղնագոյն, աչուրները սղտիկ ու կապտագոյն. մազերը, երեսին վրայ մօրուքը ու պեխերը թաւ ու սևագոյն. գլուխը սրածայր գլխարկ մը, գաղղիացի հասարակապետականներու

զլխարկին նման . մխրագոյն չուխայ հա-
զած , զինուորի պէս կուրծքը գոց . անդ-
րախարտիքը դեղնագոյն քառակուսի գծի-
րով , ոտքը կօշիկ . մէջքը ճերմակ կաշիէ
գօտի , անկէջ ալ ձախակողմք սուր մը կա-
խած . սրտեանը սև կաշի սղինձով զարդա-
րած : Ան վայրկեանը մեղապարտը արդա-
րութենէ դահճին ձեռքը յանձնուեցաւ :
Ուստի բանտապանը Ֆելիչէին ոտքէն շող-
թան հանելու ատենը , դահիճը ձեռուրնե-
րը ուժով մը բռնեց , ու մատուրները ի-
րարու անցընելով ձեռուրները միացուց ,
աչքին առջևը բարակ չուանի կծիք մը
քակեց ու անով բազուկները ամուր մը կա-
պեց : Ամէքը աչուրնին Ֆելիչէին վրայ էին
տնկեր , որ տեսնան թէ աս ահաւոր պա-
րագաները սիրտը կը խռովէն թէ չէ : Իսկ
ինքը ոչ դահճին և ոչ ուրիշ մէկու մը
նայեցաւ . հասրա ջերմնուանդութեամբ և
զուարթութեամբ մէկ մը խաչելութեան վրայ
կը նայէր , մէկ մ'ալ երկինք . որ առջի օրը ,
ու նոյն առաւօտը կանուխ անձրևոտ ու
ամպոտ էր , ան ատենը բացուեցաւ լուսա-
ւորուեցաւ , որ իր տեսքովը այն երանելի
հոգին մխիթարէ : Սխայն երբոր խնայաւ

որ ոտքէն շղթան հանեցին ու ոտքը ազա-
տեցաւ, ու շղթային շողջւոցը լսեց, ետեւ
դարձաւ, ու հոգ ընկում մը ըստ : —

« Ո՛ր է խմ շղթաս . կ'ուզեմ որ չխտա-
» ըած՝ պագնեմ մէկ մը » :

Բայց չիկրցան իրեն առ փափաքը կա-
տարել . վասն զի բանտապանը դայելու էր
հոն չէր . քահանայից մէկը ըստ որ չուանը
պագնէ, որով որ բազուկները կասրած էին :
Ինքն ալ քանի մը անգամ փափաքանդը
սլաքաւ . ձեռքն ալ խաչկուծիւն մը տուին՝
երեսը իրեն դարձած ու վարդարան մը :
Ան ցաւալի տեսարանը չիտեսնաւու . համար
առջևը ուրիշ արգելք մը չիդրին, ինչպէս
որ սօլորարար ուրիշ դատապարտելոց առ-
ջևը կը դնեն . վասն զի Քէլիչէն այսօրիսի
բանի կարօտութիւն չունէր :

Բահիճը մէջքը նորէն չուանում պլեց
ու ետեւէն կապեց, ու իր ծառային ձեռքը
տուաւ, որ սրախուցի պէս բռնէ : Ան ա-
տեն նշան տուին, որ ան աղետալից թա-
փորը քալել սկսի : Առջևէն էին () գնական
սուրբ Աստուածածնի եղբայրները իրենց յա-
տուկ դգեստովը . ճերմակ շապիկ մը սև
գօտիով կապած, կոնակն ալ սև պզտիկ

վերաբիւոյ մը . սուգի ու մահուան յարմար
 նշան : Առջեւէն իրենցմէ մէկը խաչը ձեռքը ,
 մէկաշունք բազմութեամբ ետեւէն կ'երթային ,
 ծանր ձայնով վարդարան ըսելով : Ատքը զե-
 նուորններու երկու կարգ . ամէն մէկ կարգը
 քառասունի չափ . անոնց մէջն ալ ուրիշ
 երկու կարգ հեծեալ հետեակ զննուորնե-
 րու : Ասոնց մէջն էր յանցաւորը , քովը
 Աստղերէցը , օգնական քահանայն , երկու
 եղբայրներ , ու ուրիշ չորս քահանայք , որ
 ջերմեռանդութեան համար մահապարտին
 հետը կ'երթային , վասն զի վրան սէր էին
 կապեր : Ատեւէն առջեւէն աջ ու ձախ գիւէն
 և ամէն պատուհաններէ անհուն բազմու-
 թիւն մը ժողովրդեան թէ տեղացի թէ օտա-
 րական տեսնելու կեցած : Բայց ոչ այնչափ
 բիւրաւոր բազմութիւնն որ բոլորը աշուրնին
 վրան էին տնկեր , ոչ աղաղակը , ոչ շփոթու-
 թիւնը և ոչ խռովութիւնը : Այլ լիւզէն կրցան
 զքաղեցընել կամ այլայլել . կարծես որ աշ-
 խարհքիս համար ոչ աչք ունէր , ոչ ա-
 կանջ : Անքը բոլորովին ինքիւրն ամփոփած
 և սուրը հաւատքին լուսովը ու միտիթարու-
 թեամբը լցուած , աչքը կամ երկինք միայն
 կը վերցընէր , որուն որ կը փափաքէր ,

կամ խաչնութեանը, որուն վրայ էր հաս-
տատած բոլոր իր յոյսը : Արիշ բան չէր
երևնար թէ կը լռէ, բայց ան համառօտ
աղօթքներն որ քահանայք ատեն ատեն
զինքը քաջալերելու համար, կամ մեղքերէն
աւելի զգուցելու համար կամ հաւատքը զօ-
րանալու ու Աստուծոյ սէրը բորբոքելու հա-
մար կ'ըսէին : Ան համառօտ աղօթքները
ինքն ալ նորէն կ'ըսէր բայց այնպիսի սիրով
ու հառաչանքով, որով յայտնի կ'երևար
թէ ան աղօթքները ինչպէս խորունկէն կը
հասկընար ու ինչպէս համը կ'առնէր :

Ճամբան որ քիչ մը առաջ գացին, քա-
հանայ մը աւելի ինքը զինքը մխիթարելու
համար քան թէ զանիկայ խմանալու համար
հարցուց թէ այնչափ սպառաքառութեան
ու բազմութեան մէջը սիրտը ինչպէս է :
Ֆէլիչէն մերանալէն արժըննալու պէս,
զարձաւ և ուրախ ու զուարթ սպասախան
տուաւ . « Հայր սուրբ, շատ աղէկ եմ, ոչ
» վախ և ոչ այլայլութիւն կը զգամ, մա-
» նաւանդ թէ արիութիւն և ուրախու-
» թիւն : Արեմն իրան սպաննուելու կ'եր-
» թամ : Վախեմ թէ չէ, Վախեմ որ
» զիս սպաննել չիտան » : Ան սպասախանը

այնպիսի պարզմտութեամբ մը զուրցեց, որ
Ազգերէցը ու օգնական քահանայն չկիր-
ցան զիրենք բռնել, ու իրենք ալ ժպտեցան,
թէպէտ այնպիսի պարագայի միջ խնտայն
անկարելի բան էր:

Այս ժամու մը չափ ճամբայ ընելէն ետե-
սուրբ Վէորգայ եկեղեցոյն առջևի գաւի-
թը հասան. որ ընդարձակ, շիտակ ու քա-
ռակուսի տեղ մ'է, չորս գիւէն պատ-
քաշած, միայն հիւսիսային կողմը արձակ.
ան կողմնն ալ աւագուտ շիտակ վեր ելած
լու մը. վրան որթեր տնկած, ծայրն ալ ե-
կեղեցի մը, սուրբ Վէորգին անուամբը:

Աս լեռանը տակէն քիչ մը հեռու ծայ-
րը սուր ու լաւ չիյրկած գերան մը կար տրն-
կուած, որուն արեւելեան երեսին վրայ
բարձր գամ մը գամուած էր. տակն ալ
տանգուխ մը, քանի մը աստիճանաւ կ'ել-
լուէր եռոտանի սեղանատախտակի մը վրայ,
որուն վրայ որ մահապարտը պիտի կենար
վնջե որ կախաղանին բաները յարմարցը-
նեն. ետքը դահլիճն որ նշան տար ան պա-
տուանդանը ոտքին տակէն պիտի վերցը-
նէին՝ որ չուանէն կախուած մնայ: Վերա-
նին քովը բարձր շէնք մը որ դահլիճը ամկե-
լի գործողութիւնները ընէ:

Այս ցաւալից բաղմութիւնն որ կախաղա-
նին տնորը հասաւ, զինուորները չափաւոր
հետաւորութեամբ կախաղանին չորս դին
շարունցան քառակուսի ձեւով, և սլատնէշ
մը եղան բաղմութեան, որ ան ցաւաղին
տեսարանը տեսնելու համար չորս դիէն հոն
էին վազեր. բաղմութիւնը դաւթին մէջը
չխողմերուն՝ բոլոր հոն համանելու ընդարձակ
ճամբուն վրայ ալ լեցուեր էին, ու ամփի-
թէատրոնի պէս ալ իրարու վրայ նստեր
էին սլատին չորս դին:

Դասիւծը վրայի վերարկուն ու սուրը հա-
նեց, և բաձկոնովը միայն մահապարտին քովը
գնաց. մարմնոյն չորս կողմէն նորէն շուանով
սլլեց ու կասկեց. ուղեց որ վրայի զգեստին
փողպատը ծալէ, բայց չեղաւ. ուստի մեծ
դանակ մը հանեց, ու անով ետեւի կողմէն
ճղքեց որ միւր բացուի: Աս ահռելի գործ-
քըն որ տեսնողները սոսկումէն ու դութէն
սարսափեցան, չկրցաւ բնաւ այլայլել Ֆե-
լիչէն, որ պէտք էր մտածեր, թէ դահճին
ձեռուրներն էին որ վզին կը դաշէին ու փող-
պատը կը կտրէին: Հոս ամէն ատենէ եւել
ճշմարտեցաւ ան խօսքն որ ինքն իրեն համար
լսիր էր. թէ « Այս գառ մը դարձայ, ու

» պէտք է որ Մտուծոյ արդարութեանը
» զոհ ըլլամ » :

Դաճճին աս ամէն եղբի երկիւղալի դուր
ծողութեանց ատենը ինքը հանդարտ ու
հեղ կեցած էր : Միշտ աչքը դէպ ՚ի գե-
տինը . հեղ մը միայն վերցուց որ եղբի
անդամ խաչելութիւնը տեսնայ ու պաղնէ .
որ քիչ մը ետե դաճի՞ճը ձեռքէն առաւ ու
օգնական քահանային ձեռքը տուաւ : Վար-
ժես որ աս զրկումէն խեղճ Ֆէլիչէին շատ
դժարն եկաւ , և աս սրտաշարժ դանդաւան
ըրաւ . « Խաչելութիւնն ալ ձեռքէս կ'առ-
» նին » : Եւագերեցը զինքը մխիթարելու
համար իր ձեռքի խաչելութիւնը պաղնել
տուաւ . օգնական քահանայն ալ ըսաւ որ
խաչելութիւնը սիրտը պահէ , ձեռքն ալ
սուրբ Մտուածածնայ վարդարանն ունի :
Եւ հետը չխօսեցան . վասն զի դաճի՞ճը
չուանը վիզը ձգեց , ու խտուրտեամբ հրա-
մեց որ հետը կախաղանն ելլայ . մէկէն Ֆէ-
լիչէն հնազանդեցաւ , և կտմայուկ ձայնով
Յիսուս Սարխամ ըսելով վեր ելաւ . և ա-
ռանց վախի ինքիբնէր պատուանդանին վը-
րայ դնայ :

Վարելի է ոմանք յոյս ունեցած ըլլան ,

որ այսպիսի սուրբ արիութիւն ունեցող երկստասարդ մը այնպիսի յարմար առիթ ունենալով ազդու կերպով խօսելու իր այնչափ եղբարցը, որոնց մեծ մասը փղձկմամբ ու յարգութեամբ մտնել կ'ընէին, ամենուն շինութեանը համար բան մը ըսէր։ Բայց ինձի իր լռութիւնը աւելի զարմանալի կուգայ, որ խօսած ըլլար նէ այնչափ զարմանալի չէր իզար։ Ատրի օրերը շատ անդամ իր քահանայիցը հարցուց՝ թէ յարմար կը սեպեն որ ինքը կախաղանէն բան մը խօսի։ Առջի բերան իրեն անանկ կ'երեւար որ Աստուծոյ փառացը ու եղբարցը շինութեանը համար կը վայելէր որ խօսի. և ոչ քահանայք բոլորովին չէ ըսին իրեն։

Բայց ինքը աս բանիս վրայ Աստուծոյ առջև մտածելով նայեցաւ որ իր հոգւոյն կրնայ մնաստակար ըլլալ. վախցաւ որ չըլլայ թէ համարձակութեամբն ու եռանդեամբը սրով պիտի խօսէր, յարգորուի ժողովուրդը զինքը գովել, և փափուկ մտածութեամբ խոնարհութեան մնաստակար սեպեց. ինչպէս որ մահուան վճիռն ալ իրեն կարգացուելէն ետե՛ ուրիշ բան չըրաւ բայց միայն աս սրտառասխան սուտ, թէ

Աստուծոյ սիրոյն համար, ու իր մեղացը սպաշխարանաց տեղ յօժարութեամբ կ'ընդունի վճիռը:

Ան ատենէն տարակուսի մէջ էր, որ արդեօք մահուան կախաղանէն բան մը խօսի՞ թէ չէ, և շատ անգամ քահանայից կ'ըսէր, թէ ինչպէս որ Աստուած ան վայր կեանին աղղէ, անանկ կ'ընէ: Ուստի ետ կարծեմ որ ան դիպուածին իր լուծիւնը յաղթութիւն մ'էր որով խոնարհութիւնը յաղթեց իր նախանձաւորութեանը: Բայց դորձքէն եւել աւելի աղղու ու աւելի սպարդ մը խօսքը կրնայ ըլլալ: Ամէնը տեսան իրեն ջերմեւանդ կերպը, իրեն քաղցր խաղաղութիւնը և անխռով արիւթիւնը, որ լոյսով որ համբերեց այն վատանուն ու սոսկալի մահուանը զորն որ վարագուրով մը գոցել կ'ուզեմ. վասն զի սիրտս չի գիմանար որ ստորագրեմ թէ դահլիճը ինչպէս վայրենութեամբ չուանին դործողութեանը օգնեց, թէ պէտք իրաւ ան տեղը գուցէ աւելի գովութեան արժանի էր այն վայրագ անգլխութիւնը քան թէ գլխութիւնը:

Այն կարճ միջոյն որ սպանութիւնը կատարուեցաւ, քահանայք կախաղանին

սոսկը ծնկան վրայ եկած ան աղօթքները ը
րին, որոնցմով որ եկեղեցին հաւատացե-
լոյ մեռնելու ժամանակը հոգինին Աստու-
ծոյ կը յանձնէ :

Հազիւ թէ այն ապաշխարող հոգին ե-
րեցաւ թէ երաւ մարմինէն զոր խիստ մա-
հը այնչափ չէր տգեղացուցեր, որ չերե-
նային դեռ վրան այն բարեպաշտ ու արի հո-
գւոյն նշաններն որ կենդանութեան ատենը
ունէր, մէկէն Աւագերէցը սանդուխին վրայ
երաւ, որ կախաղանէն հեռացուցեր էին,
շապիկ հագած և ուրարը վիզը ինչպէս որ
էր, աջ ձեռքը խաչելութիւնն որ Քիչի-
չէին ձեռքն էր, բարձր ձայնով մը կանչեց
դէպ'ի ժողովուրդը որ սոսկացած, այլայ-
լած լուռ կեցեր էր .

« Ի՞նչ օգուտ է ձեզի որ եկաք աս խեղճ
» չարագործին սպանուիլը տեսաք, թէ
» որ աս տեղէն, ո՞վ ժողովուրդ, խրատ
» առած կամ զղջացած դառնալու չըլ-
» լաք : — Հաւագին ու սոսկալի համար
» մը ձեզի տրուեցաւ : Այս քսանուիրեք տա-
» րուան աշխոյժ երիտասարդը քիչ մը ա-
» ռաջ ուժով . հիմա տեսէք, լաւ նայե-
» ցէք, աշուրնիդ դարձուցէք իրեն ուռած

» ու տխուր մարմնոյն վրայ որ կախած
 » կեցեր է. ձեր հետաքրքրութիւնը կատա-
 » րեցէք : — Բայց դուք ձեզի պալով որ
 » մտածէք ի՞նչ կը սորվեք : — Եւ կախա-
 » ղանին վրայ չէք մի կարդար Աստուծոյ
 » հին վճիռը, որ մեղքը մահ կը բերէ : —
 » Այնպէս է. մեղքն ու մահը եղբարք են,
 » ով որ մեղք ունի կենաց արժանի չէ : —
 » Եւ սակայն այս ստանածը մինակ չէ,
 » սլ սիրելի եղբարք, որ Աստուծոյ օրէնքը
 » ոտքի տակ առած ըլլայ : Ամէն մէկերնիդ
 » թող իրեն խղճմտանքը քննէ, ու ինքն
 » իրեն պատասխան տայ թէ արդեօք մա-
 » հուան արժանի չէ : Թէ որ մարդկային
 » արդարութիւնը առիկայ պատժեց, աս-
 » տուածային արդարութեան սուրը միա-
 » կերպ կախուած կեցած է անոնց ամե-
 » նուն գլխուն վրայ միայն, որ Աստուծոյ
 » սիրելի չեն, և չիկայ մէկը որ անոր սոս-
 » կայի բերնէն ազատ մնայ » :

« Եւ խեղճ երիտասարդը գոնէ զղջացեր
 » էր. բռնական մահը զարմանալի հպա-
 » տակութեամբ Աստուծոյ կամայը ընդու-
 » նեցաւ. ինքը աս մահը կեանքէն լաւ սե-
 » պեց. ու երբոր իր յանցաւոր ըլլալը չէին

» Կրնար հաստատել, ինքը իր բերնովը իր
 » գլխաւոր յանցանքները խոստովանեցաւ
 » դատաւորներուն, որ կ'ուզէին զինքը ա-
 » զատ ընել, ըսելով թէ խղճմանքը կը
 » ստիպէ զինքը ատ խոստովանութիւնը
 » ընել, որ իր ներսէն կ'աղաղակէր՝ թէ
 » պէտք է արդարութիւնը տեղն երթայ .
 » իր խօսքը հաստատեց զարմանալի ա-
 » պաշխարութեամբ անցընելով բանտին
 » օրերը . և այն Մտուածը որ միշտն ալ,
 » մըխիթարութիւնն ալ ինքն է տուողը,
 » պարգևեց իրեն կենդանի հաւատք, որ
 » կախաղանէն երկինք փոխադրուի Յիսու-
 » սի արդեամբքը, զորն որ շատ անդամ կը
 » փափաքէր ընդունել սուրբ հաղորդու-
 » թեամբ : Դուք ալ տեսաք թէ ինչ ա-
 » ըիութեամբ իր կախուելու շուանը պա-
 » դաւ, ու աս ցաւագին տանդուխտիւն
 » մեր եղաւ, դուք ալ տեսաք ան հոանդն
 » որով որ մինչև հաջի շունչը անդադար
 » աղօթք կ'ընէր, տեսաք որ աչուրնիւրը ար-
 » ցունք չիկար . այլ միակերպ խաչին մօտ
 » էին կամ երկինքը ուր որ ընկղմած ըլա-
 » լով կարծես թէ չէր իմանար կամ չէր
 » զգար ինչ որ իրեն կ'ընէին : Սիմէ դու

» զանց . երեսին գոյնը փոխուեցան : Ա՛ն
 » քենար որ իր յաւիտենական ու ահաւոր
 » դատաւորը , որ այնչափ իրեն մօտեցեր էր ,
 » այն զգատապեալ հոգւոյն սիրտ կուտար
 » քաւութեան մեծ դործքը կատարելու , իր
 » Վրկչին արդեանցը անտարակուսելի յու
 » սովը զինքը լեցընելով : — Դուք , մի/Աս
 » տուծոյ սլատուիրանքը ծածուկ ոտքի
 » տակ առնողներ , որ խստապեալ սրտիւ
 » իրաւյրնէ չարագործ էք և ուրախու
 » թեամբ ժամանակնիդ կ'անցընէք , ու
 » մարդկային արդարութենէ վախ չունիք
 » դուք : Ա՛յ դժբախտներ , թէպէտ և ձեր
 » անկողնին վրայ կը մեռնիք , բայց անով
 » ձեր մահը կախուածին մահէն լաւ կ'ընայ
 » սեպուիլ : Աս վատահամբաւելոյն հոգին ,
 » արքայութեան մէջ միշտ պիտի կենդանի
 » մնայ . իսկ ձերը թէ որ դարձի գալու
 » չըլլաք , յաւիտեան պիտի մեռնի դժոխ
 » քին մէջ » :

« Ա՛յ բռէք , թէ դեռ ասոր պէս չարա
 » գործութիւններ չենք րրեր : Ա՛յկ մահուչափ
 » մեղքը միայն չէ թէ ժամանակաւոր , հա
 » սկա յաւիտենական մահուան է արժանի :
 » Բայց չիկարծէք թէ այս ողորմելի երի-

» տասարդը, սրուն մեռելը դեռ տաք տաք
 » ձեր աչքին դիմացն է, մէկէն հասաւ այն
 » սոսկալի չարագործութեանցը ծայրը, որ
 » զինքը մահուան արժանի ըրին. մի կար-
 » ծէք թէ առաջ աւելի մանր յանցանքներ
 » չէր ըններ: Դժբախտ երիտասարդը, ո՞ր
 » տէ, կարելի է որ առջի բերանը սիրելի
 » ու աղէկ տղայ մ'է եղեր. գուցէ սղտիկ
 » սխալմամբ մը սկսեր է, ու անկէջ մեծի-
 » մը անցեր է. չար ընկերներ, անառակու-
 » թեան առիթներ, գինետուններ, երիտա-
 » սարդական ցոխութիւններ, շուայտու-
 » թիւն, չարագործութի, զինքը մոլորցու-
 » ցեր են. ահա, ո՞վ անառակ երիտասարդ-
 » ներ, ձեր բռնած ճամբան ալ նոյն է,
 » դուք ալ մեծաքայլ առաջ կ'երթաք նոյն
 » ճամբուն վրայ, որ ասիկայ ողբալով ու
 » պանելով լմնցուց: Չեր ընկերոջը վրայ,
 » ձեր նմանուոյն վրայ զձեզ տեսէք. ու ետ-
 » քը, թէ որ կը համիք, դեռ նոյն ճամ-
 » բով իր ետեէն գացէք. և քիչ ատենէն
 » դուք ալ կը համիք վախճանի մը, որ
 » իրենէն քիչ ցաւալի չըլար: Արդարու-
 » թեան ձեռքը կ'իյնաք, վատանունութեան
 » կը վարժիք, բանտերու կը սորվիք, ձեր

» տհաս օրերն ալ վատահամբաւ կախա-
 » ղան մը կը ընկերնէ : թէ որ արդա-
 » ղութեան ձեռքէն ալ խաղըսիք, ձեզի շատ
 » աւելի գէշ. գուցէ նշան կ'ըլլայ թէ
 » Աստուած բոլորովին զձեզ երեսէ ձգեր
 » է. ու ձեր կախաղանը առժամանակեայ
 » պիտի չըլլայ, ինչպէս որ աս ասղաղխա-
 » ղող երիտասարդինը, հասլա յաւիտենա-
 » կան » :

« Մի հարք, ո՛վ մարք, հիմակ ձեզի
 » կը դառնամ, և կ'աղաչեմ զձեզ՝ որ աս
 » տխրագին օրինակէն սորվիք, թէ որչափ
 » վնասակար է դաւակներնիդ դաստիա-
 » ղակելու անփոյթ ըլլալը. դանոնք չար
 » օրինակէ, անդգամ ընկերներէ, մեղաց
 » առիթներէ, չկախհելը : Միտլ բանիւ կա-
 » թին հետ Աստուծոյ դատաստանին վա-
 » խը իրենց մտքին մէջ չտալաւորելը. որ ա-
 » նով իրենց երիտասարդական կիրքերը
 » սանձեն ու չափաւորեն : Մի կարծէք
 » թէ աս արդարութեան սղաշտօնեայն դա-
 » հիճը մահապարտաց ճշմարիտ սպանողն
 » է : Հաս ահագամ բուն ծնողքն են ան-
 » դութ դահիճները այնչափ խեղճ զա-
 » կրներու, որ կեանքիդին կախաղանը կը

» լմնյրնեն : Ինչո՞ւ կը վախճաք առ անմեղ
 » մարդէն որ օրէնքը կը կատարէ՝ ու դուք
 » ձեզմէ ինչո՞ւ չէք սոսկար : Անհոգ կամ
 » անզգամ՝ հայրերն ու մայրերը որ իրենց
 » զաւկրները անզգամութեան ճամբան կը
 » դնեն , իրենք պէտք էին կատարել առ
 » սոսկալի դործն որ դահլիճը կը կատարէ .
 » կախելու չուանը իրենց աւելի կը վայել ,
 » քան թէ իրենց դող ու աւազակ զաւկը
 » ներուն , որ արդարութեան ձեռքովը կը
 » կախուին : Ղէշ դատաւարակութեամբ
 » այնչափ դատաւարտելոց վատանուն մա-
 » հուանը իրենք պատճառ կ'ըլլան : Աւելի
 » շատերուն ալ որ չեն դատաւարտուիր ,
 » իրենք կը բանեն դժօխքին դռները : Ուր
 » որ այսպիսի ծնողք ու զաւկրներ իրար
 » պիտի գտնեն կատաղութեամբ ու յու-
 » սահատութեամբ : Ուրեմն կ'աղաղակէ
 » ձեզի առ մահուան կախաղանը , ամենուր
 » կ'աղաղակէ յանուն Աստուծոյ . ո՞վ մե-
 » ղաւորք , խելունիդ գլուխնիդ ժողովնէք ,
 » առ առիթն որ աստուածային ողորմու-
 » թիւնը ձեզի տուաւ , պարասը չանցնէք .
 » թող հայրը , թող մայրը իր զաւակը փրո-
 » կել մտածէ . թող ամէն մարդ ինք զինք

» փրկել մտածէ . երիտասարդք , ծերք ,
 » կուրծքերնիդ ծեծելով տուն դարձիք , ու
 » ասպաշխարութիւն ըրէք : Աս կախուածը
 » ձեզի աս յիշատակը թողուց . բանտէն
 » աս քարոզից ամենուն , որ զինքը տես
 » նալու գնացին . մտիկ ըրէք իրեն . դըր
 » սուանց յանցաւորի ու մեղաւորի կերպա
 » ըմբռնով ինքը ներսուանց արդար էր , ինչ
 » պէս որ մեկի յոյս կուտայ իր այնչափ եր
 » կիւղածութեան դգացմունքները , իրեն
 » այնպիսի սքանչելի ասպաշխարութիւնը ,
 » սուրբ խորհուրդները ջերմեռանդութեամբ
 » ընդունելը , ու պաւլոյ մահը ուրախու
 » թեամբ յանձն առնուլը , որ ամէնը զար
 » մացուց արդարութեան սուրբ սիրովը » :

Բարձրաւանդակէն վար ինչաւ Ասդ
 երէցը ծնկան վրայ եկաւ ու ըսաւ . « Ար
 » յանձնեմ՝ ձեզի որ սպանելոյն հոգւոյն ա
 » ղօթք ընէք , ինչպէս որ ինքը փափաքե
 » ցաւ . և իրեն համար Հայր Դէր մը ու
 » Ուշոյն մը ըսենք . մէկ Հայր Դէր մը Ուշ
 » Զոյն մ'ալ այն խստասիրտ մեղաւորնե
 » ըուն , որ իր մահուանէն բարի պտուղ
 » մը չեն քաղեր » :

Արծեմ՝ որ ան բազմութենէն շատ քիչն

եղաւ որ սրտերնին չիշարժի ու չիփրդձկի :
 Տափօրը ինչ կարգաւ որ եկեր էր, դրե-
 թէ նոյն կարգաւ դարձաւ. եղբայրութիւ-
 նը առջևէն, հաջորդ քահանայք, ետքը զի-
 նուորները : Բոլոր ճամբան վարդարան,
 Սիմանիա, սաղմոս և ուրիշ աղօթքներ
 ընելով Վեփօնէին հոգւոյն յաւիտենական
 հանգստեանը համար, մինչև որ հառան-
 սուրբ Մարկոսայ եկեղեցին : Հոն ամենա-
 սուրբ հաղորդութեան սեղանին առջին Ա-
 ւագերէցը հաջորդ աղօթքներն ըրաւ ու ժո-
 ղովութիւնը օրհնեց : Մէկը չիկար, որ հառ-
 տառ միտքը դրած չըլտար թէ Վեփօնէն ար-
 դարոյ երանելի հայրենիքը թոհր էր. բայց
 քրիստոնէական խոհեմութիւնը կը սրահան-
 յէր, որ իրեն համար աղօթք ըլլաի, վասն
 զի Աստուծոյ դատաստանը շատ անքննելի
 և ահաւոր է :

Հաւատացիւցն ալ եռանդը շատ էր
 մատուցանելու այն ամէն նորոտոր ինչ որ
 կրնար սէտք ըլլալ, որպէս զի Վեփօնէն
 շուտ մը Աստուծոյ քովը երանութեան հառ-
 նի : Քաւարանի եղբայրները ան բազմու-
 թեմէն՝ որ ան տխուր տեսարանէն կը դառ-
 նար, առատ ողորմութիւն ժողովելն, ա-

ոսանձին մարդիկ ալ եղան որ ուրիշ ողորմութիւններ ըրին :

Մահապարտին մարմինը նոյն իրիկունը կախաղանէն վար առին, ու ինչպէս օրէնքն որ կը հրամայէ, դահլիճը նոյն տեղը թաղեց : Նոյն միջոցին դահլիճը ձեռքէն առաւան վարդարանն որ մեռնելու ատեն հանէր առեր, ու ետքը բանտին պահապանին յըրոյնելով ըսաւ որ « Են վարդարանը քանի որ ողջ է՝ վրան պիտի օրհնէ. մահու հուրնէն ետեւ իր զաւակացը պիտի յանձնէ իբրեւ սիրելի ու ջերմեռանդական յիշատակ մը անոր, որ սրբութեամբ մեռաւ. և թէ ասանկ դիպուած մինչեւ ան ատեն տեսած չէր, թէպէտ աս երեսունուիրեք հոգի է որ կախեր եմ, կ'ըսէր » :

Բայց քաղքին տէրութիւնը հրաման տուաւ որ կէս գիշերուն մեռելն առին ու հասարակաց գերեզմաննուցը տաքին և ուրիշ հաւատացելոց պէս թաղեցին :

Այլ Ֆէլիչէ, հոգիդ յաւիտենական խաղաղութիւնը վայելէ, որ կենացդ ետքի օրերը այնպիսի ասպաշխարութեան ու ատուածաբաշտութեան օրինակ տալիք. ու քու յանցանքովդ ատուած գալթակղութեա-

նը աւելոք դեղն ըրիր արցունքիդ ու սուրբ
մահուանդ բարի օրինակովը : Ուրախ կե-
ցիր յուսովն որ օր մը պիտի գայ որ քու
հաւատքիդ պարգէն ալ պիտի ընդունիս
մարմնոյդ յարութեամբը , ինչ որ ուզեցիր
որ նախատանայ ու ցաւոյ տեսարան մը ըլ-
լայ , որպէս զի արդարութեան ու փրկու-
թեան գործիք դառնայ :

ԱՍ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՍ ՄԷԶ

ՅԻՇՈՒԱԾ՝ ՄՏԱԾԱԿԱՆԵՐԸ

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆ Ա.

Յխուռս պարտեղին մէջ :

« Ահաասիկ Յխուռս , որ իր սուրբ մար
» մինը և արիւնը զատկական զառին հրա
» շալի սեղանին վրայ տուաւ իր սիրելեացը
» որ ուտեն , ու հետն առաւ Վեթսեմանի
» տարաւ զիրենք : Իր աշակերտներուն հետ
» սուխրական պարտեղը մտաւ , ու ըսաւ որ
» հոն նստին , մինչև որ ինքը երթայ աղօթք
» ընէ : Տասուերկու սուաքեղոց ընտիր խում
» բէն իրեք աւելի հաւատարիմներն ըն
» տրեց , ու հետն առաւ պարտեղին ներսի
» կողմերը գնաց , որպէս զի իրեն քաշած
» չարչարանքը աչքով տեսնան . և հրամայ
» եց անոնց որ հոն հետը արժուն կենան .

» և անոնց սիրտ տալու համար՝ որ աս
 » սղտիկ նեղութեք համբերեն, յայտնեց ա-
 » նոնց իր քաշած նեղութիւնները որ իրենց քա-
 » շածէն անհամեմատ աւելի էր: « Տրտում
 » է անձն իմ մինչև 'ի մահ » : Անոնցմէ
 » ալ հետապա, ու քարի նստուածք մը
 » ստաջ երթալով, ծնկան վրայ դալու տե-
 » ղը գետինն ինկաւ, երեսը հողուն վրայ,
 » ու անանկ գետնէ տարած կը մտածէր ու
 » աղօթք կ'ընէր: Ատքը իրեն իրեք աշկերա-
 » ները հոգալով, անոնց քովը դնաց, ու
 » տեսաւ որ քուն կ'ըլլային. դրդեց զիրենք
 » ու անուշութեամբ մը յանդիմանեց, որ
 » հետը չէին կրցեր արթուն կենալ ու ա-
 » ղօթք ընել: « Աորէն իր աղօթքին դարձաւ,
 » ժամ մ'ալ մտածական ըրաւ. նորէն աշ-
 » կերտներուն դարձաւ, ու տեսաւ որ քու-
 » նը նորէն յաղթեր էր անոնց. բաղմա-
 » դութ վարդապետը մարդկային տկարու-
 » թեանը կարեկից եղաւ. թողուց որ քուն
 » ըլլան, ինքը նորէն շատ նեղութիւն քա-
 » շելով դարձաւ որ աղօթք ընէ: Ա՛յ Ֆէ-
 » լիչէ, լուսնին լուսովը այն աստուածային
 » դէմքին վրայ տես վախը, ու հոգւոյն
 » տաղնատըր ու ցաւը. տես որ տխուր ճա-

» Կատէն առատ արիւն կը կաթէ, որ ըզ-
 » գեստները ու գետներ կը թրջէ. բայց ին-
 » չէ՞ն է Հիսուսի սլարտէզին մէջ աս ան-
 » հաւատարի չարչարանքը : Պատճառը
 » շատ է. բայց ամենէն գլխաւորն էր իր
 » չարչարանքը, մարդիկներուն անօրէնու-
 » թիւնը, ու անոնց հետեանքը » :

« Հիսուս չթողուց իր մարդկային բնու-
 » թեանը որ վայելէ այն անպատմելի երա-
 » նական զուարճութիւնները, որ աստուա-
 » ծային բնութեանը հետ միանալովը կրնար
 » վայելել : — Հիսուս իր մարդկութիւնը
 » բոլորովին ցաւոյ բռնութեանը տակը
 » ձգեց, որ ամենափափուկ էր ամենակա-
 » տարեալ ըլլալուն պատճառաւ. — մը-
 » տածեց ու առաջուց տեսաւ աւազակներ-
 » ըր — զինուորները — դատաւորները —
 » թշնամեացը անդգամ ծիծաղը — իր սի-
 » ըղեացը ցաւը — Էսպատիւնքները — զար-
 » նուածքները — նեղութիւնները — խո-
 » ցուածները — անարգութիւնները, չար-
 » չարանքը, արիւնը, վիշտը, ու մահը զո-
 » րոնք ամէնը քիչ ատենէն սլիտի քաշէր :
 » Ու աս ամէն բան առաջուց այնպէս սաս-
 » տիկ իմացաւ, որ ներսէն զգաց ու ճըշ-

» մարտապէս կրեց բոլոր չարչարանքը, ա-
 » նանկ որ սոսկապաւ, նուաղեցաւ, և այն
 » նեղութիւնը զինքը կը մեռցնէր, [Ժէ- որ
 » երկինքէն հրեշտակ մը շինջնար ու Յի-
 » սուսի մարդկային բնութիւնը իր գեր-
 » բնական զօրութեամբը չզօրացնէր: Աւստի
 » կրնանք ըսել [Ժէ Յիսուս երկու անգամ
 » մեռաւ, նախ սլարտէզը, ետքը լեռանը
 » վրայ »:

« Զիկարծենք [Ժէ Յիսուս իր քաշելու
 » չարչարանացը մխիթարութիւն մը կրցաւ
 » ունենալ մտածելով մարդիկներու փրկու-
 » թիւնը, որ իր չարչարանքովը պիտի ընէր:
 » մասն զի ան ատենը չարչարուիլ ուզե-
 » լուն, միտքը աս բանիւ չէր խտար: Յայց
 » ինչպէս կրնար մարդիկներու փրկութիւնը
 » միտքը բերել առանց միտքը գալու այն-
 » չափ յիմարներու ու ասերախտներու բազ-
 » մութիւնն ալ, որ ի վերայ այսր ամենայնի
 » պիտի կորսուէին: Իր աստուածային սի-
 » բով լցուած գութը այն խեղճ արարածոյ
 » վրայ արդեօք ինչպէս սոսկալի ցաւ զգաց
 » անոնց յաւիտենական տանջանայր վրայ:
 » « Յիսուս ինչպէս իր զգայուն բնութեւն
 » ծածուկ բաժակաւ համն առաւ այն ա-

» մենայն վշտաց ու տանջանայլ որ իր սի-
 » րելիքը աշխարհքիս վրայ կամ քաւարանի-
 » մէջ պիտի քաշէին : Համեմատելու ըլ-
 » լանք՝ ոչ ինչ է հարսի մը ցաւը իր փե-
 » սային վրայ , ոչ ինչ է մօրը ցաւը իր որ-
 » դւոյն վրայ , ոչ ինչ է թէ որ ամէն հարսի
 » ու ամէն մօր սրտի ցաւերը ժողովելու մէկ
 » ընելու ըլլանք : Ա՛հ ինչպէս իրաւցնէ-
 » դառն էր իմ Յիսուսիս բաժակը , վասն
 » զի այնչափ ցաւերով ու այնչափ ապե-
 » ռախտութեամբ ցեղուած էր . ու աւելի
 » դաժան դիրտն այն էր , որ աս բաժակը
 » գլխաւորապէս այն ժողովուրդը տուաւ
 » քեզի , տէր իմ Յիսուս , որ դուն ամէն
 » բանէ վեր աչքիդ բիրին պէս ու սիրելի
 » զաւկի մը պէս սիրեցիր . անանկ որ ,
 » դուն որ ամենահամբերող ես՝ չիկրցար
 » իրեք անգամ չիկնդրել Հօրմէդ , որ ան
 » բաժակը քեզմէ հեռացնէ . թէպէտ և
 » իրեք անգամ աս ալ աւելցուցիր , որ չէ-
 » թէ քու կամքդ , հասլա թող իրեն կամ
 » քը կատարուի : Ա՛հ , ես ալ ան բաժակին
 » մէջը ապերախտութեան ամենադառն կա-
 » թիլը կաթեցուցեր եմ : Արեմն զգուինք
 » աս ապերախտութենէն , ու պատիժը սի-

» բով յանձն առնունք . ու որչափ խիստ
» ու երկիւղալի ըլլայ, արիութեամբ մեր
» վարդապետին հետ լսենք . Հայր, եղբայրն
» կամքք քո » :

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆ Բ .

Յիսուս կրթայ 'ի Գողգոթա :

« Տես, ո՞վ հոգի իմ, որ քու Փրկիչդ
» հռոմայեցի դատաւորին առեանէն ելաւ,
» չորս դին անգութ դահիճներ, ու ինքը
» իր սպանութեան գործիքը կոնակը կը
» քաշկրտաւ երկու աւազակի միջ, որ ի-
» ընն չարչարանաց ընկեր տուին : Տես որ
» տակերախտ քաղբին աւելի մեծ ճամբա-
» ներէն կ'երթայ, ետեւէն առջեւէն, աջ
» կողմէն ձախ կողմէն կատաղի խումբ մը
» ձիաւորաց ու հետեակաց, ու աշխարհ-
» քիս ամէն կողմէն հոն թափած բաղմու-
» թիւն . կան որ կը զարմանան, կան որ կը
» ցաւին, կան որ հետաքրքրութեամբ կը
» նային . ու իր չարամիտ թշնամիները

» անողորմ ամբարիշտ ուրախութիւննին չեն
 » կրնար ծածկել : Յիսուս այնչափ քաջած
 » չարչարանացը սրտածառաւ տկար ու կի-
 » սամեռ , խաչին ծանրութեանը տակ ին-
 » կաւ մէկ երկու անգամ . իսկ դահլճ'ն
 » ըր որպէս զի ողջ զինքը խաչ հանեն , բրո-
 » նութեամբ Սիմոն կիւրենացիին կռնակը
 » տուին խաչը : Քիչ մ'ալ որ առաջ գը-
 » նաց , մօրը , սիրելի աշակերտին և ու-
 » ըիշ բարեպաշտ կանանց հանդիպեցաւ ,
 » որ այնչափ ցաւով լցուած էին , որ կրը-
 » նային լալ , բայց չէին կրնար խօսել : Յի-
 » սուս մարդարէութեամբ խօսելով գթու-
 » թեամբ մը ըսաւ իրենց՝ որ ան արցունքը
 » չէ թէ իրեն համար , հապա իրենց ու ի-
 » ընց զաւկրներուն համար թափեն . գու-
 » ցէ կարենան մարել աստուածային բար-
 » կութեան բորբոքած բոցը , որով քիչ ա-
 » տենէն Հրէից ազգը՝ որ սրատի ժամա-
 » նակնին հասեր էր՝ պիտի տանջուէին » :
 « Աս խօսքերը յայտնի կը ցուցնեն , թէ
 » Յիսուսի մարմնոյն սաստիկ չարչարանքը
 » հոգւոյն առ մարդիկ ունեցած սէրը սրակ-
 » սեղուցած չէր : Բայց ինչ կ'ըսեմ թէ
 » պակսեցուցած մտաւորապէս թէ նախա-

» տինք, հարուածք, տանջանք, մեղի հա-
» մար չարչարանք քաշելու բաղձանքը ա-
» լելի կրքորրորբէին, աւելի կը փափաքէր
» որ զոհը կատարեալ նուիրէ : Ահ, ո՞վ
» կրնար Յիսուսի սիրտը տեսնալ ան ճամ-
» բուն վրայ . ի՞նչպէս մարդիկներու բա-
» րեցն համար կը նուիրէր ինչ որ մար-
» դիկներէն կը քաշէր . ի՞նչպէս մեղի ո-
» ղորմած բլալու փափաքը իրեն դէմ գլն-
» քը անգուժ կ'ընէր » :

« Ա՛յ ֆէշիշէ, ահա քեզի օրինակ մը
» որուն նմանելու հնար չիկայ, և զոր քու
» ատուածային վարդապետդ քեզի կու-
» տայ մահուան երթալու ճամբուդ : Տա-
» րակոյս չիկայ որ դու Յիսուսէն շատ
» սպակաս ցառ ու արհամարհանք պիտի
» քաշես : Բու երկու քալդ չէ թէ երկու
» աւազակ, հապա երկու քահանայք Աս-
» տուծոյ . դու չէ թէ նախատեալ, հապա
» քու դահիճներդ ալ քեզի կարեկից . քեզ
» բազմութիւնը չարագործ չիտեսեր, հա-
» պա ապաշխարող : Բայց թէ որ ամէն
» բան սրտանց երկնաւոր Հօրն լնծայես
» վատանուութիւնը, չուանները, սպան-
» նուելու երթալը, ի՞նչ մեծ վարձք չես
» ունենար արքայութիւնը » :

ՄՏԱՏՈՒԹԻՒՆ Գ .

Յիսուս խաչեալ :

« Ա՛յ հոգի իմ, յիշէ ան ցաւագին թա-
» փորն որ Յիսուս Վողգոթայ տարին, ու
» ըռն վրայ որ աս առաւօտ մտածական
» լրինք : Տես որ ինչպէս լեռն որ հասան
» հռովմայեցի զինուորները ան տեղն որ
» պիտի Յիսուս խաչ ելար չորս գին ա-
» ռին . որպէս զի աս սոսկալի տեսարանը
» տեսնելու համար եկող բազմութիւնը հոն
» չիեցուի : Տես որ հոն տեղը դահիճնե-
» ըր թեւերին սոթթած, բնութեամբ կա-
» տաղի, բայց սովորութեամբ ալ եւել, Յի-
» սուսին հագուստները ինչպէս վրայէն
» կը քաշեն կը հանեն, և այն ամենասուրբ
» մարմինը կ'երեւայ արունդուայ ու վիրա-
» լից : Ա՛հ, սրչափ ամօթխածութեան կրա-
» կուի չարչարուեցաւ կուսանաց ամենա-
» մաքուր թաղաւորը՝ տեսնալով որ մերկ
» է : Ատքը, չըլայ թէ խաչին վրայ որ
» քամն ցաւը շուտ մը զինքը սպաննէ,
» զմուսով խառնած գինի խմցուցին, բայց

» լեղի ալ խառնած որ գլխովեան մէջ ալ
 » անգութ ըլլանին ցուցնեն : Արնաս հի-
 » մակ մտածել ջերմեռանդութեամբ՝ որ
 » դահիճներուն մէկ ակնարկութեամբ
 » գրկեց ու սրագալ խաչը ու ինքիբն վրան
 » տարածուեցաւ : Դահիճները աջ դին ,
 » ձախ դին , ոտքին ծուցան . ոմանք ա-
 » փերը բռնած կը բանային , ոմանք ո-
 » տուլները կը քաշկրտէին , ոմանք ձե-
 » ուղնին գամ և ուռ , այն երկրպագելի
 » ձեռուլներն ու ոտուլները կը պատուէին ,
 » ու կը վերաւորէին , ու խաչին վրայ կը
 » գամէին : Աստուծոյ գառին արինը տար
 » տար դահիճներուն երեսը կը ցաթկէր :
 » Ա՛յ եր վերուցին , փոսին մէջը տնկեցին ,
 » որպէս զի խաչին վրայ չարչարուի ու
 » մեռնի : Աս ողորմուկ տեսարանը աւելի
 » ցաւագին ըրաւ սուրբ Աստուածածնայ
 » խաչին տակը գտնուիլը . հոն կեցեր էր
 » սուրբ Աստուածածին մեծ ու անձառելի
 » առաքինութեամբ , որուն Արրահամու
 » առաքինութիւնը երբոր իր զաւակը Ի-
 » սահակ Աստուծոյ զոհեց , մէկ շուրջ ու
 » օրինակը եղաւ » :

» Բայց Հիսուս սա խաչին վրայէն այն

» չափ մեր արցունքը կ'ուզէր, որչափ որ
» մեր սրտին դարձը կ'ուզէ: Կը տեսնայ
» որ սրտերնիս կապուած են անառակու
» թեան, ագահութեան ու հպարտութեան
» մահաբեր կապերովը. ուստի աս կապերը
» ջարդելու ու մեր հոգին ազատելու հա
» մար, խաչէն ինք իր վրայ կը ցուցնէ
» սաստիկ ցաւ, աղքատութիւն ու խռնար
» հութիւն: Բայց ան կապերը ջարդելու
» համար պէտք է որ մենք փափաքինք,
» մենք գործակից ըլլանք: Ուրեմն, ո՛վ
» Ֆէլիչէ, տես որ ինչպէս չարչարանքը
» հաստատ կամք ունեցողներուն թագաւո
» թական ճամբայ է կատարելութեան ու
» փրկութեան հասնելու: Ուրեմն դու ալ
» քու չարչարանքէդ սիրտ առ, շնորհա
» կալ եղիւր Մատուծոյ, ու սիրով ընդու
» նէ, ու միտքդ բեր որ Յիսուսինմանիս »:

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆ Գ

Յիսուս խօսի ի խաչին :

« Ա՛լ հողի իմ, երեւակայութեանդ առ-
 » ջեր բեր Գողգոթայի ցաւադին տեսա-
 » լանք, ուր որ երէկ իրիկուան մտածա-
 » կանին մէջ բռն փրկիչդ խաչին վրայ թռ-
 » զուցիր : — Եւ որ ինչպէս չարասիրտ
 » քահանաները, ու կոյր բազմութիւնը,
 » գոհ չըլլալով Յիսուսի քաջած անողորմ
 » տանջանքներովը, սիրան ալ կը խոցեն
 » անդգամութեամբ զինքը ծաղր ընելով .
 » Դուն չես մի, որ Մատուծոյ տաճարը
 » կը կործանես, ու իրեք օրուան մէջ նո-
 » ըէն կը շինես : Ինչո՞ւ դուն գրեզ չես ա-
 » զատեր . ու թէ որ Մատուծոյ որդին ես,
 » ինչո՞ւ խաչէն վար չես իջնար որ քեզի
 » հաւտանք : Տեսէք ան որ ուրիշները ա-
 » զատեց զինքը չիկրնար ազատել : — Յի-
 » սուս այն անգութ ու բարբարոսական ա-
 » ղադալներուն ատենը, ողորմուկ մը աչքը
 » դէպ ի երկինք դարձուց ու լսաւ . Հայր,
 » թողութիւն տուր սրտնեց . վասն զի ինչ

» որ կ'ընեն չեն գիտեր : — Ահ , ինչ
 » խօսք է աս խօսքը միայն բառական է ցու-
 » ցընելու համար թէ Աստուծոյ որդի ես :
 » Բայց դու , ո՞վ ամենաքաղցր տէր , չէ
 » թէ միայն հոն եղող Հրէիցմէ իրենց ան-
 » իրաւութեանը միեւր շատիր , հասլա
 » ետքէն եկող ամէն մեղաւորներէն ալ :
 » Աւ ինչպէս որ ան ատենը աս աղօթքը
 » Հայրն Աստուած շատերուն համար ըն-
 » դունեցաւ , որ քիչ մը ատենէն կուրծքեր
 » նին զարնելով ու քեզ Որդի Աստուծոյ
 » խոստովանելով Գողգոթայէն վար ին-
 » ջան , նոյն շնորհքը մեզի ալ պարգևէ ան-
 » հունդ թաթեամբ , որ Հօր Աստուծոյ աջ
 » կողմն ալ նստելու ատենդ , մեր ամենաու-
 » կենդանի բարեխօս ես : — Բայց ո՞վ կրը-
 » նար կարծել , որ երկու հետը խաչուող
 » ներէն մէկն ալ , այն անողորմ պատու-
 » հասին ցաւին ատենն ալ նախատէ Յի-
 » սուս , ու իրեն թշնամեացը հետ միաբա-
 » նի : Բայց մէկալը անանկ չէ . մանաւանդ
 » իր ընկերը յանդիմանեց , ու ըսաւ , որ
 » իրենք արժանի էին այն տանջանքին ,
 » բայց Յիսուս արդար ու անմեղ էր . ու
 » ետքը Յիսուսին դարձաւ ու ըսաւ . Տէր ,

» յիշէ զիս, երբոր արքայութեամբդ գալու
 » ըլլաս : — Իսկ Յիսուս . Իրաւ կ'ըսեմ
 » քեզի որ այսօր ինձի հետ արքայութիւնը
 » կ'ըլլաս : — Ա՛յ Ֆէլիչէ, ինչպիսի քաղ-
 » ցրդ ու կենդանի յոյս կուտայ մեզի Յի-
 » սուսի ասանկ խաչէն աւազակը երկինք
 » հրաւիրելը . թէպէտ անոր արդիւնքը աս
 » էր միայն . քանի մը ժամ կենդանի հա-
 »ւատք, ու անկեղծ ու խոնարհ ապաշխա-
 » ըութիւն : Ա՛հ, Ֆէլիչէ, մենք ալ Յի-
 » սուսին դառնանք, որուն խաչելեալ սլատ
 » կերը դիմացնիս կեցեր է, ու մեծ հաւատ
 » քով ու խոնարհութեամբ աղաչենք իրեն,
 » որ իր երանելի թագաւորութեանը մէջ
 » մեզ ալ յիշէ, ու որ փառք հօր Աս-
 » տուծոյ աջ կողմը նստեր է, ու իր ա-
 » նուանը փառացը համար երանելի (մ)իս-
 » մասին բրած ողորմութիւնը մեր վրայ ալ
 » ցուցնի : » :

